

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
ÖZET	6
SUMMARY	7
ŞEKİL DİZİNİ	8
GRAFİK DİZİNİ	8
TABLO DİZİNİ	8
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	9
GİRİŞ	10
Araştırmanın Hedefi ve Konusu	10
Araştırmanın Yöntemi	18
BÖLÜM 1:TOPLUMSAL GELİŞMEDE KENTSELLİK OLGUSU	20
1.1 “Gelişme”nin tanımlanması:	20
1.2 Gelişme, Toplum ve Birey ilişkisi	28
1.3 Toplumsal Gelişme için Kentsellik gereği	30
1.4 Gelişme, Kentsellik olgusu ve Bilgi Çağı Toplumu	33
1.4.1 Bilgi Çağı Toplumu ve Küresel Ekonomi	35
1.4.2 Bilgi Toplumu ve Kentsellik	37
1.5 Avrupa Birliği Boyutu	42
Bölüm Sonucu	45

BÖLÜM 2: YAŞAM KALİTESİ VE KENTSELLİK İLİŞKİLERİ	49
2.1 Yaşam Kalitesi kavramının irdelenmesi	49
2.2 Yaşam Kalitesi Kentsellik kapsamında boyutları	52
2.2.1 İktisadi Boyut	52
2.2.2 İdari (Üst yapı) Boyutu	55
2.2.3 Sosyo-Kültürel Boyutu	59
Bölüm Sonucu	62
BÖLÜM 3: AB KAPSAMINDA AVRUPA KENTLERİ VE İSTANBUL YAŞAM KALİTESİ ANALİZİ	65
3.1 Yaşam Kalitesi Analiz Metodolojisi	65
3.2 Demografik Analiz	66
3.2.1 Nüfus	66
3.2.2 Nüfus Yapısı	68
3.2.3 Nüfus Oranları	70
3.3 İstihdam	73
3.4 Sağlık ve Güvenlik	76
3.5 Ekonomik Yapı	79
3.6 Toplumsal Katılım	82
3.7 Eğitim	84
3.8 Doğal Çevre ve Altyapı	86
3.9 Ulaşım	91
3.10 Kültür - Sanat ve Eğlence	93
Bölüm Sonucu	95

BÖLÜM 4: AB GELİŞME KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE KENTSEL TOPLAM YAŞAM KALİTESİ YÖNETİM YAKLAŞIMI	98
4.1 Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramı	98
4.1.1 Toplam Yaşam Kalitesi Yönetim Yaklaşımı üzerine	98
4.1.2 Kurumsal yapılanma ve süreç yönetimi esasları	101
4.2 AB Gelişme kriterleri bazında Kentsel Yönetim analizi	105
4.3 Kentsel Yaşam Kalitesi Vizyon Süreci İlişkisi	107
4.4 Toplam Kentsel Yaşam Kalitesi Yönetim Yaklaşımı	109
4.4.1 Strateji Belirleme	109
4.4.2 Programlama	110
4.4.3 Planlama süreci	110
4.4.4 Uygulama esasları	111
4.4.5 İzleme ve Geliştirme	113
Bölüm Sonucu	113
GENEL DEĞERLENDİRME, ÖNERİ VE SONUÇ	116
KAYNAKLAR	119
EKLER	125
EK-1 Avrupa Birliği (AB) Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçütlerinin İstanbul'un Mevcut Kentsel Yaşam Kalitesi Koşullarıyla Karşılaştırılmalı Analiz sonuçları	125
EK-2 Toplam Kentsel Yaşam Kalitesi Yönetim Modelleri	126
EK-3 Türkiye ve İstanbul İstatistikleri	127
EK-4 Analizlerde kullanılan bazı istatistiksel verilerin tanımları	128
EK-5 İstanbulluluk ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Projesi	129
EK-6 “GELİŞME”NİN KENTSELLİK OLGUSU BAĞLAMINDA TARİHSEL SÜRECİ	132

1- Merkantilizm bağlamında Kentsellik	132
2- Aydınlanma Devri bağlamında Kentsellik	134
3- Sanayi Devrimi bağlamında Kentsellik	136
ÖZGEÇMİŞ	140

Önsöz

Avrupa Birliği uyum sürecinde yaşanılabilir kentlerin oluşumu ve yaşam kalitesinin sağlanmasına yönelik olarak yerel yönetimlerin yeniden yapılanması ve yeni bir kent modeli yaratımı konusunda bir analize ihtiyaç olduğuna inanmaktayım. Bu açıdan bu çalışma, “Toplam Kalite Yönetimi” yaklaşımının kentsel çevre planlamasında nasıl uygulanabileceğine yönelik öneriler içermektedir.

Öncelikle, tez danışmanım Sayın **Prof. Dr. Güzin Konuk** 'a bu çalışmanın hazırlanması süresince bana karşı göstermiş olduğu ilgi, yardım ve önerilerinden ötürü en derin saygı ve sevgilerimle teşekkür etmek isterim.

Ayrıca, bu çalışmanın değerlendirme aşamasında fikirleriyle katkıda bulunan saygıdeğer tez izleme komitesi üyeleri, Sayın **Prof. Dr. İsmet Okyay** 'a, Sayın **Prof. Dr. Vedia Dökmeci** 'ye, tezin konusu üzerine hazırlık aşamasında değerli düşünceleriyle yön veren Sayın **Haşmet Babaoğlu** 'na, bana destek ve yardımlarını esirgemeyen, Sayın **Prof. Dr. Mehmet Çubuk** 'a, lisansüstü eğitimim süresince bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, Sayın **Prof. Dr. Aykut Karaman** 'a , Sayın **Doç. Dr. Güzin Kaya** 'ya, Sayın **Yrd.Doç.Dr. Fatma Ünsal** 'a, toplum ve birey üzerine yaptığımız ortak çalışmalara vesile olan Sayın **Prof. Dr. Sümer Gürel** 'e, beraberinde Sayın **Yrd.Doç. Dr. Besim Dellaloğlu** 'na, Sayın **Doç. Dr. Deniz İncedayı** 'ya , farklı açılımları ile çalışmanın gelişmesine katkıda bulunan Sayın **Ar.Gör. Erbatur Çavuşoğlu** 'na, istatiksels analizlerde yorumları ile bana destek olan Sayın **Dr. Halil İbrahim Seyrek** 'e saygıyla teşekkür ederim.

Ayrıca, yurtdışından bana yardımcı olan, **Cornelia Poczka** 'ya (Head of International Affairs and the Protocol, Senate Department of Urban Development Berlin), **Monica Schuemer-Strucksberg** 'e , **Holger Hübner** 'e (Subdivision "Socially Integrated City", Senate Department of Urban Development Berlin), **Hans Dedert** 'e (Executive, City Hall Rotterdam) , **Olli Lahtinen** 'e (Advisor, Helsinki City Office, Economy and Planning Division), **Peter Babb** 'a (Head of Planning Manchester City Council), **Steve Mycio** 'ya (Deputy Chief Executive Manchester City Council) teşekkürü borç bilirim.

Cem Bülent Ünal

İstanbul, Nisan - 2004

Özet

Küreselleşme sonucu ekonomik ve organizasyonel yetersizlikler, kentlerin yeniden yapılanma olgusunu yerel yönetimler için çok önemli bir konuma getirmiştir. Bu çalışma, Toplam Kalite Yönetimini genel, ekonomik, sosyal ve ekolojik açıdan yerel yönetimler uygulanabilirliğini ortaya koymakta ve sonuç olarak yeni bir kent yönetim yaklaşımı öngörmektedir.

Çalışma öncelikle Toplam Kalite Yaklaşımı hakkında genel bir bilgi vermekte. Daha sonra ise konuyu ekonomik, sosyal, politik ve ekolojik açılardan tartışmakta, etkenlerini incelemektedir.

Özellikle Avrupa Birliği politikalarına uyum sürecinde Toplam Kalite Yönetimi ile daha başarılı kentsel planlara ulaşmak, ancak ve sadece sonuçların stratejik ve katılımcı anlayışları içermesi, önceki çözümlere göre gelişme sağlaması ve bunları eyleme geçirmesi ile mümkündür. Bu tez çalışmasında Toplam Kalite Yönetimi tabanlı kurumsal bir yönetim yaklaşımı, planlamada katılımcılığı arttırmak ve aynı zamanda geleneksel yönetime, yeni bir yaşam kalitesi unsurunu da içeren vizyon kazandırmak için önerilmiştir. Bu yaklaşımın temel felsefesi iki kavramı içermektedir. *Katılımcılık*, yaklaşımın ilk kavramıdır ve özellikle halk katılımına ilişkin halk, plancılar ve karar vericiler için güncel yönetim modellerini kullanılabilir kılan mekansal bir karar verme platformu oluşturmaktadır. *Stratejik Planlama*, yönetim yaklaşımının ikinci kavramıdır. “Yaşam Kalitesi” tercihi temelinde, katılımcı bir yapıyla belirsizlik ve çoklu seçenekler altında eylem planları geliştirmek için kullanılan, gelişmiş bir karar verme tekniğidir.

Summary

As economical and organizational shortcomings, insufficiency and globalization, fact of restructuring cities has become highly importance for local authorities. This study exposes total quality management for local authorities within general, economic, social and ecologic basis and at the end, it proposes a new city management approach.

First of all, this study gives specific information on total quality management. Next is discussion of economic, social, politics and ecologic approaches. Finally findings and implications are exposed for understanding new approach process in general experience.

Especially, in terms of adaptation process of European Union policies, Total Quality Management is a model better for urban planning can be utilized. But unless the final decisions contain strategic and participatory decisions and are indeed an improvement upon previous solutions and are in fact turned into actions. In this thesis an institutional management approach, which is based on Total Quality Management, is proposed to increase level of participation in planning stage and also to create a vision which is included “quality of life” component for traditional management. This approach contains two basic concepts in its main philosophy. Participation is the first concept of this model and represents the spatial decision support platform and makes all actual management models available - especially Public Participation - for public, urban planners and decision makers. Strategic Planning is the second concept of this management approach. It is a sophisticated technique for making decisions and developing action plans in situations with many options and uncertainties in a participatory manner, based on “quality of life” preference.

Şekil Dizini

Şekil Giriş.1	Araştırmanın Genel Çerçevesi
Şekil Giriş.2	Araştırmanın Yöntem (Şematik)
Şekil 4.1	Toplam Kentsel Yaşam Kalitesi Yönetim Yaklaşımı

Grafik Dizini

Grafik 1.1	1945-97 Dönemi Türkiye Nüfusu-Genel Değerlendirme
Grafik 1.2	Kır ve Kent Nüfus Artış Hızları ve Payları
Grafik 1.3	İstanbul 1950-1997 nüfus artış analizi
Grafik 3.1	Toplam Nüfus
Grafik 3.2	Nüfus Değişim Oranı (Yıllık)
Grafik 3.3	Nüfus Yapısı
Grafik 3.4	Ortalama hane halkı oranı
Grafik 3.5	Tek kişi hane halkı oranı
Grafik 3.6	Nüfus oranları
Grafik 3.7	İşgücü İstihdam
Grafik 3.8	Yaşam Süresi
Grafik 3.9	Bebek ölüm oranı
Grafik 3.10	Güvenlik
Grafik 3.11	Bütçe Gelirleri
Grafik 3.12	Toplumsal Katılım
Grafik 3.13	Eğitim Yapısı
Grafik 3.14	Doğal Çevre
Grafik 3.15	Emisyon Oranları(Miktar)
Grafik 3.16	Emisyon oranları(gün)
Grafik 3.17	Toplu taşıma araçlarının iş sebebiyle kullanım oranı
Grafik 3.18	Kültür – Sanat Eğlence

Tablo Dizini

Tablo 1.1	Türkiye'nin Temel Ekonomik Göstergeleri
Tablo 1.2	Ülkelerin Fert Başına GSMH(\$)' dağılımı
Tablo 1.3	Farklı veriler bazında ülkelerin bilgi toplumu değerlendirilmesi
Tablo 1.4	Türkiye'nin Yıllar itibariyle Kentsel Nüfus Artış Hızı
Tablo 1.5	Yıllar itibariyle İstanbul Kentsel Nüfus Analizi (Kent alanı)
Tablo 3.1	Nüfus Oran Analizi
Tablo 3.2	Nüfus Yapısı
Tablo 3.3	Nüfus Oranları
Tablo 3.4	İstihdam oranları
Tablo 3.5	Ekonomik Yapı
Tablo 3.6	Toplumsal Katılım
Tablo 3.7	Eğitim
Tablo 3.8	Doğal Çevre ve Altyapı
Tablo 3.9	Ulaşım
Tablo 3.10	Kültür – Sanat ve Eğlence
Tablo 4.1	Avrupa kentleri ihtisas kümeleşmesi eğilimi

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ANAP:	Anavatan Partisi
AP:	Adalet Partisi
AR-GE:	Araştırma Geliştirme
Bknz:	bakınız
BM:	Birleşmiş Milletler
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
df:	degree of freedom
DİE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DP:	Demokrat Parti
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
EMME:	Section for the Eastern Mediterranean and Middle East Region
ERECO:	European Economic Research and Advisory Consortium
EU:	European Union
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH:	Gayri Safi Yurt içi Hasıla
HP:	Halkçı Parti
H _x :	Hipotez
ILO:	International Labour Organization
IULA:	International Union of Local Authorities
İİBF:	İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MDP:	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
MIT:	Massachusetts Institute of Technology
n:	Grup örnek sayısı
O ₃	Ozon
PM:	Partikular Madde
sd:	Serbestlik Derecesi
SO ₂	Kükürtdioksit
SPSS:	Statistical Package for the Social Science
S _x :	Grup Standart Sapması
T.C:	Türkiye Cumhuriyeti
t:	student testi dağılım değeri
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKY:	Toplam Kalite Yönetimi
TMMOB:	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜSİAD:	Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği
UNDP:	United Nations Development Programme
WALD:	World Academy for Local Government and Democracy
X:	Grup Ortalaması

GİRİŞ

Araştırmanın Hedefi ve Konusu

Günümüzde kentler çeşitli dış etkenlerin(nüfus artışı, teknoloji, sermaye hareketliliği..vb) sonucunda üzerinde yoğun bir ilgi ile beraber kurumsal yapılanma gerektiren sorunlarla karşı karşıyadır. Artan nüfus artışı kent mekanı üzerinde, sosyal, ekonomik ve kültürel problemlere neden olmaktadır. Kentler sürdürülebilir kalkınma sürecinde çok önemli rol oynamakta, bu bağlamda gereken altyapının ve üst yapı kurumlarının yeniden inşa edilmesi önem arz etmektedir. Kentler, sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik, sanayileşme bazında ülkelerin kalkınmasını hızlandırıcı bir rol taşırlar. Sonuç olarak, yerel ve bölgesel sorunların; analitik, bilimsel yöntemlerin kullanılması ile bireysel ve politik çıkarlardan uzak , kişilere bağlılıktan kurtarılmış, sürekli gelişen, yenilenen bir yapıda kurumsal süreçlerle ilişkili olarak çözümlenmesi gerekmektedir.

Buradaki ana amaç; yerel yönetimler bazında, organizasyonel sürekliliğe sahip kurum kültürünün oluşmasıyla, kentsellik olgusunun toplumsal fayda odaklı öğelerinden KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİ sağlamaya katkıda bulunmaktadır. Buradaki diğer bir hedefte ödenen her kuruş verginin karşılığında, en yüksek “SOSYAL FAYDA”nın geri dönüşüm olarak halka yeniden intikal ettirebilmesini sağlamaktır.

Bu aşamada halkın, tercihlerinin tespitinde, katılımında ve diğer planlama süreçlerinde etkin rol oynamasına yönelik kurumsal ve yönetsel yeniden yapılanmanın sağlanması önemlidir. Karar verme süreçlerine, halkın ve tüm sektörlerin, sivil toplum kuruluşların katılmasına yönelik etik ve demokratik koşulların yaratılması teşvik edilmelidir. Eşgüdüm süreçlerinin, özellikle sürdürülebilir kalkınma bağlamında her bir toplumsal grup için güçlendirilmesi önemlidir.

Modernizm sonrası, bireyselleşmenin öne çıkması ile Toplam Kalite Yönetimi felsefesi yeniden yapılanma sürecinde etkin rol oynayacak ve bu süreç içinde “Planlama” aşamasında eşgüdümü maksimize edecek , “yaşam kalitesi” kavramını vizyon olarak ortaya koyacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde, bölgeler ve toplum kesimleri arasında dengesizliklerin bulunması ve bunun yanısıra, kırsal ile kent arasında ortaya çıkan sorunlar ülke gelişmesini etkilemektedir. Öncelikle, kırsal ile kent arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişlik farklılıkları gündeme gelmektedir. Sanayi ve hizmet sektöründeki teknolojik bazda, bilgi, kalifiye insan gücü ile hızlı gelişmesi, tarım sektörünün ulusal gelir içindeki payının göreceli olarak azalmasına karşın kırsal alan halen günümüzde ekonomik ve sosyal yaşamdaki önemini korumaktadır.

Türkiye'nin kentsel politikalarını belirlemesi gereken temel kriterler, sanayileşme bazlı kentleşme, bölgeler arası dengesizlik ve bilgi teknolojilerine hakimiyet olmalıdır. Bu bağlamda konu tezde daha detaylı incelenecektir.

Kentlerimizin ölçüğü hem nicelik hem de nitelik olarak genişlemekte, hızlı nüfus artışıyla beraber çok farklı boyutlarda etkileşim alanlarının ortaya çıktığı mekanlar haline almaktadır. Sonuç olarak, kentlerimiz kentsel donatı ve altyapı açısından, günümüz kentsel toplumunun taleplerine cevap veremez durumdadır. Kentlerimiz kimliksiz bir yaşam alanları şekline dönüşmüştür. Diğer yandan bir başka yaşanan sorunsal ise, yerel yönetimlerin kurumsal yapılarındaki eksiklikler nedeniyle, sahip oldukları yetkileri farklı amaçlara yönelik kullanması, enformel yapıların oluşması, bürokrasi..vb sorunların sonunda, teknik ve idari süreçlerin şeffaflıktan uzak olmasıdır. Kent halkının katılımının eksikliği(*tüm çalışma boyunca kullanılan bu kavramı sadece çeşitli platformlarda, kentsel politikaların belirlenmesinde halkın karar verme süreçlerinde rol alması değil, bununla beraber kentleşme, kentine sahip çıkma gibi diğer motivleri de içermektedir.*), eşgüdümün yoksun planların hazırlanması sonucunda tüm yerel yatırımlar, kent toplumu açısından içerdiği yönetsel çıkarların (politik/mali..vb, grup/birey) sonucu olarak olumsuz değerlendirilmektedir. Bireyin talepleri özelliğinde mal ve hizmet sunulmadığında, bu enformel yapılar idarinin yerini almakta, beraberinde sınıflar arası çatışmalar doğmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, siyasi ve ideolojik olarak “yaşam kalitesi” halkla etkileşim için etkin bir kavram olarak önerilmektedir. Böylelikle kavramın, politikacılar, hukukçular tarafından yasama, yargı ve yürütme

kurumlarına taşıyabilmeleri ile etkin bir toplum odaklı bir yaklaşım sergilenebilir. Özellikle enformelliğin yaygın olduğu toplumlarda, toplum ile karar verme mekanizmaları arasında birleştirici bir ögeye gereksinim vardır.

Kentlerde ortak yaşamı düzenleyen yasalar, yönetmelikler göz ardı edilerek, yukarıda bahsedilen enformel yapıların oluşmasına izin verilmiş ve güncel hayattaki pratikler ise bu düzenin izin verdiği ölçüde şekillenmektedir. Bugün kentlerimizde yaşanan sorunların önemli bir bölümü, yetki ve kaynak yetersizliğinin dışında, yasaların uygulanamamasından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber, yaşanan içgöç sorunsalı ile kentlerimizde, kentleşme kentine sahip çıkma bilincinin yerleşmemesi, bir bakıma “hemşeri” kavramının kent bağlamında farklı mekanlarda yerel gruplaşmalar, gettolar şeklinde oluşması bir başka sorundur. Bir başka deyişle, kent mekanı üzerinde yaşayan birey kendisini yaşadığı kentin kimliği ile değil de, geldikleri yerin kimliği ile tanımlamaktadır ve bununla beraber söz konusu yerel gruplar kent içinde yada kent çevresinde kendi toplumsal dokularını koruyabilecekleri yerlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Sözü edilen bu geniş kapsamlı sorunlar çerçevesinde yerel yönetimler, çözüme yönelik plan ve projelerinin uygulamaya veya kent toplumu ile bütünleştirmek, eşgüdümü sağlamak yönünde yetki ve özellikle mali kaynak açısından çok ciddi yetersizlik içinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, kent toplumu ile merkezi ve yerel yönetimler arasında işbirliği ve **eşgüdüm** ortamını yaratmak ve sorunların ortaklaşa değerlendirilmesine olanak verecek birlikte diyalog sürecine yönelik platformların yapılandırılması gerekmektedir. Toplum, sürekli bir değişimi ifade etmektedir (nicelik ve nitelik olarak) bu değişimlerin, katılımcı ve eşgüdüm bazlı biçimde planlara yansımaları zorunluluğu vardır.

Bu noktada belirtilmesi gereken bir husus ise, yerel yönetimlerin yapısı demokrasi gereği yerel seçimler sonucu belirlenmektedir. Seçimlere ülke çapında yer alan siyasal partilerin katılması ve bilahare seçim sonuçları neticesinde seçilenlerin de üyesi oldukları siyasal partilerin ideolojilerini belediye hizmetlerine yansıtması doğaldır. Kentlerin yönetimi, içerdiği sosyo ekonomik, kültürel, siyasi vb boyutlardaki karmaşık yapısından dolayı derinlemesine incelenmesi ve

değerlendirilmesi gereken bir sorunsaldır. **Bu bağlamda hem kamusal olarak nitelendirilen kentsel mal ve hizmetlerin hukuki açıdan merkezi idarenin güvencesi altına alındığı, hem de kentte yaşayanların siyasal katılımıyla yerel düzeyde oluşturulan özerk ve politik yerel yönetimlerin sosyal refah devlet prensipleri kapsamında sunulduğu bir yapı oluşmalıdır.**

Kent yönetimleri, hem siyasi olarak güç aldıkları sınıfı hem de diğer geri kalan kent toplumunun taleplerini yerine getirecek bir etkileşim süreci içinde olmalıdır. Söz konusu etkileşim, merkezi hükümet için de geçerlidir. Bu bakımdan, “kentsel kazanımlar” **kentin nasıl yönetileceği, kentte nasıl yaşanacağı** üzerine süren uzun tartışmalar, örgütlemeler, işbölümü vb süreçlerin sonrasında sağlanan ve zamana bağlı olarak sürekli olarak **kendisini yenileyen ve yeni üretim modellerine dayalı olarak gerçekleşen sınıfsal dengelerin sonucu şeklinde değerlendirilmekteyim.**

Günümüzde, gelişmekte olan ülkelerde kentler, hızlı nüfus artışı, sağlıksız çevre, plansız kentleşme, ulaşım, ..vb gibi bir çok sorunla yüz yüzedir. Bu açıdan, Toplam Kalite Yönetiminin, bu sorunların aşılmasında, yönetilmesinde, koordinasyonunda uygun bir yöntem olacağı düşünülmelidir. İş dünyasında ve küreselleşme sürecinde, çok ciddi şekilde önem arz eden, yönetim tarzı olarak yer alan bu kavramın kentsel çevre planlamasında uygulanması gerekliliği bu çalışma ile ortaya konmak istenmiştir.

Amacımız , çağımızın bilgi ve teknolojik değişimleri doğrultusunda toplumun sosyal ve kültürel gelişimine yöne verebilen, kentsel ve bölgesel ölçekte mekansal sorunların çözümüne olanak tanıyan, genel kabul gören değer yargıların, değerlerin çerçevesinde, özgür iradenin esas alındığı, ulusal ve yerel ölçekte maksimum katılımın sağlandığı ve demokratik platformda yapılan bir planlama sürecine yöne verecek kurumsallaşmanın oluşturulmasıdır.

Kent toplumunu oluşturan tüm sınıfların talep ettiği fırsat eşitliğinin sunulduğu, bireyin, farklı çıkar gruplarının karar verme mekanizmalarına, yönetimine katılarak siyasal anlamda aktif rol aldığı, düşüncelerini ifade edebildiği ve paylaşabildiği, toplumsal dayanışma ve karşılıklı etkileşim kanallarının güçlü olduğu, sağlam bir kentsel idari ve fiziksel altyapının yer aldığı, çevre kalitesi yüksek

yaşanabilir mekanlara sahip ve doğal çevre ile uyumlu bir kent mekanı yaratımına yönelik olarak, tez çalışmamız vurgulanan sorunlara bir altyapı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bireyin kısaca doğum, gelişim, ölüm olarak safhalara ayrılan yaşam sürecinde ne gibi beklentileri, ne gibi gereksinimleri, bunları karşılayabilecek ne gibi olanakların, ilişkilerin, etkileşimlerinin ve bu aşamalarda göstereceği olası davranışlarında ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

İnsan doğadan çıkmıştır ve kentsel yerleşimler ile doğaya el koymuştur. Doğayı, doğadan köptükten sonra, bu insani ilişkilerle tahrip etmeye başlamıştır. Doğal olarak varolan içindeki niteliklerini unutmuş, materyalist öngörüler davranışlarını yönlendirmeye başlamıştır. Bu süreç sonunda "insan" ve yaşadığı "çevre", insan etkisiyle bozulmuş ve yaşanabilir olmaktan çıkmıştır.

Ancak mekan dışında, birlikte yaşanabilir toplumsal birey olabilmek de gerekmektedir. Çünkü toplumu oluşturan bireyin psikolojik ve sosyolojik açıdan belirli bir nitelikte olmaması, sınıflar arası çıkar çatışmaları, siyasi , din, dil vb. farklılıklar sonucu ortaya gerginlikler çıkmaktadır. Bunun nedeni, öngörülen çözümlerin, bilinen ve mevcut koşullara en uygun olanaklarla, farklı şekillerde aynı platform üzerinde nasıl gerçekleşebilir sorusunu, planlara yansıtma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu planlar, ekonomik, sosyal, teknolojik, ekolojik, altyapısal vb, şekillerde toplumun gündelik yaşamını etkileyen her türlü alanda bütünsel politikaları içermektedir.

Göz ardı edilen ise, insanın en derinde varolan nitelikleri, egosu ve bencilliyet (self) olarak adlandırılan niteliklerinin kişisel çıkar çatışmalarını, ayrılıklarını belli bir düzlemde ve karşılıklı yaşanabilir mekan yaratımında nasıl temel teşkil edebileceğidir.

Özellikle, bu değerlendirmelerin analizi tez çalışmasını şekillendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, daha geniş kapsamlı hareket ederek;

Hipotez 1: (H1) Yerel yönetimlerin, mal ve hizmet sunum uygulamalarında kent halkının istek ve gereksinimlerinin doğru tespit etmesi esastır.

Hipotez 2:(H2) Geleneksel politikalar ve yöntemlerle yerel yönetimlerin yeterli olması olanaksızdır. Yeni anlayışların, yaklaşımların, özellikle kent halkının karar verme süreçlerine katılımını sağlayıcı yeniden yapılanma gereklidir.

Hipotez 3: (H3) Yerel yönetim reformuna ön ayak olacak “özelleştirme” (bu tez ile savunulan kavram genel anlamıyla yerel hizmetlerin/malların sunumu sürecinin özel sektöre devri ile yapılması değil, yerel yönetimlerin özel sektörün yönetim modelleri çerçevesinde yönetilmesi ve yapılandırılmasıdır. Bu aşamada gerekli hallerde sunulan yerel hizmetlerinin/mallarının sosyal/fayda maliyet analizleri, sahip olunan kaynakların etkin kullanımı..vb felsefelerin kurumsal olarak yerleşmesi olarak tanımlanmıştır. Çapraz finansman vb. araçların kullanımı gibi.) süreçlerinin kentsel yaşam kalitesi ve kentsel mekan üzerindeki kamusal mal ve hizmet talebi birbiri ile sürekli ilişki içinde olan kaynak kullanımını en etkin hale getirecek yapılanma olacaktır.

Kamusal mal ve hizmetleri sunulması ile sorumlu yerel yönetimler ekonomik, kurumsal, politik, sosyal, teknolojik ..vb unsurların etkileri ve yetersizlikleri sonucunda gerek nitelik ve gerekse nicelik olarak kent toplumunun farklılaşan mal ve hizmet talebini etkin olarak karşılayamaz duruma gelmiştir.

Bu aşamada; hızlı kentleşme, teknolojik, sosyal, kültürel vb gelişmeler, küreselleşme, uluslararası örgütlemeler ve sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla yerel yönetimlerin kamusal mal ve hizmet sunum sorumluluğu sürekli genişlemektedir. Bütün bu süreçler gerçekten sosyal devlet anlayışını yaygınlaştırır mı yoksa ortadan mı kaldırır? sorusuna cevaben; evet yaygınlaştırır düşüncesi hakimdir, “küreselleşme” süreci, uluslararası entegrasyon, standartlar vb benzeri süreçler ulus devlet anlayışının politikalarında toplumsal çıkarların ivedilikle gündeme gelmesini zorunlu kılmaktadır. Artık, uluslar toplusal boyuttaki tüm sorunları global ölçekte düşünüp ona göre eylem ortaya koymaktadır. Böylelikle, yapay bir zorunluluk akabinde doğal bir sosyal devlet yapısını oluşturmaktadır. Ancak söz konusu bu değişimlere paralel yerelleşme sürecine rağmen merkezi idare elinde var olan kontrol mekanizmasını, iktidarın(finansal denetimi) sürekliliği perspektifinden bakıldığında daha çok siyasi bir güç olarak görmektedir. Alternatif yöntemlerin uygulanması ile kamusal mal ve hizmetlerin etkin ve verimli olarak sunulabileceğini tek çözüm olarak öne sürülmesi doğru değildir.

Bu nedenle, yerel yönetimlerin sorumluluğu olarak ortaya konan yerel kamusal mal ve hizmetlerini varolan piyasa şartlarında, en etkin ve verimli bir

şekilde sunabilmesi ve mevcut sorunların yerel bazda çözülmesi için mali ve idari açıdan özerk yapıların yerel yönetimler ölçeğinde gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır.

1- Bu bağlamda vurgulanması gereken husus ise yerel yönetimlerin kamu yararına işlev üstlenmesiyle, özelleştirme ve özel sektörün iş süreçlerinden beklentisi olan kâr maksimize etme felsefesi arasındaki ikilemdir. Yerel yönetimler, merkezi yönetimlerin uyguladığı ekonomik politikalar nedeni ile özelleştirme gibi alternatif yöntemler ile kaynak yaratmaktadır. **Ancak “kâr” hedefi ile sosyal devlet anlayışı bağdaşmamaktadır. Yerel yönetimlerde kaliteli, etkin ve ucuz kamusal mal ve hizmet sunumunda başvurulan alternatif mal ve hizmet arzı yönteminin esası fayda maliyet kriterlerine bağlı olarak “sosyal fayda”nın (social benefit) maksimize edilmesi olmalıdır.** Özel sektörün iş süreçlerinin yerel yönetimlerce uygulanması, bürokrasinin minimum seviyeye indirilmesi ile etkin, verimli maddi, manevi kaynak kullanımı sağlanacaktır. Bilahare esasen, yerel yönetimlerin bu üretim süreçlerinde kullandıkları tamamen söz konusu kent mekanın üzerinden ve merkezi idareden elde edilen finansal kaynak ve diğer girdilerdir. Yerel yönetimler bu kaynakların , yerel halka en etkin ve faydalı şekilde dönüşümünü sağlamakla yükümlü olmalıdırlar. Türkiye’de mevcut hukuki ve siyasi yapıda böylesi bir gereksinime yol açan nedenlerin başında, yerel yönetimlerin, idari ve mali açıdan merkeze bağımlı olması gelmektedir bunun sonucunda ise, alternatif kamusal mal ve hizmet sunum yöntemleri arayışı gündeme gelmiştir. Ayrıca zamana bağlı olarak toplumsal yaşamdaki değişimler, teknolojik gelişmeler, pazardaki farklılaşmalar, kamusal mal ve hizmet yelpazesinin genişlemesine ve çeşitlenmesine yol açmakta, buna karşın ise yeterli mali kaynaklarla donatılmayan ve merkezin ağır vesayeti altında olan yerel yönetimler, daha etkin ve sosyal faydası yüksek kamusal mal ve hizmet sunabilmek için özelleştirme süreçlerine başvurmaktadır

2 - Bu açıdan, yerel yönetimlerin “**Özelleştirme**” gibi alternatif hizmet sunma yöntemlerini kullanmaya teşvik eden süreçler ise daha çok maddi ve manevi kaynak yetersizliği, bürokrasi ve beraberinde politik çıkar çekişmeleri, kalifiye uzman personel eksikliği, denetim mekanizmalarının güvenilirliğinin yitirilmesi sayılabilir. Yerel yönetimlerin kamusal mal ve hizmet sunumunda uyguladıkları “Özelleştirme” kavramı ile beraber, maliyetlerde tasarruf sağlamanın yanında

sunulan mal ve hizmetin kalitesinde de artışa neden olmaktadır, ayrıca bürokratik işlemlerin azalması ve daha etkin hale gelmesi, üretimde verimlilik artışı sağlanmaktadır.

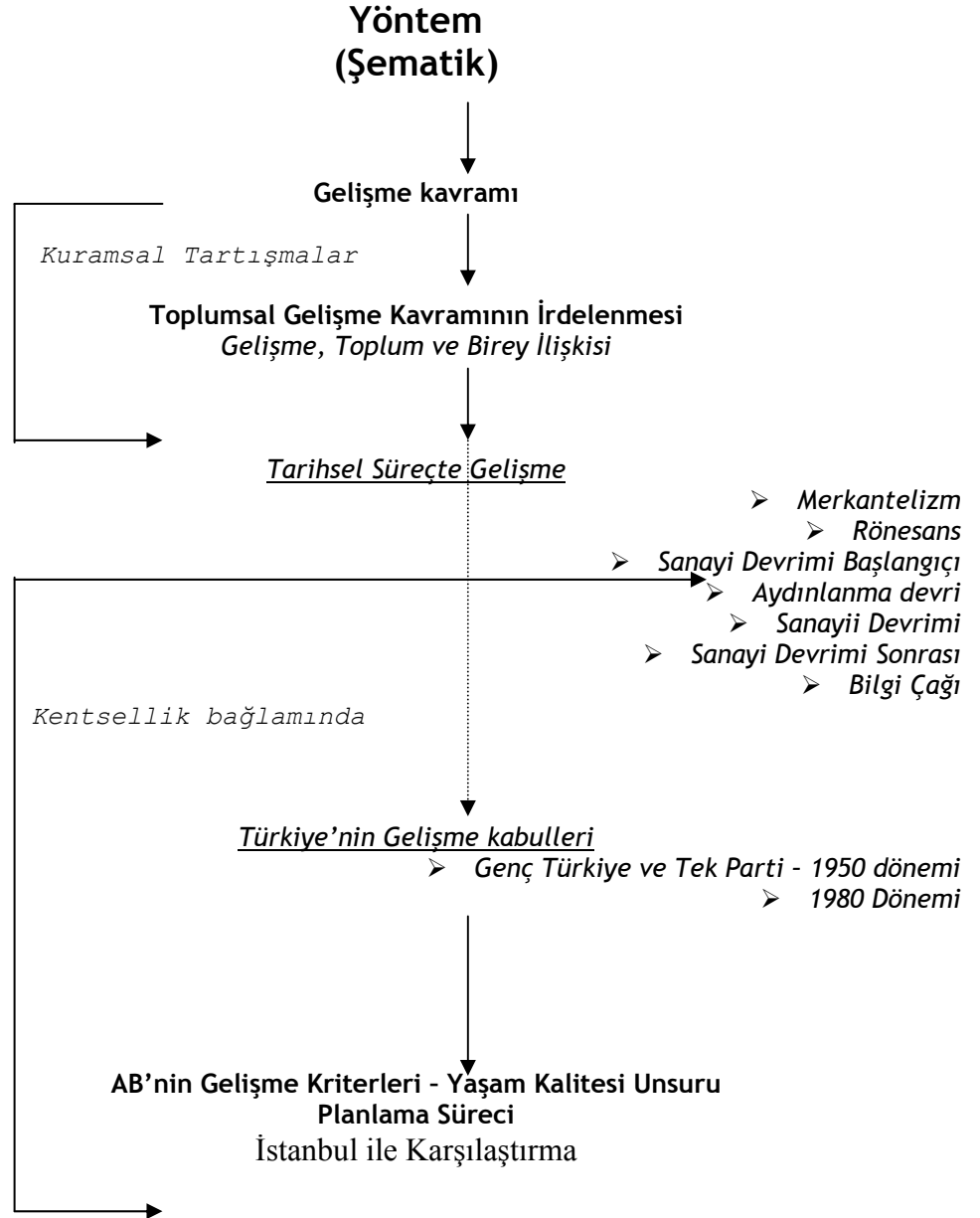
Bu genel değerlendirmeler sonucunda, tez çalışmamızın ilk bölümünde, gelişme ve yaşam kalitesi kavramlarının tanımlanması ve özellikle bütünsellik içinde çalışmanın esası olarak yerleştirilmesi savunulmuştur. İkinci bölümünde, yaşam kalitesi kavramının, idari, iktisadi ve sosyal boyutları irdelenerek, konuya çok daha geniş bir açıdan bakma imkanı yaratılmıştır. Üçüncü bölümde ise, söz konusu teorik tartışmaların, AB ölçeğinde mekana yansımalarının İstanbul ile karşılaştırılması analitik yöntemlerle vurgulanmıştır. Dördüncü bölümde, elde edilen veriler ışığında, yani AB gelişme kriterleri bağlamında, Kentsel Çevrede Toplam Yaşam Kalitesi yönetim yaklaşımının esasları geliştirilmiş ve değerlendirilmiştir. Son olarak ise, tüm çalışmanın genel sonucu, değerlendirmeleri, önerileri kapsamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Özellikle, kuramsal tartışmalar üzerine ciddi bir kaynak araştırması yapılmış, değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. “Gelişme” ve “Toplumsal Gelişme” kavramların tanımlanması aralarındaki ilişkilerin irdelenmesi, tarihsel süreç içinde siyasi, iktisadi ve sosyal bazda yaşadığı evreler analiz edilmiştir. Yaşanılan bu sürecin Türkiye’ye yansımaları, kentsellik bağlamında ve gelişme boyutuyla yorumlanmış hatta esas çalışmanın konusunu teşkil eden AB sürecine yansımaları “yaşam kalitesi” unsuru ölçeğinde ortaya konulmuştur. Söz konusu değerlendirme çalışmanın bütünsel perspektifi açısından ekte sunulmuştur. Daha sonra, tez “yaşam kalitesi”nin sağlanmasına yönelik planlama safhalarının, yönetim ve kurumsallaşma kriterlerinin tartışılması ile bir adım öteye ulaşılmıştır. Sonuçta tüm bu analizlerin ışığında, İstanbul ve AB örneklemeleri ile karşılaştırmalı analizi, organizasyon kurgusu sunulmuştur. (Şematik Açık. **Şekil Giriş.1**). Çalışmada, metodoloji olarak “belgesel tarama model”i metodoloji olarak kullanılarak tanımlayıcı bir araştırma süreci benimsenmiştir. Akabinde, güncel istatistiksel verilere ulaşmak için uluslararası düzeyde sorumlu kurumlarla iletişim kurularak veri transferi sağlanmış ve istatistiksel analizler yapılmıştır. Anket yönetimi ile normal dağılım ölçekleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler, bilgiler, deneyimler ve sonuçlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılmış ve sonunda genel hatlarıyla, bir kentsel çevre planlamasında nasıl bir toplam kalite yönetiminde ne, nasıl..vs işlerlik kazanılması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma 2003 Ocak ayından itibaren güncelliği yakalamak üzere sağlanmış ve Haziran 2003 tarihine kadar olan süreçte, İstanbul ölçeğinde AB’nin belirttiği yaşam kalitesi kriterleri baz alınarak çalışmada savunulan tez, karşılaştırmaya yönelik olarak t-student testi ile analiz edilmiştir. Tüm analiz, bilgisayar ortamında veri girişi ve akabinde SPSS istatistiksel yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, bir uygulama yaklaşımı biçimlendirilmek istenmiştir.

Şekil Giriş.1

TOPLUMSAL GELİŞME'DE KENTSELLİK OLGUSU ve, KENTSEL YAŞAM KALİTESİ ÖLÇÜTLERİ ile İSTANBUL'UN ANALİZİ

BÖLÜM 1 TOPLUMSAL GELİŞMEDE KENTSELLİK OLGUSU

1.1 “Gelişme”nin tanımlanması:

“Gelişme” kavramının, toplumsal gelişme bazında irdelenmesinde, kentsellik gereği önemli ve kaçınılmazdır. Kentselliği yapılandıran etkenler olarak, dinamik çevre ve talepleri, güvenilir gelir ortamı, sanayileşme (beraberinde kentselliğin vurgulanması esastır), örgütlenme, (bu sürecin başlangıcında sermaye birikiminin ön koşulları emek, emeğin talebi, iş, ücret, yasal haklar), hizmetler sektörünün gelişmesi kırsallığın yetersizliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda kırsallığın niteliğinin de değerlendirilmesinde fayda vardır. Şöyle ki; kırsallığın niteliksel içeriği durağanlık, köylü bireyin niteliği, gelir belirsizliği, tarımsal üretimin örgütlenmeden yoksun oluşu, (sendika, sosyal güvenlik, sigorta, emeklilik gibi), toprağa ve mevsimsel koşullara bağlılık, teknolojinin eksikliği gibi kavramlardan oluşmaktadır. İktisadi açıdan ise, genel anlamda tarımsal ürünün kentsel gereksinimlere göre kentsel alanda fiyatının belirlenmesi de, gelişme kavramının kentsellik bağlamında incelenmesi gereğini ortaya koymaktadır. (Şekil 1.1)

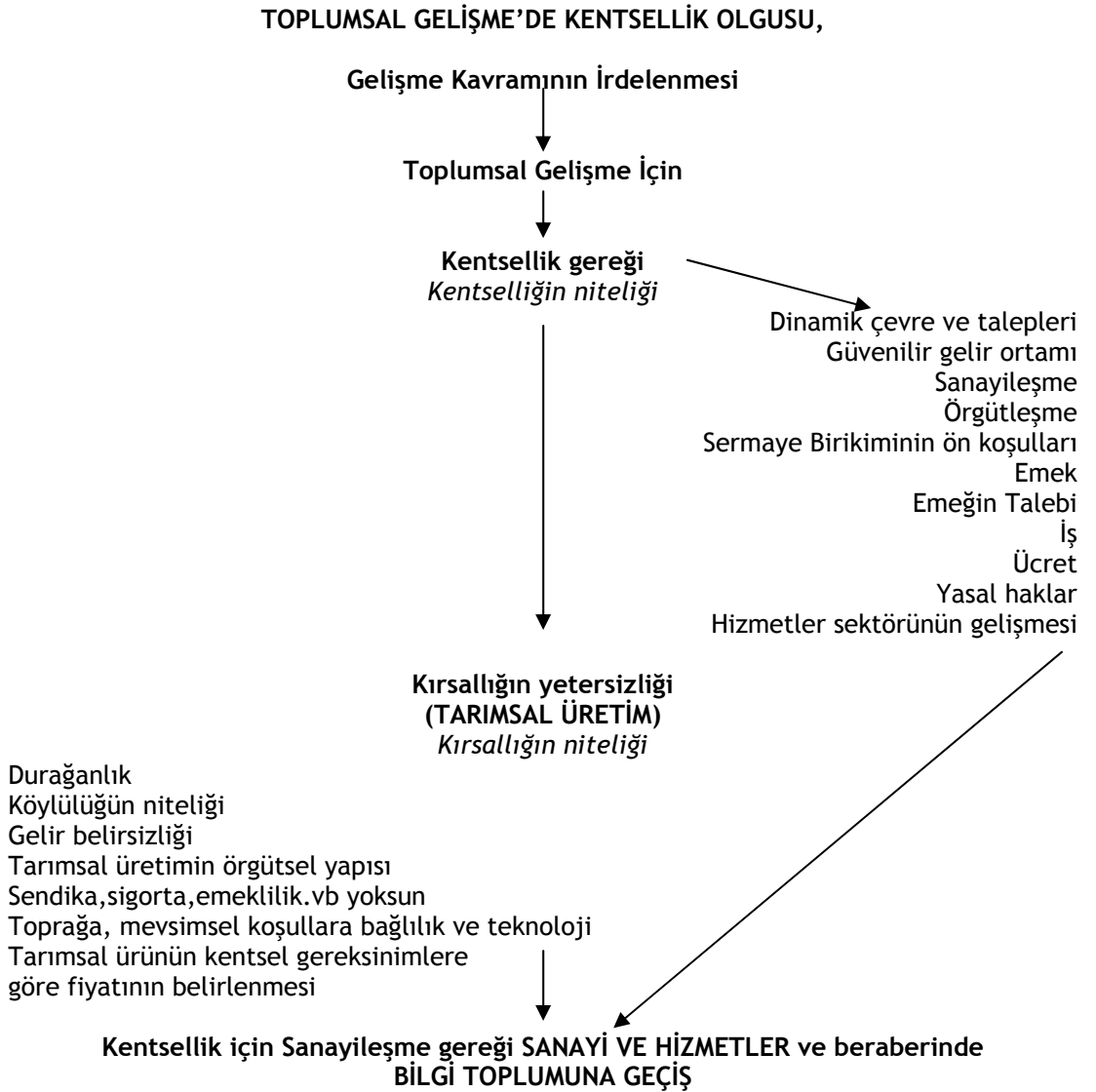
Kent sadece iktisadi bir organizasyon değil, bununla beraber çelişkiler ve mekanizmalar bütünüdür. İnsanın ve toplumun kendini ifadesi şeklinde yaratmış olduğu kentte amaç, bu bütünlük içinde barışsal yaşama anlam veren, mal ve hizmetlerin (iktisadi) yaratıcılıkların artırılmasını sağlamak için yaşam kalitesinin, dolayısıyla donatıların geliştirilmesidir. Bu bağlamda, Robert Park(1936), süreci tanımlarken,

“Kentler, özellikle modern zamanların büyük metropoliten kentleri bütün karmaşıklıkları ve yapaylıklarıyla, insanın en görkemli yaratısı, insan yapısı, en müthiş eserlerdir”¹ şeklinde ifade etmektedir.

¹ Harvey, David,(2003),“Sosyal Adalet ve Şehir”, Metis Yayınları, İstanbul,sayfa 180

Böylelikle, kent kavramının birbirinden farklı birçok etkeni içerdiğini vurgularken, bu etkenlere karşı bireyin ve toplumun sahip olması gereken yapının şekli üzerine oluşan düşüncelerden, bireyin yaşadığı mekan ile özdeşleşmesinde kentsellik bilinci ve kentselliğe katılımı önem kazanmaktadır.

(Şekil 1.1)

Birey ve yaşam çevresi ve stili arasındaki dinamik, karmaşık ve taraflı ilişkinin ölçütü olan “yaşam kalitesi” kavramının nedensellik açısından irdelenmesi gerekliliği vardır. O halde araştırmada “**gelişme**” ve “**kentsellik**” olgularının kavramsal içeriği “**yaşam kalitesi**” unsuru ile beraber değerlendirilmelidir(Şekil 1.1)

Kentsellik boyutu tarihsel süreç içinde genel olarak ele alındığı takdirde,

*“Kentsellik anlık gelişmeler değildir. Görünürdeki kentselliğin nitelikleri, yüzyıllar öncesinin mekansal yapılanmalarının türevidir. Günümüzde farklı mekansal yapılanmalar arasındaki etkilenmeler ise yüzyılların geçmesini gerektirmeyecek kadar hızlı ve yoğundur.”*² şeklinde özet bir gelişimin varlığı söz konusudur.

Bu yaklaşımdan hareketle toplumsal bir yaşam biçimi olarak **kentsellik** kavramını şu şekilde ifade edebiliriz,(Harvey 2003)

*“...diğer başka şeylerin yanında belli bir işbölümüne ve egemen üretim tarzıyla genelde tutarlı belli bir hiyerarşik faaliyet düzenine dayandırılmış yaşam tarzıdır”*³. O halde kentsellik ve söz konusu yaşam tarzının gelişiminin değerlendirilmesi gereklidir.

Modern kent planlama uygulamalarının başladığı süreç içinde her dönemde, özellikle, 1760’larda ortaya çıkan Sanayi Devrimi ve beraberindeki dinamikler ile birlikte kentler yeniden yapılanmış ve zamana dayalı olarak sürekli değişim içinde olmuştur . Aşağıda kısaca özetlendiği gibi; Sanayi kentinden Modern kente ve Post-Modern kent formuna dönüşüm süreci başlamıştır.

*“Sanayi kentini, 19.yy. da ortaya çıkan toplu üretim ve rekabetçi sermayenin oluşturduğu ekonomik ilişkilerin biçimlendiği, yeni iş organizasyonları, sermaye dolaşımı, sosyal hayat ve refahla ilgili modern değerlerin filizlendiği kent olarak adlandırılabiliriz. **Modern kent** ise; kısaca sanayi kentinin yeniden inşasıyla ortaya çıkan yeni halidir. Bu yeniden inşa sürecinde; sosyal konut, ulaşım, kentsel refahı arttıracak altyapı ve sosyal donatılara verilecek önem, kent ve özel sektörün planlama konusundaki artan gücü ve katılımı dikkat çeken özelliklerdir. 1970’ler ve 1980’lerin başında yayılan ekonomik ve politik değişim modern kenti ve kent sistemini etkisi altına almış ve değişime sürüklemiştir. Ortaya çıkan yeni dinamikler sonucunda **Post-Modern kent** doğmuştur. Bu dönemde başta pazar ekonomisi olmak*

² Okay, İsmet,(1999), “Osmanlı Tarzı Mekan Organizasyonu ve Kır-Kent ilişkisi”, 700.yılında Osmanlı’ya bakış, M.S.Ü, sayfa 26

³ Harvey, David(2003), A.g.e, sayfa 187

üzere, politik, ekonomik, fiziksel ve sosyal konuların hemen hemen hepsi planlamanın önem verdiği konular arasına girmiştir..” (2001) ⁴

Kentler, yaşadığımız iktisadi sistemler içinde geleneksel yapısından çok farklı bir rol üstlenmeye başlamış hatta, ekonomik hayata yön veren merkezler haline gelmiştir. Bu bağlamda, çağımıza yön veren küreselleşme, beraberinde getirdiği yeni iktisadi açılımlar, teknolojik gelişmeler, Post- Modern yaşam tarzları, bireyin dinamik şekilde farklılaşan beklenti ve talepleri sonucunda kentsel çevre üzerinde yaşanan sorunlara yönelik yeni çözümlerin, kurumsal yapıların, yönetim modellerinin, tezlerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekliliği vardır. Bu kentsel değişimlere yönetsel anlamda, kent planlaması ve yönetimine yeni bir yaklaşım olarak, **“Toplam Kalite Yönetimi” felsefesi getirilmelidir.** Felsefesinin ana teması, organizasyon içinde görev alan her personelin, bir bütünlük içinde işletmenin sürekliliğini sağlayıcı tüm aktivitelere *katılımını* sağlamaktır. Ancak bu aşamada vurgulanması gereken nokta, katılım nosyonu, kentsellik ve planlama içinde kastedilen katılım değildir. Giriş bölümünde belirtildiği gibi, kentsel politikaların belirlenmesi konusunda, alternatif karar verme mekanizmalarının yapılandırılması ve diğer tartışmaları içermektedir. Konunun daha ayrıntılı bir şekilde ifadesi ise, işletmenin ürettiği ürün ve hizmetlerin kalitesi ile tüm faaliyetlerinin devamlı geliştirilmesi, iyileştirilmesi yönünde, organizasyonun her kademesindeki kişilerin katılımı ve işbirliği içerisinde çalışması, çalışanların bu yönde sürekli motive edilmesi ve politikayı doğru anlayıp uygulamalarına imkan tanımasıdır. Söz konusu çalışma ile savunulan ve sunulan ana tema, toplumun üst yönetimlerinin nitelik olarak yaşam kalitesi tercihini benimsemesi ve öncelikle bu konuda bireyin kişisel kalitesinin nasıl artırılabilceği , (gelişim süreci içindeki kentsel yaşam biçimleri ile uyumunun nasıl olacağı), yeni yüzyıl ile ortaya çıkan bilgi toplumu, ekonomisi, sosyal ve siyasi yaşamının bu bireysel yaşam kalitesi kavramına etkilerinin neden-sonuç ilişkisi içinde betimleyici (descriptive) şekilde ortaya konulmasına çalışmaktadır. Toplumsal birlikteliğin sağlanmasında esas, bireylerin niteliksel olarak aynı seviyede, aynı ortak paylaşım alanlarını, fikirleri, misyonları, vizyonları kullanmasıdır. Toplumsal yaşamı meydana getiren bireyler, kurumlar (ki bu

⁴ Yiğitcanlar,Tan, Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci, Planlama Dergisi, 2001/4, Ankara,,sayfa 55-58

organizasyonları oluşturanlar da toplum içinde bir anlamda birey konumundadır) arasında dürüst, güvenilir ilişkilerin kurulup, onların beklentilerinin karşılandığı bir ortam yaratılmalıdır. Bu yaratım sürecinde sunulan mal ve hizmetlerin, taleplerin, gereksinimlerin , çevrenin , insan sağlığının, can ve mal güvenliğinin, teknolojinin sürekli geliştirilmesi ihtiyacı vardır. Bu bütünselliğin sağlanmasıyla beraber, verimli, etkin ve kaliteli bir kentsel çevre ve yaşam biçimi doğması kaçınılmazdır. Bu bilinç toplumun sosyal ve kültürel gelişimine katkısını da beraberinde gelecektir. Toplumsal birliktelik içinde bireyin gelişebilme hak ve özgürlükleri için altyapısal (ekonomik, kentsel donatı, vs) ve üstyapısal (kurumsal) niteliklerin analizi ortaya konulmalıdır.

Gelişme kavramı, iktisadi anlamda sermayenin nüfusa ve mevcut gelir kaynaklarına göre yeterli olması olarak tanımlanır. Bu tanımlı ekonomik büyümeyle beraber toplumsal ve kültürel boyutunu da vurgulayan "gelişme" anlamında kullanabiliriz. Böylece kavram, iktisadi açıdan, ekonomik büyüme ve dolayısıyla elde edilen daha iyi yaşama standardı olarak tanımlanabilir. Böyle bir kalkınmaya ülkenin insani ve doğal kaynakları ile kurumlarının yönetimini geliştirerek erişilir. *“Gelişmenin somut ölçüsünü ise Gayri Safi Milli Hasıla göstermektedir. Ancak günümüz koşullarında gelişmeyi tanımlayabilmek için bundan daha fazla belirleyici özelliklere ihtiyaç vardır. En geniş anlamıyla gelişme, toplumu iyileştirmek olarak ifade edilebilir ve içerdiği unsurlar olarak demokratik bir temelin varlığı, beraberinde özgür bir irade ve yönetimin oluşumu sayılabilir. Bu yapı, insanların istediklerini sağlamak yerine elde etmelerini mümkün kılmasını sağlayıcı ortamı yaratması öngörülür yani gelişmenin insanlar için değil, insanlar tarafından yapılacağını vurgulamaktadır.(1996) ⁵.*

Gelişmeyi bu noktada biraz daha analitik bazda, BM'nin değerlendirmeleri ışığında Türkiye bağlamında irdelerken, sayısal verilerin/göstergeler analizi durumu net ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tabloda (**Tablo 1.1**) Türkiye açısından, GSMH' nin son 5 senelik yıllar itibariyle göz önüne aldığımızda gelişme açısından bilgi sahibi olabiliriz.

⁵ Clark, J.,(1996) “Kalkınmanın Demokratikleşmesi Gönüllü Kuruluşların Rolü”, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını, sayfa 34 -37

Tablo 1.1 Türkiye'nin Temel Ekonomik Göstergeleri

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	%
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH) *							1997-2002
Cari fiyatlarla (Milyar TL)	29.393.262	53.518.332	78.282.967	125.596.129	176.483.953	273.463.168	
Cari fiyatlarla (Milyon \$)	192.383	206.552	185.267	200.002	145.693	179.898	-7%
1987 fiyatlarıyla (Milyar TL)	114.874	119.303	112.044	119.144	107.783	116.165	1%
Fert başına GSMH (Bin TL)	470.443	843.359	1.216.609	1.861.759	2.571.978	3.927.601	
Fert başına GSMH (\$)	3.079	3.255	2.879	2.965	2.123	2.584	-19%
Fert başına GSYİH (cari fiyatlarla ve satınalma gücü paritesine göre (\$)	6.371	6.272	5.966	6.211	5.830	5.974	-7%

Kaynak: DİE, Temel Ekonomik Göstergeler, <http://ekutup.dpt.gov.tr/teg/2003/04/teg.html>

Bu tabloda görüldüğü gibi, Türkiye'nin son beş senelik performansı değerlendirildiğinde, dolar bazında Fert başına GSMH'da (\$) %19'luk bir gerileme söz konusudur. Analizlerimizde kullandığımız ülkeler, Almanya, İngiltere, Hollanda, İspanya, İsveç, Finlandiya için Fert başına GSMH değerleri (2000 yılı) neticesi ise aşağıdaki gibidir. **(Tablo 1.2)**

Tablo 1.2 Ülkelerin Fert Başına GSMH (\$) dağılımı

Ülkeler	Almanya	İngiltere	Hollanda	İspanya	İsveç	Finlandiya
Fert başına GSMH (\$)	25.103	23.509	25.567	19.472	24.277	24.996

Kaynak: Human Development Report,(2002),United Nations Development Programme, Oxford University Press, New York, sayfa 150

Bu analiz göstermektedir ki, Türkiye GSMH kriteri baz alındığı takdirde, AB standartlarının çok altında bir seyir izlemektedir. İktisadi açıdan kriterlerin yerine getirilmesi hususunda mutlaka çok ciddi politikalar, plan, proje ve modeller ortaya konmalıdır.

Ekonomik gelişmişliğin göstergesi olan sanayileşmeyi sağlamış, ulusal geliri ve dolayısıyla tasarruf düzeyi sanayileşmeyi gerçekleştirecek yatırımların finansmanına yeten ülkeler ve toplumlar gelişmiş olarak sınıflandırılır bu kriteri uymayan diğer ülkeler ise “*az gelişmiş*” ve “*gelişmekte olan*” şeklinde ifade edilir. İlk kez BM Genel Kurulu'nda kullanılan bu terim, kişi başına düşen reel gelir düzeyi ve üretim kapasitesi ile ifade edilmiştir⁶. Belirleyici kriterler olarak, tasarruf ve yatırım hacmi, yabancı para geliri, emek yoğun / teknoloji yoğun üretim biçimi ve

⁶ T.C.Dışişleri Bakanlığı, (2001), Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, www.mfa.gov.tr

istihdam ayrımı, alt-yapı olanakları, gelir dağılımı, eğitim, okuma-yazma oranı, nüfus artışı, sağlık ve beslenme olanakları sayılabilir. Gelişme uzun bir zaman periyodu boyunca, ekonomik, kültürel ve siyasal etkenlerin varlığı ile dinamik şekilde süregelip nüfusun tamamının veya toplumun birer parçası olduğunu benimseyen bireylerin aktif, serbest, hür irade ve etkin bir şekilde karar verme mekanizmalarına işlevsel olarak katılımına dayanır. Bireylerin refahlarının sürekli olarak artmasını ve bundan meydana gelen menfaatlerin adil olarak dağıtılmasını amaçlayan bütünsel politika, plan ve aksiyonlar şeklinde ifade edilebilir.⁷

Gelişme kavramını tanımlarken, toplum ve birey ölçüsünde varsayımları değerlendirmek gerekir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın ilk raporunda ortaya attığı *insanca gelişme* kavramı, bir taraftan gelir dağılımındaki eşitsizliği ifade ederken, diğer taraftan gelişmeyi sağlık, eğitim düzeyi gibi ekonomik olmayan göstergelerle ölçmeye çalışmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi açısından, insanca gelişme; kişilerin seçeneklerini arttırma sürecidir. Birçok kriterin öne sürüldüğü yaklaşımda, sağlıklı ve *uzun ömür sürmek*, *eğitim görmek* ve *tatminkar bir yaşam düzeyi sağlayacak kaynaklara erişmektir*. Diğer kriterler, siyasal özgürlüğü güvence altına alınmış insan haklarını ve öz saygınlığı içerir.⁸ İnsanca Gelişme Endeksi, üç ana boyuttan oluşuyor:

1. *Ömür Süresi (Longevity)*

* *Doğuşta yaşam beklentisi*

2. *Bilgi (Knowledge)*

* *Yetişkin okur-yazarlığı*

* *25 yaş üzerinde kişi başına sağlanan ortalama eğitim süresi*

3. *Kaynakları yönetebilmek (income which are combined to arrive at an average deprivation index)*

⁷ Human Development Report (2002), Deepening democracy in a fragmented world, United Nations Development Programme, Oxford University Press, New York, sayfa 13-16

⁸ Human Development Report (2002), A.g.e sayfa 13-16

Bu bağlamda, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri incelerken, dünya kapitalist sisteminin gelişme sürecinde aldıkları roller çerçevesinde değerlendiren kuramlar, “az gelişmişliği”, dünya kapitalist sistemi ile bağımlılık ilişkisine göre tanımlarlar. “*Kurama göre azgelişmişlik "uydu", "çevre" ile merkez gelişmiş ülkeler arasında kapitalizmin dünya çapında genişlemesiyle başlayan ve bugün de sürmekte olan ekonomik ilişkilerin tarihsel ürünüdür. Azgelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin gelişmesi ise, dünya kapitalizminin gelişme sürecinde, dünya işbölümü ile bütünleşme biçimlerine bağlıdır*”.⁹

Sanayileşmenin temeli İngiltere’de 1300’lere uzanan “toprak mülkiyeti” kavramına dayanmaktadır. Kapitalist felsefe, en üretken, en etkin sistemle kâr maksimizasyonunu gerçekleştirmektir. Bu amaç, özel mülkiyete, özel girişime, tam rekabete dayalı bir kompozisyon içinde, üretim faktörlerinin (sermaye, emek, hammadde) kullanımını ifade eder. Üretilen mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına olanak sağlayan bir düzende, üretken ve etkin yapı, beraberinde işbölümü, farklılaşma, kademeleşme ve uzmanlaşmayı doğurmaktadır. Küreselleşme ile beraber bu oluşum yerini, uluslar arası işbölümüne bırakmıştır. Bir başka deyişle teknoloji kullanımında sermayesi kuvvetli olan ülkeler ile diğer ülkelerin oynadıkları role sermaye kriterine göre ile şekillenmektedir. Bu nedenle bir ülkenin uluslararası işbölümü sürecinde alacağı rolün detaylı şekilde tanımlanması gerekir. Statik bir olgu değildir, zamana bağlı olarak değişebilmektedir.

*Yeni ekonomik düzenin ilk değişimleri 1974’de ortaya çıkmıştır. I. Petrol Kriz’inin hemen ardından, 1979’daki II.Petrol krizi ve para değişim kurlarının serbest dalgalanmaya bırakılması ile açık ekonomiye geçilmiştir. Toplumsal ölçekte işsizliğin artmasıyla çok ciddi sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Gelir dağılımındaki eşitsizlik, sağlıksız konut ve konut stok ihtiyacı, kentsel donatıların yetersizlikleri ve buna yönelik talepler, nüfusun hareketliliği..vs gibi).*¹⁰ Kriz, geçen seneler bazında sektörler arasında çapraz finansmana dayalı yapısal dengeleme ilkesi ile aşıldı, yani kaynakları az verimli olanlardan kullanımlarda daha verimli olanlara kaydırarak etkin ve verimli kullanılarak kârlılık (girdi-çıkıtı verimliliği ve sermayenin

⁹ T.C.Dışişleri Bakanlığı Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (2001), www.mfa.gov.tr

¹⁰ T.C.Dışişleri Bakanlığı Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (2001), www.mfa.gov.tr

ne kadar çabuk döndüğü) sağlandı. Ancak bu noktada, söz konusu gelişme sosyal sorunlara sebep oldu. Kriz ağırlıkla endüstri sektöründe ön plandaydı. Merkez ülkelerdeki bu sektörlerin ürünleri kârlı olmaktan çıktı. Bunun asıl sebeplerini sıralarsak, işgücünün, üretimdeki enerjinin fiyatının artması, gerekli düzenlemeler zamanında yapılmadığı için, tekstil, gemi inşaat, demir çelik gibi sektörlerde, üretim süreçlerindeki etkinliklerin azalmasıdır. 1980’li yıllardan itibaren ağır sanayi yavaş yavaş merkez ülkelerden çevre ülkelere kaymaya başladı. Bu esnada, kriz ülkelerinde karşı karşıya kalınan sorunlar ise açığa çıkan atıl işgücü ile diğer taraftan son teknolojiye dayalı bir üretim yaratıldığı için gerekli kalifiye işgücü ihtiyacı idi. Mevcut işgücünün yeni nesil üretim sürecine uyumunu sağlamak yada bu üretime uygun işgücü bulmak veya yaratmak.

Aslında sorunların kaynağı, “Kapitalizm” söz konusu sosyal ilişkilerin doğurduğu, dengesiz gelişmeyle biçimlenen toplumla etkileştiği bir alana sahiptir. Bir başka ifadeyle, bugünün dünyasında sosyal kavgaların esas nedeni hangi mekanda başladığı veya benzeri bir başka boyutunun sorgulanması üzerine değil, bizzat bu mekânın “ürünü” ve “katma değeri” üzerinedir. Bu kavga potansiyeli üzerine kapitalizm biçimi gelişmiştir. Sürecin mekansal yansıması ise, kentler veya bölgeler arasındaki kaynak dağılımındaki dengesizliktir.

Kent, bu kaynakların dağıtıldığı bir sistemdir. Ancak teori, güncel hayatta tam olarak yansımamakta yani bazı toplumsal sınıflar bu kaynaklardan faydalanırken bir kısmı faydalanmamaktadır. Toplum bazında öngörülen sosyal adalet, “refah toplumu” söylemleri tam olarak gerçekleşmemektedir. Kent içinde bu sosyal ayrışma mekân üzerine yansımaktadır. Bu ayrışma politikacılar tarafından desteklenmektedir.

1.2 Gelişme, Toplum ve Birey ilişkisi

Bireyin kendini geliştirmesi ile bir toplumsal gelişme aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\text{Toplumsal Gelişme} = b_1g + b_2g + b_3g + \dots$$

b: birey g: gelişme

Kant'ın aydınlatma üzerine varsayımlarından hareketle, aydınlanmayı, kişinin aydınlanması ve kitlenin aydınlanması olarak iki farklı yönde sınıflayabiliriz. Ancak, Kant, her ne kadar kitlenin aydınlanmasını kişinin aydınlanmasından daha olası görse de, ona göre kitlenin aydınlanmasının temelinde kişinin aydınlanmasının olduğu söylenebilir. Çünkü **Kant**'ta kitlenin aydınlanmasını daha olası kılan şey, kitle içinde her zaman için aydınlanmış birkaç kişinin bulunacağı varsayımdır.(Kant 1994)¹¹

Bu süreçte, bireylerden herhangi birinin veya bir kısmının mevcut imkanlar dahilinde kendini geliştirememesi “toplumsal gelişme” sürecinde aksamaya yol açar. Yani bu anlamda, bireyin içinde bulunduğu mekan, donatılar ve en önemlisi yer aldığı grubun kendine sunduğu imkanlar, esas olandır. Başka ifadeyle üst yönetimin bireye sağladıkları ile orantılıdır. Bütünsel gelişme içinde bireylerin gelişmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi için donatı gerekliliği vardır. Bu da ancak toplumu yönlendiren otoritenin sahip olduğu irade ve güç ile sınırlıdır. Bireyler tek tek donatı gerçekleştiremezler. Örneğin, okul, kütüphane, kültür merkezi, ulaşım (metro) vb. Bireyin kendini yeniden geliştirmesi (recreation) gereklidir.

Bu noktada, bir başka gözle konu üzerine görüşlerini değerlendirdiğimiz Sigmund Freud'un Psikanalitik bakış açısı bireysel olanla daha geniş çaplı olanlar, yani toplumsal, kültürel, siyasi olgular arasındaki ilişkileri vurgular. (1994)

“Özünde bireysel intrapsişik bir perspektife sahip olan psikanaliz, toplulukların kaderini incelerken, bu mikro evrenle makro plan arasında paralellikler kurar. İnsanlığın medeniyet tarihinin ve onun özündeki kültürel oluşumların çekirdeğinde bu aktarımlar yatar. İnsanoğlunun dünya ile kurduğu bağlar, onun sosyal varoluşu perspektifinde bu aktarımları zorunlu kılmıştır. Bu baştan çıkma, canlılığı, umudu ve arzuyu yaşayabilmek ve taşıyabilmek için şart olan bir koşuldur. Bu topluluk ruhu, bir başka ifade ile, topluluğu bir arada tutan bu telkin ve illüzyon ortamı, insanoğlunun esmer toprak ve mavi gök arasındaki belirsiz varoluşunda bir mitoloji yaratır ve ona belli bir öykü verir. İnsanlık tarihinin bebekliği sayabileceğimiz dönemlerde bu tip aktarımların yoğun bir şekilde varolması boşuna değildir. Bu aktarımlar medeniyetin kuruluşu için bir araçtır.”¹²

¹¹ Kant, I.,(1994) “*Pratik Aklın Eleştirisi*”, Çev: İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları , Ankara,sayfa 23 - 35

¹² Freud, Sigmund,(1994), “Civilization and its discontents”, Dover Publications, New York, sayfa 37 - 44

Freud'un yukarıda belirttiğimiz görüşleri ışığında, başta öne sürülen tez şu şekilde tanımlanabilir; bütünsel gelişme sürecinde üst otoriteye dayalı insanın tekil niteliğini ne kadar ve nasıl artırılabilirliği ve bu vizyonun tümevarım metodu ile toplumsal ve makro (devlet) ölçeğinde yaşam kalitesinin hangi şartlarda mümkün kılınabileceğidir. Esas olan, toplumsal gelişme sürecinde, otorite ve birey arasındaki ilişkilerin yaşam kalitesi talebi bağlamında incelenmesidir.

1.3 Toplumsal Gelişme için Kentsellik gereği

İnsanoğlu , ilkel çağlarda korunmak için doğal barınaklara, mağara ve ağaç kovuklarına sığınırken, geçirdiği evrim süreci içinde barınma ihtiyaçları ve tercihleri değişmiş ve gelişmiştir. Sazdan barakalar, zamanla toprak damlı taş binalara, etrafi surlarla çevrili kalelere ve sonunda günümüzün modern kentlerine dönüşmüştür. Doğal nüfus artışı ve insanların birlikte yaşama mecburiyetleri, değişik alanlarda, değişik yoğunlukta yerleşim alanları oluşturmuştur. Bu etkileşimlerin ve tercihlerin sonunda kırsal alanlarda veya kentlerde yaşamayı seçenlerle birlikte, köylüler ve kentliler olarak iki ayrı sosyal sınıf oluşmuştur.

19 yy'la beraber "kentsellik" olgusu ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle, sanayileşme, iş bölümü, örgütlenme, ihtisaslaşma, mal-hizmet üretiminde emek-yoğundan teknoloji yaygın üretime geçiş farklı pazarlara doğru yaygınlaşmaya neden olmuştur. İnsanlığın sanayi toplumuna geçişi, kara ve demiryolu ulaşımındaki gelişme, kırsal alanlarda yaşayanlarla kentte yaşayanların ilişkilerini hızlandırmıştır. Sanayide insan gücüne olan ihtiyaç, kentsel yaşamın çekiciliği ve diğer birçok etken, belli bir süreç sonunda kırsal kesimin, kentsel alanlara doğru yönelişe neden olmuştur. *Kır-kent ilişkisinde ilgili süreçte, ekonominin iç dinamikleri farklılaşmış ve mekansal değişimler yaşanmıştır.*

Bu açıklamadan yola çıkarak, sermaye-emek-üretim üçlüsünde, bu değişimler kendi iç çelişkilerini ve sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Emek haklarının örgütlenmesi bu çelişkilerden başlıcasıdır. Kentselliğin tanımı, sanayi üretimi aşamasında sermayenin ve emeğin örgütlenme talepleridir. Emek, bu süreçte örgütlenmesiyle

beraber karar verme mekanizmaları içinde yer alma mücadelesi vermektedir. (Tekeli 1996)¹³

Bu noktada farklı açılımlara yön vermesi için, Manuel Castells ve Henri Lefebvre arasında, 1970'lerin sonlarında gündeme gelen görüş farklılığını vurgulamakta yarar vardır. Tartışmanın tarafları arasında kentsellik kavramının nasıl tanımlanacağı konusundaki derin bir farklılık göze çarpmaktadır. *“Kent mekanını işgücünün yeniden üretim süreci ile açıklayan Castells, kırdan kentsel değişime olan süreci, günlük yaşamın dönüştürülmesi hedefi ile sınırlı görür. Kenti daha geniş bir çerçevede, biyo-teknolojik, fizyolojik üretimin, işgücünün, toplumsal ilişkilerin yeniden üretiminin gerçekleştiği bir alan olarak tanımlayan Lefebvre ise, mülkiyet ilişkilerinin kapitalist sistemin ayakta durabilmesindeki önemli rolünü kavrayan, kendi mekanını üretecek ve aynı zamanda da sınıf mücadelesinin çıkarları yönünde müdahalede bulunacak bir radikal hareketin gerekli olduğu düşüncesiyle ilgilenir”*.(Gottdiener 2001) ¹⁴

Kırsalda genel anlamda kentsel nitelik içeren hiçbir şey yoktur yani geleneksel üretime dayalı bir örgütlenmenin türevlerinin yapılandığı bir mekansal oluşumdan söz edilebilir. Kırsalda tarıma dayalı ürünler yetişerek ve tarımsal olmayan bir zihniyet olan kentte fiyatı oluşur. Bu ürünlerin hangi pazarlara yönelik hareketlilik içinde olacağı dahi “kent” mekanı üzerinde belirlenmektedir.(Smith 2001)¹⁵ Merkantilizm döneminin özelliklerini de taşıyan bu gelişmeler, sadece ülke içi bir ekonomik gelişmeyi değil, beraberinde uluslararası boyutta bir dinamizmi kapsamaktadır. Bu hususta Maurice Dopp(1971)'un değerlendirmeleri bu tezi desteklemektedir, şöyle ki;

“Merkantilistler dış ülkelere ihraç malları hacminde bir azalma yapmaksızın fiyatlarını yükselterek dayatma yapmaktan çekinmiyorlardı. Böylece ticaret yaptıkları ülkelerdeki durumun kendi lehlerine dönebileceğini düşünüyorlardı.

¹³ Tekeli, İlhan,(1996) “Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”.Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne. Ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Yay., İstanbul, sayfa.13-26.

¹⁴ Gottdiener, Mark,(2001), “Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksis’e Doğru”, Praksis, Sayı:2 Bahar, sayfa 20 - 25

¹⁵ Smith, Adam,(2001), “Ulusların Zenginliği”,Alan Yayıncılık, İstanbul,sayfa 309

Merkantilist politikanın başarısı ilişkide buldukları ülkelerin bu şekilde ki bir alışverişte sömürge durumuna düşürebilecek bir sistemleşmede gizlidir.”¹⁶

Bu aşamalardan sonra sermayenin ve üretimde aktif rol alan emeğin zenginleşmesi, ilişki içinde olduğu yaşam çevresinden daha nitelikli, kaliteli yetiştirme, yaşama olanakları talep eder duruma gelmesine yol açmıştır. Bu zenginlik içinde daha fazla konfor talebinde bulunmaktadırlar. Adam Smith (2001)’in zenginlik üzerine değerlendirmelerini göz önüne almak gerekir;

“Her kişi yaşam için gerekli maddelerden, yaşamı kolaylaştırıcı ve eğlendirici, eşyalardan yararlanabildiği ölçüde zengin yada yoksuldur.”¹⁷

Sonuç olarak, yaşamdaki hazlar ön plana çıkmaya başlar, yemek, içmek, cinsellik, kültür, sanat ..vs. Örneğin 19.yy’ın başında ortaya çıkan Bach, Wagner gibi sanatçılar söz konusu Burjuvazi’nin (kentli -burgh’lu-) talebinden doğmuştur. Bu istemlerin bir adım ötesi “Demokrasi” yani karar mekanizmalarına katılımıdır. Bu süreç kentselliğin içindeki bir talepten doğmaktadır. Bir yaşam kalitesi tercihidir.

Çoğulcu demokratik yapıya uygun kentlileşmenin temelinde “etkileşimci kültürel çoğulculuk” kavramı yatmaktadır. Etkileşimci kültürel çoğulculuk, kentlileşme sürecindeki insanların kendilerinden her yönden farklı olanlarla karşılıklı bir ilişki içine girerek, ortak bir yaşamın "asgari müşterekleri"ni yeniden üretmeleri anlamına gelmektedir.(Çılga 1994)¹⁸ Böyle bir deneyim, toplumsal yaşamı zenginleştirirken katılımcılığı yoğunlaştırır, farklılıklara hoşgörü ile bakmayı öğretir ve sonuçta yaşam kalitesini yükseltir. Çünkü yaşam kalitesi, nesnel boyutta insanların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam koşullarını geliştirirken, öznel boyutta onların bilgi, bilinç ve doyum düzeylerini yükseltmeyi amaçlar. Değişimi içeren bu süreç, aynı zamanda vatandaşlık ve kentlilik bilincinin gelişmesi için uygun bir ortam yaratarak, demokratik, barışçıl ve katılımcı bir toplum oluşmasına katkı sağlar.

Söz konusu yaklaşımın gerçekleşmemesi halinde, etkileşimci kültürel çoğulculuğun karşıtı olan kültürel olarak ayrışan bir toplum biçimi gündeme gelmektedir ki günümüz post-modern yaşam tarzının özelliklerini taşımaktadır..

¹⁶ Dopp, M.,(1971), “Etudes su le Développement du Capitalizm”.Ed.Maspero, Paris,sayfa 217-218

¹⁷ Smith, Adam,(2001), “Ulusların Zenginliği”,Alan Yayıncılık, İstanbul,sayfa 36 - 50

¹⁸ Cılga, İbrahim,(1994), “Gençlik ve Yaşam Niteliği.”,T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yay, Ankara, sayfa 8

“Kültürel İzolasyon” diye adlandırılan süreçte, *insanlar sadece kendileri gibi olanları kabul eder, diğerlerini dışlar ve “öteki”ni kabul eder. Bunun sonucunda toplumda kamplaşma ve çatışmalar ortaya çıkar. Ayrıca bireysel ve grupsal düzeyde yabancılaşma, kimlik bunalımı, kendini gerçekleştirememe gibi olumsuzluklar yaşanırken, geleneksel kalıplara sıkı sıkıya sarılma ve antidemokratik etkinliklere yönelme de görülebilir.* (Tekeli 1996)¹⁹

Kent ortamında “*etkileşimci kültürel çoğulculuğun*” varolabilmesi, benimsenmesi, demokrasi kültürünün gelişmesine bağlıdır. Demokrasinin temelinde bireysel düşünceye saygı ve hoşgörü bulunur. Demokrasi ortamında birey, hak ve sorumluluklarının bilincinde olmalıdır. *Sorumluluk bilinci, vatandaşlık ve kentlilik bilinci gelişmiş insanların bulunduğu bir kent ortamında yaşamak, katılımcı ve paylaşımcı bir demokrasi kültürünün de sürekli beslenmesini ve yeni boyutlar kazanmasını sağlar. Halkın katılımı ve demokrasi ölçeğinde, Toplam Kalite Yönetim Modelinin bir göstergesi olarak, Avrupa Konseyi’nin 1992 senesinde kabul ettiği Avrupa Kentsel Şartında vurguladığı 4 kriter esastır,*

1- Fiziksel şehir ortamının iyileştirilmesi

2- Varolan konut stokunun onarımı

3- Şehirlerde Toplumsal ve Kültürel fırsatların yaratılması

4- Toplulukların geliştirilmesi ve halk katılımının sağlanması (Tunçay 1994)²⁰

Bu bağlamda kentsel gelişme “niteliksel” bir başka deyişle “yaşam kalitesi kriterleri “ölçeğinde “yaşanacak şehirler” yapısında değerlendirilmektedir.

1.4 Gelişme, Kentsellik olgusu ve Bilgi Çağı Toplumu

Günümüzde, yaşamın her alanında dinamik bir şekilde değişim ve gelişim süreçleri geçiriyoruz. Bunun nedeni insan aklının daima bir şeyler yaratması ve teknolojik olanaklar sunmasıdır. Teknoloji ve içerdiği gelişim süreçleri çağımızın belki de en etkin rol oynayan yapılarını ifade etmektedir. Bununla beraber, yapısında ortaya çıkan her türlü değişim, toplum yaşamını süratle etkilemektedir. Hayatımızın her anında evimizde, işimizde, toplumsal yaşamda, yaşadığımız her mekanda

¹⁹ Tekeli, İlhan. “Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”. Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne. Ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Yay. 1996, sayfa.13-26.

²⁰ Tunçay, Mete,(1994), “Kentsel Haklar-Karşılaştırılmalı Bir Çerçeve Türkiye”, WALD, İnsan Hakları Serisi, İstanbul,sayfa 83

vazgeçilmez bir hal alan teknolojinin gerek ülkesel, gerekse mekansal ve organizasyon bağlamında değerlendirilmesi, kullanılması yönetilmesi gerekmektedir. Artık bu gerçek ülkeler açısından bir güç haline dönüşmüştür. **Uluslararası rekabet üstünlüğünün en önemli faktörü haline gelen bilim ve teknolojiye sahip ülkeler, teknolojik bakımdan gelişmekte olan ülkeler üzerinde ekonomik, siyasi, teknolojik, kültürel, vb. bakımdan kendilerine bağımlı bir yapı oluşturmaktadır ki bu geçmişten süregelen bir anlayışı ifade etmektedir, yeni çağda sadece biçim değiştirmiştir.** Bu bağlamda, teknoloji ve yaşam kalitesi arasındaki etkileşim insanların yaşam mekanlarından beklentilerini yeniden biçimlendirmektedir. Teknolojik tüm gelişmeler, insanların günlük yaşamlarında yaptıkları her tür faaliyette olumlu yönde katkı sağlamaktadır. İnsanlar mevcut koşullardan tatmin olamamakta ve daha iyisini, daha güzelini ve en önemlisi daha etkin ve çabuk olanı tercih etmektedir. "Zaman" en önemli etken olmaktadır. Ulusların ve buna bağlı olarak dünyanın geleceği, eldeki kaynakların verimli olarak kullanılması ile olasıdır. Aksi halde gelecek kuşakları endişe verici yaşam mekanları beklemektedir. Teknoloji, bu aşamada, kaynakların etkin kullanımına, yeniden dönüştürülebilir üretime, yeni enerji kaynaklarının yaratılmasına, hizmetlerin daha hızlı sunulmasına, bilgi ve iletişim ortamlarına olanak sağlamaktadır

"Bilgi Çağı" olarak adlandırılan 21.yüzyıl, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ülkeler arasındaki sınırları kaldırmıştır. Böylece, her türlü görsel ve işitsel bilgiye dünyanın her köşesinden ulaşılmaktadır. Bu dönüşüm, uluslararası sürdürülebilir kalkınma ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerini yükseltme çabalarında en önemli rolü oynamaktadır. Bu kavram çerçevesinde "Yeni kentler" yerleşme politikalarının uygulama unsurudur. Kentsel korumada "geçmişe saygı ve geleceğe güven" sloganı ile çağımız için sürdürülebilir kalkınmayı öngören politikalar geliştirmektir. Kaynakların yitirilmeden ve bitirilmeden gelecek kuşaklar için yenilebilmesinin sağlanmasıdır. Bu kaynaklar yer altı ve yerüstü kaynaklar değil tüm kültürel, doğal, sosyal kaynakları ihtiva eder. "Zaman"nın en değerli kaynak olduğu gerçeğinden yeni bir çıkarım olarak söz konusu kaynağın da sürdürülebilir kalkınma açısından etkin kullanmak zorunluluğu vardır. Sürekli dünya ile iletişim içinde olmak, yenilikleri izlemek, yeni olanaklar yaratmak, ülkeler için vazgeçilmez bir gerek koşul olmuştur.

Bu arada, giderek artan bir hızla ağırlaşan ve çözümü olanaksız hal alan çevre sorunları karşısında, tek çıkış yolu olarak, çevresel gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki yaşamsal köprünün kurulması ve gelişmenin “sürdürülebilir” olması gösterilmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak, yöntem olarak Toplam Kalite Yönetimi söz konusu tez çalışması ile yapılandırılmaktadır.

Sürdürülebilir gelişmeyi, geleneksel anlamıyla geleceğimizi şekillendirmek olarak adlandırabiliriz. Bir bakıma insanoğlunun doğasında değişim olarak ifade edilebilir. Yani gelecekte olabilecek çeşitli tüm değişimleri bugünden yönlendirmeye olanak sunabilmesidir. Bu yönlendirme ise toplumun, yani bizim, ne şekilde bir gelecek yaratmak istediğimize bağlıdır. Bu aşama da, insanoğlunun tüm enerjisini, olanak ve kabiliyetlerini “yaşam kalitesini” artırıcı biçimde kullanmasıyla olasıdır. Bu süreç, doğal kaynakları korumakla beraber yaşamımızın devamını sağlayıcı bir süreçtir.

1.4.1 Bilgi Çağı Toplumu ve Küresel Ekonomi

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme süreci önünde en önemli engel emek ve sermaye verimliliklerinin düşük olması, sermaye miktarının ise kıt olmasıdır. İktisadi açıdan konuya yaklaştığımızda, sanayi ve hizmet sektörü ağırlıklı ekonomik büyüme için verimliliğin artırılması ve ilave sermaye yaratılması sürekli sorun olmaktadır. Yeni dönemin iki gelişmesi “bilgi”nin üretim faktörü olarak kullanılması ile bilgiye ve teknolojiye dayalı yeni ekonomi ağırlıklı süreç geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınması için yeni bir olanak yaratmaktadır. **21.yüzyılın en önemli ekonomik sosyal ve teknolojik değişim hareketi küreselleşmedir.** Gelişen iletişim ve ulaşım ağları ile dünyanın bir ucunda üretilen bir ürünün, başka bir mekanda tanıtılabilmesi ve ulaştırılabiliyor olması, en doğru ve uygun ürünün mesafe harici talep edilebilmesine imkan vermiştir. Bir yandan dünyada meydana gelen hızlı teknolojik gelişmeler, diğer yandan küreselleşmenin etkisi ile uluslararası rekabetin artması, işletmelerin sürekli olarak yenilikler yapması gereğini zorunlu hale getirmiştir. *Ekonomik yaşamda artan rekabet ve küreselleşme karşısında ortaya çıkan taleplere cevap verebilmek için bilişim teknolojileri hızla ilerlemiş, teknolojik ilerlemeler bir çok sektörde dönüştürücü etkiler yaparken bazı*

sektörlerin ortadan kalkmasına ve yeni sektörlerin oluşmasına neden olmuştur. Bilişim teknolojilerinin bir başka özelliği, hem ulusal bazda, hem de organizasyon düzeyinde oluşturulan politikaların, kalkınma plan ve programlarının önemli bir kısmını oluşturmasıdır. İleri teknolojik yeniliklerin neden olduğu ekonomik ve sosyal değişimler, günümüzde bilgi toplumu adı verilen yeni bir oluşumu beraberinde getirmiştir. Bilişim ve iletişim teknolojisi alanında yaşanan gelişmeler geçen yüzyılın ortasından itibaren özellikle gelişmiş ülkelerde toplumsal bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Günümüzün küreselleşen dünyasında bu etkiler gelişmekte olan ülkelere de yansımış, hemen her alanda bilgi çağının etkileri hissedilmeye başlamıştır.²¹

Sanayi sonrası toplumun geleceği ise bilişim ve iletişim teknolojilerinde yatmaktadır. Toplumsal gelişmenin ilk dönüm noktası tarımın ortaya çıkması ve tarımsal üretim ekonomiye hakim olması, ikincisi ise sanayi devrimidir, bu aşamada sanayi ve dayanıklı malların üretimi koşulların belirleyici faktörüdür. *Günümüzde, Sanayi Devrimi'nin etkileri sürerken, farklı ve önemli bir süreç ortaya çıkmış ve yayılmaya başlamıştır. Artık hizmet sağlama ve enformasyonun biçimlendirdiği ekonomik üretim esastır. Tarımdan sanayileşme sürecine geçiş "ekonomik modernleşme", sanayileşmeden bilgi toplumuna geçiş "ekonomik post-modernleşme" veya "enformatikleşme" süreci olarak nitelendirilmektedir.* (Hardt 2001)²² Toffler, bu aşamaları "üç dalga" olarak safhalara bölmektedir. Bu aşamaların oluşmaları için geçen süreyi şöyle belirler: *Tarım devrimi bin yılda, sanayi devrimi üç yüzyılda ve son devrim olan bilişim ise yüzyıldan daha kısa sürede gerçekleşmiştir* Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yıllarda sanayileşme dalgası en üst noktasına vardığında bir Üçüncü Dalga başlamıştır. (Toffler 1981)²³ *Üçüncü Dalga'yı tanımlarken vurguladığı nokta, 1950'li yılların ortalarında ABD'de yaygınlaşmaya başlamış olması, daha sonra farklı hızlarda diğer sanayileşmiş ülkelerin bir çoğuna ulaşmasıdır. Bugün, ileri teknoloji ülkelerinde, özellikle bilişim ve iletişim teknolojilerindeki çarpıcı ilerlemeler ve süratli yayılma eğilimi sonucunda günümüz ekonomisi "dijital ekonomi" olarak adlandırılmıştır. Buna bağlı olarak*

²¹ Toffler, Alvin, (1981), "3. Dalga", çev: Ali Seden, Altın Kitaplar, İstanbul, 1981, sayfa :28

²² Hardt, Michael ve Negri, Antonio, (2001), "İmparatorluk", 2. baskı, çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, sayfa 293

²³ Toffler, Alvin, (1981), "3. Dalga", çev: Ali Seden, Altın Kitaplar, İstanbul, 1981, sayfa :28

“dijital kent” kavramı, yani ileri teknolojinin yaratıldığı, geliştirildiği ve kullanıldığı kent olarak ifade edilmektedir(Baş 1998)²⁴.

1.4.2 Bilgi Toplumu ve Kentsellik

Bilgi toplumunun içinde bulunduğu ekonomik koşullar günümüz bilgi ekonomisini oluşturmaktadır. Emek yoğun işlerin düşük gelir grubundaki ülkelere kaydırılmasıyla sanayileşmiş ülkelerde emek yoğun işlerden, üretilen bilgi (*know-how*) ve yaratıcılık temeline dayalı değer ekleyen bilgi yoğun faaliyetlere geçmişlerdir. Çağımızın yaşadığı sanayileşme süreci, küreselleşme, uluslararası ilişkiler, teknoloji ve rekabet olgularını içermektedir. *Gelecekte doğabilecek rekabet ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, kullanıcı ilişkileri yönetimini şekillendirmek, üretim süreçlerinin daha belirginleştirilmesi, standartlaşması, etkin bir kontrol sisteminin yerleştirilmesi ve en hızlı biçimde kar-maliyet analizlerinin yapılabileceği yapıların oluşturulması gerekliliği vardır. Bu zorunluluğu gerçekleştirmek için bilgi teknolojileri, bilgi toplumunun yarattığı imkanlar kullanılmalıdır. İnsanlık tarihi boyunca en hızlı, dinamik ve yapısal değişimlere yol açan teknolojik ve toplumsal devrimi yaşamaktayız. Bilişim teknolojilerindeki bu süreç, ekonomik, sosyal ve kültürel alanları temelden etkilemiş ve bunun sonucu olarak, bireylerin gündelik hayatlarındaki her aksiyonunda bir yaşam biçimine dönüşmüştür.* bu konudaki değerlendirmesinde, tüm temel teknolojik devrimlerin insan yaşamını zaman ve mekan olarak etkilediğini bilahare vurgulamaktadır *Castells(1996)*,²⁵ Tekrar *Castells(1989)*'in değerlendirmelerinden yola çıkarak, yeni bilgi teknolojilerinin kombinasyonu ve sosyo-ekonomik yeniden yapılanma, kentleri, bölgeleri yeniden şekillendirmiş, yeni kentsel form ve süreçleri ortaya koymuştur. Bu yeni oluşum kentleri, ‘Bilgi Kenti’ olarak tanımlamıştır.²⁶ Söz konusu oluşumlar kesinlikle sadece teknolojik değişimlerin sonucu değil, bilakis teknoloji ile ekonomik stratejilerin, sosyal çıkarların, tasarrufların, kültürel değerlerin ve güç odaklarının interaktif etkileşim sürecinin ürünüdür. Özellikle küreselleşme ile birlikte, finans- kapitalin bir

²⁴ Baş, İ.Melih ,(1998), “Dalgalarla Gelen Gelecek Kurgubilimci Guru: Alvin Toffler”,AD Business Notebook, Mart, sayfa.28

²⁵ Castells, Manuel,(1996), “The Information Age, Economy, Society and Culture”, Volume 1: The Rise of Network Society. Oxford: Blackwell, sayfa 1-10

²⁶ Castells, Manuel,(1989), “The Informational City : Information Technology, Economic Restructring and Urban-Regional Process”, Oxford: Blackwell., sayfa 1-5

şekilde kent mekanına getirilmesi ve bu kaynakların bir şekilde yansımalarının kent olgusu içinde yaratılması zorunluluk olmuştur. Yeni bir anlayış, yeni bir zihniyet doğmaktadır. Bilgi toplumu adı verilen bu yeni insan kümesi 21.yy'ın vazgeçilmez 'kentli' kimliği olacaktır ki bu teknoloji temeline dayalı sosyal değişim, ekonomik küreselleşme ve sermayenin yeniden yapılanmasında fayda sağlayıcı bir araç haline dönüşmektedir.

Bilişim teknolojilerinin 1970'lerden sonraki hızlı gelişmesi ve 20.yy.ın son çeyreğinde tüm ekonomik, sosyal kültürel olaylarda yer alması bizim hayatımızı, yaşamamızı, çalışması, eğlencemizi derin bir şekilde değiştirmiştir. Bu trendin kökleri güçlü ekonomik küreselleşmeye dayanmakta ve teknolojik gelişmeleri kapitalist sistem kendi çıkarları doğrultusunda kullanıp sosyal ve yeni teknoloji gelişmeleri yönlendirebilmektedir.(Castells 1996)²⁷

Bilgi kenti olarak adlandırılan, kentsel yapının içeriğinden bahsedilirken hassas bir şekilde bilgi teknolojileri, bilgi ağları ve bağlantılarının kullanılması ile kentin sosyal ve dinamik yapılarının oluşması ve bilginin küresel olarak kullanılması, değiştirilmesi ve aktarılması temeline dayanan ve bilgi tarafından şekillendirilmiş zenginlik,güç ve kültürün yer aldığı kentler olarak betimlenebilir. Bilgi teknolojilerinin gücü, bununla beraber, sosyal yapıdaki ve güç dengeleri üzerinde gittikçe artan ve derinleşen etkiler yapmaktadır. Bundan dolayı şu anda kentleşme için bir dönüm noktasındayız. (Castells 1996)²⁸. Bilginin kullanılması , insanların artık daha yaratıcı bir zeka ile kentleri meydana getirmelerini, yeni teknolojilerin yaratımını, yeni ticari ilişkiler ortamı (e-ticaret (commerce)) , yeni teknoloji firmalarının, endüstri alanlarının oluşmasına sebep olmaktadır. Bilgi teknolojileri, daha farklı, daha insancıl, daha zeki, ve daha adil toplumlar için araç olabilir. Teknoparklar, dijital, bilgi kentleri gelişmeye başlamıştır. İhtisas kentleri ile dinamik ve kendi kendine yetebilen kentler oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda ise, kentsel mekanda hızlı bir büyüme ve yoğunlaşmada beraberinde getirmektedir. İş gücünün profili değişmekte, kentten beklentileri değişmektedir. Peter Hall(1999)'un bu

²⁷ Castells, Manuel,(1996), "The Informational City is a Dual City: Can it be Reversed", MIT Colloquium on Advanced Information Technology, Low Income Communities and The City, sayfa 1-5

²⁸ Castells, Manuel,(1996), A.g.e. sayfa 1-5

konudaki yorumlarında, *kentlerin, gelişmiş dünyada artık kütle üretim alanlarından çok, ileri teknoloji üreten, ar-ge imkanları sunan, kalkınma temelli prototip üretim biçiminde, kültürel ve yaratıcı endüstri alanlarının yer aldığı, tiyatro, müzelerin, medyanın, turizmin ağırlıklı olduğu, kontrol fonksiyonlarının yerinden sağlandığı, uluslararası şirketlerin söz sahibi olduğu, özellikle finans ve hizmet sektörlerinde uzmanlaşmış mekanlar haline dönüşmektedir.*²⁹ Yaratıcı düşünce bu değişim sürecinde en önemli rolü oynamaktadır. Yeni ekonominin, çalışanları, bir bakıma bilgi işçileri adı verilen sınıf yeni bilgi kentlerinin toplumunu oluşturmaktadır. Bilgiye aç bu topluluk yaşadığı mekanı yaratırken bilgi bazlı bir kent şekillendirmektedir. Gündelik edimlerin çoğu artık doğrudan ileri teknolojinin sunduğu araçlarla sağlanmaktadır. Neal Pierce'in değerlendirmesi, *Multimedya endüstrisi olarak adlandırılan, internet ve web bazlı yeni endüstri alanları bilişim ve telekomünikasyon teknolojilerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu birleşim, yeni ekonominin kalbinin ve ruhunun, aktivitenin mekan ile bağlandığı noktayı ifade etmektedir. Bunun anlamı, artık ekonominin, endüstrinin sabit bir mekanı olmadığı ve ulaşılabilen her noktadan değişime ayak uydurulabileceği gerçeği artık kabullenilmiştir Sanayi dönemi topluluğunda en önemli merkezler üretimin yapıldığı fabrikalar iken, bilgi toplumunda bu merkezler üniversiteler, araştırma-geliştirme merkezleri, ileri teknoloji enstitüleri, teknoloji ağırlıklı merkezlerdir. Bunlara paralel olarak, sanayi toplumunun ölçüsü fabrikada istihdam edilen "mavi yakalı" işgücü ve sanayiye aktarılan kaynak iken, bilgi toplumunun ölçüsü araştırma ve geliştirmeye ayrılan kaynağın yüksekliği ve bu alanda istihdam edilen bilim adamı,uzman ve mühendisler topluluğu olmuştur.*(Neal 1998)³⁰.

Teknolojik gelişmeler beraberinde sosyal ve kültürel değişimleri getirmektedir. Kullanıcıların talepleri teknolojik gelişmelere yol açtığı ve bu istemler bazlı teknolojik gelişmelerin değişime yöne verdiği ortadadır. Her yeni teknolojik gelişmenin, kent mekanı üzerinde yapısal ve fonksiyonel oluşumlara yol açtığını ve hatta kimi zaman temelden farklı yeni kentleşme süreçlerini gözlemekteyiz.

²⁹ Hall, Peter,(1999), "Cycles of Creativity", Urban Age, World Bank Publications, Fall 1999, sayfa 13-15

³⁰ a.g.e

Bilişim teknolojileri bu büyük teknolojik gelişmelerin en sonuncusu olarak günümüzde ortaya çıkmıştır. Bilişim teknolojiler ile gelişen ve tüm dünyaya yayılan dijital telekomünikasyon altyapısı, yaygınlaşan ve karmaşıklaşan iletişim, multimedya, veri aktarım depolama kapasiteleri, kablolu iletişim ağları günümüzde kişisel bilgisayarların gücünü, kapasitesini arttırmıştır. Bu durum bilgiye ulaşılmasını, depolanmasını, işlenmesini daha yaygınlaştırıp kolaylaştıracak iletişim için yeni olanaklar sağlamış ve kullanıcılar arasındaki mesafeleri çok farklı platformlarda bir araya getirmiştir.

Günümüzde aynı yerde ve zaman diliminde olmaya gerek bile kalmadan taraflar arasında e-posta yardımı ile fikirler, dokümanlar ve her türlü veri kolayca değiştirilmektedir. Zaman ve mekan kavramı gittikçe önemini yitirmekte ve insanlar işlerini bu eskiden çok önemli olan iki unsura bağlı kalmadan yürütebilmektedirler. Gelişen teknolojiler elektronik sistemler yardımı ile yapılan dijital iletişim maliyetleri sürekli indirip, kalitesini arttırırken, yüz yüze iletişimin maliyetleri, yoğunlaşan ve ciddi ulaşım sorunları yaşanan kentlerde giderek artmaktadır. (Mitchell 1996)³¹

Yirminci yüzyıl boyunca, bilgi yönetimi ekonomilerine doğru sürekli bir gelişme gözlenmiştir; bununla beraber, dijital devrimin tüm etkileri kentlerimizde gözlenmeye başlamıştır.

Günümüzde, fiziksel mamuller yerine, bilgi daha değerli bir duruma gelmiştir. Üretim biçiminin ve değişimin temel ögesi olmuştur. Burada en önemli unsur ise dijital evrimin kentler ve onların içinde yaşayan insanlar üzerinde yaptıkları etkiler olmuştur. Gelişen teknolojiler, mesafelerin ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Buradaki temel sorusallardan biri de sınırların ortadan kalkması, kentlerinde ortadan kalkması anlamına gelip gelmediğidir. Bu bağlamda Peter Hall'un (1996) değerlendirmelerinde belirttiği gibi;

"Bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile hızla değişip, gelişen uluslararası bilgi altyapıları ile birlikte gelen sosyal ve ekonomik aktivitenin, bilgi ortamına

³¹ Mitchell, J. William,(1996), "The City of Bits Hypothesis", MIT Colloquium on Advanced Information Technology, Low Income Communities and The City, sayfa 5-6

*(sanaluzay/cyberspace) kayması acaba mevcut kentlerin dağılıp yok olması anlamına mı gelir veya hiçbir bilgi teknolojisi Paris'in yerini tutamaz mı? ”.*³²

İlk olarak telekomünikasyon teknolojisindeki inanılmaz değişim süreçleri kentleşmeyi ortadan kaldıramadı ve aksine telekomünikasyonun ilk etkileri Chicago , New York gibi bilgi kentlerinin daha fazla gelişmesini ve hatta bu alanda çalışan yeni bir işçi sınıfının bu kentlerde oluşmasını sonucunu doğurmuştur.

Özet olarak dijital devrim, aktivitelerin kentlerden, özellikle büyük çaplı olanlardan uzaklaşıp merkezkaç bir kent formu gelişmektedir. Bu durum örneğin, New York ve Londra'da olduğu gibi metropolleşmenin, kent dışına faaliyetlerin taşınması sonucu azalacağı düşünülebilir. Tüm ekonomik sistem değişmektedir ve yeni gelişen ekonomi günümüz kentlerinin yapılarının değişimine yol açmaktadır. Bazı işlerin kent merkezlerinden uzaklaşmasına yol açıp, değişik bir işçi sınıfının kentlerde oluşmasına sebep olmaktadır. İşgücü pazarı üst seviye analiz işleri ile alt seviyedeki servis işleri arasında alabildiğince belirgin bir hal alacaktır. Günümüzde, hali hazırda mevcut olan, birçok Avrupa ve Kuzey Amerika'da ülkelerinde görülen, bölgesel kentler oluşmuş ve bu kentler yüksek seviyede uzmanlaşmış hizmet sektörü ve alt dallarını barındırmaktadır. Örneğin Boston'un finansal servis, yüksek eğitim ve AR-GE merkezi, Atlanta'nın haber merkezi kanallarının merkezi olması veya eğlence endüstrisinin Los Angeles'a yerleşmesi gibi. Bu büyük merkezlerin çevresinde daha ufak kentler kurulmakta ve bu merkezlere işgücü ve lojistik destek sağlayıp, merkezdeki yoğunlaşmanın azalması sağlanmıştır. (Hall 1996)³³

Bir başka örnek olarak , internet üzerinden bankacılıkta hemen hemen tüm bankacılık işlemleri kullanıcıların evlerinden yapılabilecek hale getirildi. Radyo, tele konferans, modem gibi dijital veri aktarım araçları ile iktisadi hayat kent merkezlerinden daha uzak yerlere kaydırıldı.

Gelişen bilişim teknolojileri alışveriş alışkanlıklarımızı değiştirmiş daha etkin bir hale getirmiş durumdadır. Sanal ortamlardan dünyanın her köşesinden talep ettiğiniz her ürüne kolaylıkla ulaşabilmektesiniz. Sanal ortamda pratik olarak

³² Hall, Peter, (1996), “Changing Geographies Technology and Income”, MIT Colloquium on Advanced Information Technology, Low Income Communities and The City, sayfa 10

³³ Hall, Peter .(1996) A.g.e, sayfa 4

sınırsız ürün içinden elektronik ortamda hızlı ve hatasız karşılaştırma ve araştırma imkanı ile satın alma işlevinizi gerçekleştirmektedir.(Hall 1996)³⁴

Aşağıda, yukarıda değinmeye çalıştığımız bilgi toplumu olarak tanımlanan topluluğun ülkeler ve kriterler bazında değerlendirildiği örnek bir tablo sunulmaktadır. Veriler incelendiğinde, Bilgi Toplumu olama sürecini tamamlamış ülkelere ile Bilgi Toplumu olabilme süreci içinde bulunan Türkiye'nin değerleri arasında çok ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Özellikle, bilişim teknolojilerine, milli gelirden Ar-Ge aktivitelerine ayrılan paylar itibariyle, ortalama % 2 oranında iken Türkiye açısından bu değer % 0.5'dir. Açıkcası, bu süreç, sömürgecilik bağlamında bilgi çağında teknoloji bazlı yeni bir boyutu gündeme getirmektedir.

(Tablo 1.3)

Tablo 1.3 Farklı veriler bazında ülkelerin bilgi toplumu değerlendirmesi

Ülkeler	Milli gelirden Ar-ge'ye ayrılan oran	Her milyon kişi için Ar-ge'de istihdam edilen bilim adamı ve mühendis sayısı	Her 1000 kişiye düşen günlük gazete okuma oranı	Her 1000 kişiye düşen T.V. sayısı	Her 1000 kişiye düşen mobil telefon sayısı
A.B.D	2.6 (1999) 2.6 (2000)	3676 (1999)			
KANADA	1.7 (1999) 1.7 (2000)	2719 (1999)	166 (1999) 159 (2000)	703 (1999) 715 (2000)	88 (1999) 285(2000)
DANİMARKA	2.1 (1999) 2.0 (2000)	3054(1999) 3190 (2000)	308 (1999) 309 (2000)	537 (1999) 807 (2000)	158 (1999) 639 (2000)
FRANSA	2.4 (1999) 2.3 (2000)	2607 (1999) 2659 (2000)	210 (1999) 218 (2000)	600 (1999) 628 (2000)	23 (1999) 493 (2000)
ALMANYA	2.3 (1999) 2.4 (2000)	2831 (1999)	314 (1999) 311 (2000)	480 (1999) 586 (2000)	46 (1999) 586 (2000)
YUNANİSTAN	0.5 (1999)	773 (1999)	153 (1999)	443 (1999) 488 (2000)	26 (1999) 557 (2000)
İSRAİL	2.1 (1999) 2.4 (2000)		271 (1999) 290 (2000)	303 (1999) 335 (2000)	79 (1999) 702 (2000)
İTALYA	1.0 (1999) 2.2 (2000)	1318 (1999)	100 (1999) 104 (2000)	436 (1999) 494 (2000)	68 (1999) 737 (2000)
JAPONYA	3.0 (1999) 2.8 (2000)	5368 (1999) 4909 (2000)	574 (1999) 578 (2000)	681 (1999) 725 (2000)	93 (1999) 526 (2000)
RUSYA	0.8 (1999) 0.9 (2000)	3503 (1999) 3587 (2000)	121 (1999) 105 (2000)	382 (1999) 421 (2000)	1 (1999) 22 (2000)
TÜRKİYE	0.4 (1999) 0.5 (2000)	259 (1999) 291 (2000)	92 (1999) 111 (2000)	419(1999) 439 (2000)	7 (1999) 246 (2000)

Kaynak: <http://www.worldbank.org>

1.5 Avrupa Birliği Boyutu

Bu analizden sonra tezin asıl konusuna ışık tutan “Avrupa Birliği” bir başka deyişle uluslararası entegrasyon fikrinin neden ortaya konduğu, nereden

³⁴ Hall, Peter . (1996), A.g.e, sayfa 5

kaynaklandığı sorusuna cevap aramak ve kurumsal çerçevesinin gerekliliğini araştırmak söz konusudur. Aslında, Toplam Kalite Yönetiminin esas varsayımı olan, ortak vizyon, misyon birliği ve bununla beraber aksiyonların bütünlüğü , “Avrupa Birliği” nin yapısında örnek teşkil etmiştir. Organizasyonel olarak, ortak **eşgüdümün** platformunun mevcut olduğu tek karar verme mekanizmanın varlığı, eylemlerin çok daha etkin ve verimli olmasını sağlamaktadır. Standartların, varsayımların, politikaların, stratejilerin, vb unsurların ortak hareketler dahilinde olması gibi. *Avrupa'da devam eden entegrasyon süreci, klasik anlamda bir uluslararası örgütlenmeden daha farklı özelliklere sahip gözükmektedir. Uluslararası örgütlenme ve uluslararası bütünleşme arasındaki farklılıklar oldukça somuttur. Entegrasyon (bütünleşme) için ön şart, örgütlenme olmasına, dolayısıyla ancak örgütlenme aracılığıyla oluşan ortak değer ve paydalar seviyesinden hareketle daha derin boyutlarda bir bütünleşmeye gidilebilmesine rağmen, bütünleşmenin salt uluslararası örgütlenmeden farklı bir devletler üstü ortak bilinç, normlaştırma ve kurumlaştırma sürecini yansıttığı ileri sürülebilir.(İşyar 1998)³⁵*

Entegrasyon, bir bütün halinde hareket etme kabiliyet ve potansiyeline sahip birimlerin, birlikte geliştirdikleri dayanışma sürecidir. Entegrasyon ile topluluk olgusu arasında bir neden-sonuç ilişkisi dahilinde 'topluluk' terimi ile, zaman, mekan, fonksiyon, fayda, çıkar ve diğer ürünler ile birlikte ortak hareket etmek amacındaki bütünleşmiş grup olarak ifade edilebilir. Bilahare, AB'nin öncelikli olarak vurguladığı “demokrasi” kriteri ancak, halkın, kamu müzakerelerinde doğrudan yer almasıyla mümkündür.(White Paper 2001)³⁶18.yy' daki Aydınlanma, tüm Avrupa'yı saran bir pan-Avrupa olgusudur. Bu devir, Voltaire, Montesquieu ve Adam Smith gibi düşünürlerin tüm Avrupa'yı etkileyen düşüncü ve öngörülerinin ortaya konulduğu bir süreçtir. Aydınlanma'dan etkilenecek Avrupa bazında gerçek bir birlik oluşturulabileceğini düşünenlere örnek olarak Abbé de Saint-Pierre, Immanuel Kant ve Jeremy Bentham verilebilir. Bunların hemen hepsi, değişik formlarda uluslararası meclisler bünyesinde geniş bir müzakere ortamı hedeflemişlerdir. Avrupa'daki örgütlenme ve bütünleşme birbirini etkilemesiyle ve

³⁵ İşyar, Ömer Göksel ,(1998), “Avrupa Örgütlenme Ve Bütünleşme Arayışları Örneğinde Uluslararası Entegrasyon Modelleri”, Uludağ Üniversitesi IIBF Dergisi, Cilt: 16 Sayı: 2 Yaz Dönemi Ağustos, sayfa 2-5

³⁶ Comission of the European Communities,(2001) “European Governance-White Paper”,Brussels, 25.7, sayfa 11

birbirlerine paralel gelişim göstermişlerdir. Avrupa tarihi, sürekli çalkantılı görünümüyle, güç dengesi ve istikrarın sağlanmasında en önde gelen aracın hiç şüphesiz, örgütlenme olacağını göstermiştir. Bu nedenle, Avrupa'nın yaşadığı yoğun tecrübeler ve sahip olduğu özel şartlar, entegrasyon alanında benzeri görülmemiş olan bir Avrupa Birliği örgütlenmesine yöne vermiştir ve devamını sağlamıştır.(İşyar 1998)³⁷

Avrupa Birliği'nin organizasyonel süreçlerinden sonra ki bunu şöyle tanımlayabiliriz, topluluğa üye ülkeler bazında tarihsel demokrasi kültürünün öncelikle yerleştirilmesi, ardından bahsedilen entegrasyon, eşgüdümeye dayalı mekansal planlama ve dengeli gelişme. Hemen ardından bu politikalar ve planların mekansal yansımaları yaşam kalitesi.

“1997 senesinden sonra daha çok belirginleşmiş ve temel amaç mekansal boyutta ekonomik ve politik entegrasyon, ekonomik etkinliklerde ve yaşam kalitesinde üye ülkeler arasında dengeli gelişme ve sonrasında sürdürülebilir gelişmedir”.(Nadin 1999)³⁸

AB'ye göre mekansal planlama, bölge ve kent politikaları, piyasa koşulları altında ve mekanizmaların dürtüsünde sektörel politikaların, gelişmenin bölgelerarası daha dengeli/hakça dağılımını gerçekleştirecek biçimde düzenlenmesini ve arazi kullanımının bu amaçlar çerçevesinde düzenlenmesini içermektedir.(European Commision 1997)³⁹. AB uyum ve bütünleşme süreci kapsamında, kentsel yönetim, organizasyonel değişim stratejileri, doktrinleri geliştirmek gerekliliği vardır. Bu amaçla, AB'nin öngördüğü yaşam kalitesini içeren kentsel yapılar oluşturulmalı ve dönüşüm için ilkeler, politikalar üretilmeli, yerel yönetimler bu bağlamda yeniden yapılanmalı. AB normlarında bir yönetim, kalite ölçütlerine sahip olmalıdır.

Avrupa Kentsel Şartı -ideal kenti-, “kentli halklarının korunduğu, en iyi yaşam koşullarının sağlandığı, halkın iyi bir yaşam biçiminin sunulduğu, değerini orada yaşayan ziyaret eden, çalışan ve ticaret yapan, eğlence, kültür ve bilgi

³⁷ İşyar, Ömer Göksel ,(1998) A.g.e sayfa 2-5

³⁸ Nadin, V,(1999) “British Planning and Ist European Context”, British Planning: 50 years of Urban and Regional Policy, B. Cullingworth, The Athlon Press, London, sayfa 123- 136

³⁹ European Commission, (1997),”The EU compendium of Spartial Systems and Policies”, Office of Official Pub.of European Communities, Luxemburg, sayfa 24

olanakları arayan ve eğitim görenlerden alarak, birçok sektör ve aktiviteyi bir arada uyum içinde barındıran yer” olarak tanımlamaktadır.(Charter 1994)⁴⁰ Bununla beraber, bu ideal kentin, modern gelişme ile tarihi mirasın korunması arasındaki dengeyi kurabilmesi, eskiyi tahrip etmeden yeniyile bütünleştirebilmesi ve sürdürülebilir gelişme ilkelerini sağlayabilmesini içerir ve öngörülerin sağlam alt yapıya dayalı, iyi ve etkin yönetim ile mümkün kılınabileceği vurgulanmaktadır. AB vurgulandığı gibi bir bütünleşme sürecidir. Rekabet ana unsur olmakla beraber, küreselleşme bağlamında mekan “güç” odaklı bir organizasyon ve buna bağlı yerel ölçekte rekabette dayalı yerel kimlikler önem kazanmaktadır. Sahip olunan üstünlükler, küreselleşme aşamasında mekansal olarak yerini belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında Newman(2000)’nın bu konudaki yorumlarında, AB bazlı olmak üzere kentsel gelişme bakış açısı olarak yaşam kalitesini taşıyan mekan olarak öngörülen ;

“Çok merkezli bir mekansal sistem amaçlayan bu politikalarda vurgunun dinamik kentlere kaymış olmasında kentler arasında oluşturan ağların önemli bir etkisi oluyor. Bu ağların üyesi olan Avrupa’nın güçlü kentleri –kendi kaderini belirleyen Dinamik Kent- düşüncesini savunuyor ve –İşlevsel Kentsel Alan-kavramının içeren bir mekan vizyonunu öne çıkarıyor.”⁴¹

Bölüm Sonucu

Bu bölümde, kent ve kentselliğin önemini farklı boyutlarda incelemeye ve sonraki bölümlere yönelik bazı temel varsayımlar vurgulanmaya çalışılmıştır. Toplumun ve bireyin kent mekanı ile olan etkileşimleri temel alınarak mevcut sorunsal değerlendirilmiştir. “Bilgi Çağı” olarak adlandırılan yüzyılın gereği temel altyapılar “Gelişme” kavramı bazında sorgulanmıştır. Söz konusu, veriler ışığı altında, AB uyum süreci tartışılmaya çalışılmıştır.

Kimi zaman insan tek başına kaldığı her günü, ortak paylaşım ile “öteki” ile aynı platformda yaşamak arzusu duyabilir. Tarih boyunca, iktidar, güç gibi nesnel ve insani egolar bu tip mutlulukları gölgelemiş, toplum bazında sıçramaları engellemiştir. Toplam Yaşam Kalitesi Yaklaşımı ile bu paylaşımları nasıl ve

⁴⁰ Charter of European Cities and Towns Towards Sustainability, (1994), The Aalborg Center, sayfa 3

⁴¹ Newman,P, (2000),“Changing Patterns of Regional Governance in the EU, Urban Studies” 37 / 5-6, sayfa 895 - 908

nedenleri ile gerçekleştirebilme hedefi ortaya koyulmaktadır. Bir şeylerin mümkün olabilmesi, kesin çizgileri göz ardı ederek, olaylara, yaşanılanlara, tüm kavramsal ve ideolojik tartışmaları bir kenara koyarak, esasen **insan ve hayat** ikilemi içinde düşünmesiyle olasıdır. **Hayat, sahip olunan yegâne değerdir.** Yaşam kalitesi bu yargı çerçevesinde, eşit, etkin, adaletli ve süreklilik arz eden bir yapıda her bireyin hakkı olarak düşünülmelidir. Bu ise sağlam altyapıya dayalı kurumsal üst yapı ile gerçekleştirilebilir kanısındayım. Gelişme, bireyin ve tüm toplumsal sınıfların süreç yönetimine inanması, beraberinde eşgüdümü ile süreklilik kazanabilir

Gelişme ve bu sürecin mekansal yansımaları kentsellik boyutunda günümüz dünyasında ciddi siyasi, iktisadi ve sosyal sorunlara yol açmaktadır. Bu süreçleri tarihsel bazda değerlendirirken temel amaç, yaşam kalitesi kavramının, modern yönetim anlayışları ile kentsel politikaların belirlenmesine, yapılandırılmasına, kurumsal değişimlere etkileri tartışma istemidir.

Tarımsal üretimdeki değişimler kentleşmeyi hızlandırmaktadır. Tarımsal üretim teknolojisindeki değişim topraktan kopma sürecini başlatmıştır, bu süreç kentlerde tarıma dayalı bir nüfusun yığılmasına, bu da sanayileşememe, ihtisaslaşamama ve örgütlenememeye dayalıdır, yani üretim ve tüketim aşamalarında ilintiyi sağlayan ara kurumların yapılanamaması demektir. Tarihsel süreçlerin ortaya koyduğu oluşumlar, Türkiye kentleri için, dengesiz bölgesel kalkınma politikalarının yol açtığı çarpık bir yapıyı tanımlamaktadır. Aşırı nüfus artışı, iç göç ..vb. kırsalın kent mekanı üzerinde oluşması şeklinde tanımlayabileceğimiz süreçleri ifade etmektedir. Kent kavramının kırsalı etkileyip gelişimini gerçekleştireceği halde tam tersi bir durum söz konusudur. Bunun sebeplerinin incelenmesi durumunda siyasi, ekonomik, fiziki, beşeri tüm ilişkiler rol oynamıştır. Türkiye'de yaşanan tek gerçek bu etkenlerin sonucu kırsal kökenli nüfusun kente kitlesel etkisinden başka bir şey değildir. Bu kentselliğin kent mekanı üzerinde imkan bulamamasına, gerçekleşmesi için alt yapının oluşamamasına neden olmuştur.

Bu bağlamda bakıldığında, kentsel çevrede Toplam Kalite Yönetimi, toplumsal bazda yapısal kültür değişimini ifade etmektedir. Toplam Kalite Yönetimi, sadece, yerel yönetimlerin değil toplum yaşamında etkin rol oynayan tüm kesimlerin katılımını içermektedir. Bu yaklaşım gündelik bir yönetim anlayışı değildir, sürekliliği ifade eden gelecek kuşakların yaşamıyla ilgili bir kurumsallaşma

sürecidir. Böylelikle, beşeri yerleşimlerin çok daha yaşanabilir kılınması, sürdürülebilir gelişmenin temel taşların yerleştirilmesi sağlanacaktır. Bir başka ifadeyle yaşam kalitesinin yükseltilmesi ancak sahip olunan nitelikli beşeri kaynak ile mümkündür. **Bilgi çağında**, eğitim ve bilgi teknolojilerinin kullanımı, beraberinde yetişmiş beşeri kaynağı yaratacaktır, bununla beraber toplumlararası rekabeti veya kurumsal yapılanmayı dinamik ve başarılı şekilde gerçekleştirebilen kentlerin rekabet ortamında ekonomik bağlamında gelişmesini ifade eder. Bilahare, bilgi çağı ile beraber toplumsal ve iktisadi gelişme ve teknolojik olarak toplumsal yaşama uyum süreci, bireyin taleplerini etkilemekte niteliksel olarak değişime zorlamaktadır. Kamusal mal ve hizmet sunumunda gereken kurumsallaşma bu noktada önem arz etmektedir. Sınıfsal olarak tüm toplum kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap verilemediği takdirde, mekan üzerinde yetki kullanımına yönelik yasadışı (informal) oluşumlar, sınıf çatışmaları doğmaktadır. Sonuç olarak, güçlü bir planlama yapısı ile tüm sorunların planlara yansımaları, çözümü olası olabilecektir. Büyüyen kent, ekonomik ve toplumsal gelişme, modern tarımsal üretim beraberinde halk katılımını zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda, halkla, kamu ve özel sektörle işbirliği için, yerel yönetimlerce yatırıma özendirici olanaklar sunulmalıdır, yatırımların kentsel çevreye gelmesi teşvik edilmelidir. Bu arada yerel yönetimlerin(sınırlı kaynaklar, bürokrasi, kamusal yapı, personel eksikliği gibi kısıtları dahilinde) bu gelişmelerden beklentisi ise, kentsel çevrenin mutlak gelişmesine ve büyümesine yol açması, istihdam yaratması, katma değer yaratması, gelir dağılımında adaleti sağlaması, finansal kaynaklar yaratması, toplumun diğer projelerine kaynak oluşturmasıdır.

Bu arada kamu sektöründen beklenen ise, sağlam bir teknik altyapı oluşturması, eğitim, sağlık gibi alanlarda hizmet sunması, gelecek ile uyumlu kentsel planlar üretmesidir. Özellikle eğitim ve kamu hizmetlerinin arttırılması ve iyileştirilmesi ile, kentsel çevrede, nitelikli işgücünün yaratılması, mevcut işgücünün niteliğinin arttırılması olasıdır. Ancak zamanla ekonomik olarak gelişen kentsel çevrede zenginleşen toplum gereksinimlerini kendisi karşılar duruma gelecek ve hatta servis sunan yerel kuruluşlar daha iyi, güçlü kılacak uygulamalar içinde olacaklardır. Bu gelişme süreci, merkezi ve yerel yönetimlerin politikalarında

revizyon yapmasına neden olacaktır. Kente gelen sermaye, oradaki ekonomik yaşamı canlandırdığı ve geliştirdiği gibi, ülkenin de ekonomik girdilerini ve gücünü arttırıcı rol oynayacaktır.

Bu aşamalardan sonra gelişme olarak ifade edilen kavramın, kentsel mekan üzerinde yaratacağı etkilerin başında gelen ve kentsellik olgusunun öğelerinden bir olan **KENTSEL YAŞAM KALİTESİ** kavramı bir sonraki bölümde incelenmektedir.

BÖLÜM 2 YAŞAM KALİTESİ ve KENTSELLİK İLİŞKİLERİ

2.1 Yaşam Kalitesi kavramının irdelenmesi

Toplam Kalite Yönetiminin ana teması, organizasyon içinde görev alan personelin, bir bütünlük içinde sistemin sürekliliğini sağlayıcı tüm aktivitelere katılımını sağlamaktır. Konunun daha ayrıntılı bir şekilde ifadesi ise, işletmenin ürettiği ürün ve hizmetlerin kalitesi ile tüm faaliyetlerinin devamlı geliştirilmesi, iyileştirilmesi yönünde, organizasyonun her kademesindeki kişilerin katılımı ve işbirliği içerisinde çalışması, çalışanların bu yönde sürekli motive edilmesi ve politikayı doğru anlayıp uygulamalarına imkan tanımaktır. Bu bağlamda, kentsel çevrede bu modelin kullanılmasına olanak olabilmesi için öncelikli şart, bireyin yaşadığı mekan ile özdeşleşmesi, bir anlamda kentli olma bilincinin yerleşmesi esastır. Kentlileşme, kent olgusu içinde olağan ve taşınması gereken bir kimlik olmalıdır. Yaşam kalitesi yüksek kentsel mekanlar yaratımı esnasında, ekolojik, ekonomik ve estetik değerlerin korunmuş ve doğal çevre ile uyumlu sürdürülebilir kentler tasarlama sorunsalıdır. Kentsel mekan içinde yer alan, tüm doğal, tarihi, kültürel, sosyal, yerel değerlerin, dokuların korunması ve bütünselliği esas olmalıdır. Bu kentsel dokular üzerinde öngörülen geleceğe ait gelişim süreçlerinde yaşam kalitesinin korunması, bireyin gereksinimlerini karşılayıcı nitelikte ve kentli olma bilincine sahip birey olarak yetişmesine olanak sağlamalıdır.

Mekansal boyutta tartıştığımız takdirde, günümüz kentleri rekabet ortamı içinde varlıklarını sürdürme mücadelesi içindedirler. Sermaye hareketliliği, küreselleşme sorunsalı, insani istemlerdeki dinamik farklılaşma süreci, bununla beraber “farkında olma” yetisinin artık ön planda olması, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi, karar mekanizmalarına halkın katılımı ve demokrasi talepleri, her alanda ihtisaslaşma, kurumsallaşma vb olgular, kentlerin rekabet güçlerini etkileyen kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtisas kentleri olarak adlandırılan yeni oluşumlar, bu sürecin doğal sonucudur. Finans kapitalin mekana yansması ve bunu sağlayacak koşulların yaratılması gerekliliği vardır. Yaşam kalitesi kavramının sadece birey bazında değil, tüm organizasyonun bir iç ve dış etkenlerle varolma, bir statü kazanma süreci olarak algılanmalıdır. Burada toplumsal

birliktelik ve sahip olunan kaynakların etkin kullanımı, bu ekonomik gücün kazanımında önemli rol oynamaktadır. Toplam kalite yönetiminin temel felsefesi olan vizyon ve misyon paylaşımı bu tezlerle tamamen örtüşmektedir. Tarih boyunca , AB'nin öne sürdüğü “ideal kent” arayışları, buna benzer eksikliklerin süreç içinde çözümleri ile gündeme taşınmıştır. Diğer taraftan bu tartışmalara, *İlhan Tekeli “iyi kent” kavramını gündeme getirmiştir, bir anlamda “ideal kent”’in özelliklerinin belirlenmesi konusunda ortak bir fikir birliği sağlanmasının zorluklarından bahsederek, farklı bir açılım ile dört kriter belirlemiştir, yaşanabilirlik, sürdürülebilirlik, hakçılık ve yurttaş bağlılığıdır.(Tekeli 2001)*⁴² Bu olgular bütünsel ve kavramsal olarak, Toplam Kalite Yönetiminin kentsel çevre planlamasına ve organizasyonel yapılaşmasına yakın varsayımlardır. Mekansal dışavurumu ise, “yaşam kalitesi” kavramıdır. Vedia Dökmeci(1997)'nin yaşam kalitesinin kentsel mekan üzerindeki etkileri ve bu kavramın kent toplumu açısından nasıl değerlendirildiği konusunda yaptığı araştırmaların sonucunda, bu yaşam kalitesi arayışlarının kitlelerin hareketliliğini arttırdığı, tarihi kent formlarından niteliksel olarak istemlere cevap verebilen modern kent formalarına doğru kaymakta olduğu vurgulanmıştır. Bu istemlerin, tatmin edileceği yapılar, ekonomik koşulların getirilerinin artması ve en etkin hizmet sunumudur. Çevresel koşullar ise, daha çok ikincil bir istemdir. Bunun yanı sıra, ekolojik sorunlar, sürdürülebilir gelişme, toplumsal uyum ve sosyal adalet gibi konuların hala kent toplumunun gündeminde olmadığı ortaya konulmuştur.⁴³ Sosyal adalet kavramının, kent mekanı üzerinde yerleşmesi ve bununla beraber ileri seviyedeki süreçler toplumsal gelişimine, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel manada yol açmaktadır. Harvey'in temel olarak sosyal adalet kavramı çerçevesinde yürüttüğü bu tartışma; biri teorik, diğeri politik diyebileceğimiz iki temel eksen etrafında gelişiyor. Birinci eksen, post-modern ve post-yapısalcı 'sosyal adalet' kavramsallaştırmalarını eleştirerek, onları içerip aşan ve kendi ifadesiyle “*coğrafi ve tarihsel materyalizmin çağdaştırılmış bir biçimini temel alan*” bir epistemolojinin ana hatlarını veriyor. Harvey'e göre, *herhangi bir sosyal adalet normunun evrensel*

⁴² Tekeli, İlhan,(2001), “Plancının Meşrutiyetini Oluşturmada Etik Sorunlar”, 1.Planlama Kongresi, Planlamanın Meşruiyeti ve Plancıların Konumları, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, sayfa 17-25

⁴³ Dökmeci, Vedia, (1997),“İstanbul, Ankara ve İzmir’de Yaşam Kalitesinin Sosyal Uyuma Göre Değerlendirilmesi”, 4.Türkiye Şehirçilik Kongresi, Kent-Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul , sayfa 55

olma iddiasını ve konumlanmışlığını yadsıması teorik olarak olanaksız olduğu gibi, politik olarak da anlamsızdır. Ana-akım post-modern yaklaşımlara alternatif olarak, sosyal adaletin evrensel normlarının, tikelliklerle diyalektik ilişkisi içerisinde ve sınıf ilişkileri temelinde tanımlanması gerekliliğine işaret ediyor. İkinci eksen ise, politik olarak hala neden sınıf temelli bir siyasetin gerekli olduğunu bize bir kez daha gösteriyor.(Harvey 2003)⁴⁴

Harvey(1996)'in de belirttiği üzere, 19.yy. düşünürleri ve politikacıları dahi, kent sorununu bugünkünden daha ciddiye almışlardır. "Rasyonel kent", "güzel kent" çözümleri aranmıştır. Tüm çözüm arayışlarında etkinlik, temizlik gibi insan ihtiyaçlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir. *Ancak şu açıktır, bu yaklaşımlarda, amaç kentlerin daha iyi çalışmasını sağlamaktır. 19. yy sonunda gelecek için bir umut taşınabiliyordu. Ancak metropoliten bölgelerin kaderi sermaye birikimi ile daha fazla ilişkilence, kent meclisindeki burjuva yenilikçi bir harekete yöneldi, kapitalist gelişme için hegemonik stratejilere entegre oldu ve büyük kent merkezleri moderniteye ve geleceğe ev sahipliği yaptı.*⁴⁵

Bu bağlamda “yaşam kalitesi” kavramını, kent toplumunu “kullanıcı odaklı” bir anlayışla yönetimle benimsemesini sağlamak gereklidir. Organizasyonel oluşumlar, platformlar yapılandırılmalıdır. Halk katılımı, demokrasi gibi hususlar artık ön plandaki konulardır.

Böylelikle “yaşam kalitesi” olgusunun içerdiği kriterlerin başında, kent ve kır arasındaki mekansal farklılıklar vurgulanmalıdır. Kent mekanı üzerinde, kentin karakteristiğini ortaya çıkaran özellikler sağlamalı ve güçlendirilmelidir. Ekonomik ve sosyal bağlamda kentsel çevre fonksiyonel olarak tanımlanmalı, yaşama, çalışma, ulaşım ve rehabilitasyon olanakları en iyi şekilde sağlanmalı, karşılıklı ortak fayda alanları oluşturulmalıdır. Bu süreç iş alanlarının ve istihdam yaratan fırsatların gelişimini sağlayacaktır. Birey ve grup ölçeğinde, tercihleri doğrultusunda gelişimlerini sağlayıcı mekanların yaratılması esastır. Bu farklılıkların ortaya koyulduğu alanlar, zaman içerisinde, tarihsel ve teknolojik olarak yenilenme ve değişim için temel altyapıyı oluşturacaktır. Sosyal adalet her açıdan, sağlık, çevre,

⁴⁴ Harvey, David,(2003), “Social Justice and the City”, Metis Yayınları, Mart, İstanbul, sayfa 96-112

⁴⁵ Harvey, David,(1996) "Justice, Nature and the Geography of Difference", Blackwell, Oxford, sayfa.406-407

iş.vb kent mekanı üzerinde yaşayan bireye aynı ölçüde sunulmalı, fırsatlar verilmeli, farklı sosyal gruplar arasındaki dengesizlikler azaltılmalıdır. Mekansal, hem nitelik hem de nicelik olarak zengin fakir ayrışmasının önü kesilmeli, kentsel büyüme geliştirilmelidir. Ekonomik açıdan az gelir grubu olan toplulukların her türlü mal ve hizmetten faydalanacakları imkanları sunulmalıdır. Kentsel çevrenin, ekolojik açıdan sürdürülebilirliği bir başka kriter olarak önem arz etmektedir. Ekolojik olarak değer taşıyan mekanlar, varlıklar, oluşumlar korunmalıdır. Kent ve kırsal arasında yaşamsal olarak, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutta sürdürülebilir bir etkileşim yapılandırılmalıdır. Bölgesel ve kentsel planlama bu paylaşımın oluşumunda, problemlerin azaltılmasında ve güvenli bir çevre yaratımında önemli bir araçtır. Kent ekolojisinin amaçlarından biri kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Bu amaçla, çevre koşullarının iyileştirilmesi ve uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Kentsel ve kırsal olarak talep edilen çevrelerin yaratımı kültürel bir sorumluluktur. Bu bağlamda, tüm etkenleri içeren ve kolektifitesini sağlayan bir altyapı, buna bağlı kentsel tasarım ve planlama, bu cezp edici çevreleri oluşturacaktır. Kentsel planlar, yaşayan bireylerin talep ve isteklerini içermeli ve şekillendirmelidir. Sadece yapılaşma ve altyapı yatırımlarından çok kamunun beklentilerine uygun mekan yaratan planlama süreçleri olmalıdır.(Ministry of Housing 2001)⁴⁶

2.2 Yaşam Kalitesi Kentsellik kapsamında boyutları

2.2.1 İktisadi Boyut

Ekonomi üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar tarım, imalat – sanayi ve hizmet sektörleridir. Bir ekonomi, bu üç sektörün farklı oranlarda bileşiminden oluşmaktadır. Eğer bir ülke sanayileşiyorsa, işgücünün büyük bölümünün imalatla ilgili yerlerde istihdamı söz konusudur. Verimlilikteki sektörel farklılıklar sebebiyle milli gelir artacağından hizmet ve bilgi ihtiyacı da yükselecektir. Bu bağlamda, sanayi yapısının dönüşümünde bilim ve teknolojinin önemli bir rol oynamaktadır. Bir

⁴⁶ Ministry of Housing, Spatial Planning and Environment Agency, (2001), “Summary: Making Space, Sharing Space, 5th National Policy Document on Spatial Planning 2000-2020”, Communications Directorate, Netherlands, June, sayfa 23-56

başka açıdan ise, nitelikli, kalifiye çalışan sınıf yani profesyonel, uzman personel ile bilim ve teknoloji arasında önemli bir bağ söz konusudur. Bilgi toplumu, işgücünün önemli bölümünün bilişimle ilgili işlerde çalıştığı ve ekonomide en etkili faktörün bilginin kullanılması ve uygulanması olduğu toplumdur.

Dünyada ticaret ve sermaye, bilim ve teknoloji, mekan ve zaman daralması gibi süreçlerle ulus-devlet sınırları aşılmaktadır. Dünya ekonomisinde global şirketler egemenliği oluşmaktadır. Bu bağlamda kentler önemli ve yeni işlevler yüklenmektedir. Dünya kentleri küresel sermayenin, bilginin birikiminin, denetiminin ve dağıtımının yapıldığı ve kayıtsız ekonominin yerleştiği merkezlere dönüşmüştür. Bu aşamada, özellikle, ekoloji ve ekonomik kalkınma birbirleriyle sürekli ilişki içinde olduğundan, ekolojik dengelerin korunmasına yönelik ne gibi politikaların uygulanabileceği belirlenmelidir. Bu süreç ekolojik ekonomiyi yaratan unsurları içermektedir. Toplumsal gelişim , ekonomik gelişmeye nazaran çok daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Zamana bağlı tarihsel değişim sağlanabilmesi karar verme mekanizmalarına, halkında katılımının, katılımcı demokrasi anlayışının yerleşmesi ile olasıdır. Politik ve siyasi açıdan oluşturulan değişim platformunun yanında, ekonomik sistemlerinde, özellikle kural, yaptırımlar ve uygulamalar temelinde yeniden ele alınıp yapılandırılması gerekir.

Merkantilist dönemle beraber aklın yönlendirdiği toplum, tarihsel süreç içinde, bilimle beraber, uluslararası ticaretin gelişmesi ve daha sonra sanayileşme ile birlikte kapitalizmin tüm dünya'ya yayılmaya başlaması ise farklı mekansal sonuçlar ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ise işçi sınıfının doğuşuna sebep olmuştur. Aydınlatma felsefesi ve sanayileşme ile birlikte artık, dünya yeni bir toplumsal ve mekansal organizasyon içerisine girmiştir. Söz konusu hızlı değişim ve değişimin yeryüzünü kaplaması kendine özgü kurumsal yapılar getirmiştir. *Ürün metalaşmış, ücretli emek ortaya çıkmış, ulus-devletler kurulmuştur. Ulus devletin kurulması ve sürekliliği için toplumun bazı özellikler taşıması gerekmektedir. Dayanışma duygusu ve hareketliliği yüksek olmalıdır, sürekliliğe sahip olmalıdır, kültürel homojenlik sağlanmalıdır, toplumsal ilişkiler yerel bağlamdan kurtarılıp yeni ve yerele bağlı olmayan bir zaman ve mekana oturtulmalıdır. Eskiden bilinmeyen tehdit ve risklere karşı güvence mekanizmaları geliştirilmeli, dolayısıyla güçlü bir gelecek yada ilerlemeye*

yönlenmelidir. Yol göstermede ise uzmanlıkların oluşumu gereklidir ve bunlara güven yüklenmektedir.(Tekeli 1996)⁴⁷

Küreselleşme ve bilgi toplumu, iletişimin ve yeni teknolojilerin sağladığı olanaklar, farklı üretimin ve iş süreçlerine ön ayak olmuş ve sanayi bazlı yani kitle üretimine ve kitle tüketimine dayalı fordist üretimden esnek üretim olarak da adlandırılan Post-Fordist üretime geçişe ön ayak olmuştur. Postfordizm, kitlesel üretim yerine farklılaşmış üretimi ifade eder. Farklılaştırılmış üretim bir yandan belli bir merkezde toplanma zorunluluğunu ortadan kaldırmış, diğer yandan da tüketici yelpazesini genişletmeye yaramıştır. Bu da sermaye-emek ikilisinin mekan bağımlılığından kurtarmıştır, küreselleşme sürecini başlatmıştır. Dünya ekonomik ve sosyal temelli entegre bir yapıya bürünmektedir.⁴⁸ Kentler ise sahip oldukları ekonomik olanaklar, katma değer, sahip oldukları kaynaklar açısından sınıflandırılmaktadır. Bir kentin küresel ilişki sistemi içerisinde yer alabilmesi sahip olduğu alt yapı ve ucuz işgücüdür. Bu potansiyellere sahip kentler küresel ilişki sistemi içinde farklı biçimlerde konumlanmıştır. Gelişmiş ülkelerin küresel sistemi içindeki kentleri finans kapitalin yönetim ve hizmet merkezleri şeklinde biçimlenmiştir, gelişmekte olan ülkelerin kentsel mekanları ise, sanayinin, üretimin odaklandığı yerlerdir. Bunun anlamı, küreselleşme bağlamında, işbölümü gelişmiş ülkelerin sanayileri, çevre ülkelere kaydırılmıştır, bu noktada, sanayiden açığa çıkan vasıfsız bir işgücü kitlesi ve bununla beraber istihdam sorunsalı ile karşı karşıya kalmıştır. Gelişmekte olan ülkelere ise sanayileşmenin mekansal hareketi sonucu, içsel dinamiklerin yol açtığı toplumsal iç göç sorunu vardır.Yeni teknolojilerin uygulandığı sanayi sektörleri, otomasyon, makineleşme vb nedenlerle emek yoğun bir üretim biçiminden, teknoloji yoğun bir yapı değişimi istihdam yaratamamaktadır. Bu durumda, mevcut âtil işgücü farklı sektörlerle kaymakta ve arayışlar içinde olmaktadır. Örneğin post-fordist üretimin gelişmesiyle yaygınlaşan fason üretim sistemi içinde yer almaktadır. Böylece, dinamik bir şekilde süregelen süreç sonucunda, küreselleşme ve bu bağlı toplumun farklı sekmenleri arasındaki farklılıkların çok daha fazla bir şekilde derinleşmesine neden olmaktadır. Finans-

⁴⁷ Tekeli, İlhan,(1996),"Küreselleşen Dünya'da Yerleşmeler İçin Yeni Bir Temsil Biçimi ve Yeni Bir Ahlak", Modernite Aşılırken Siyaset Dergisi , sayfa 27

⁴⁸ Yiğitcanlar,Tan, Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci, Planlama Dergisi, 2001/4, Ankara,,sayfa 55-58

kapitalin mekansal varlığı toplumun yapısını şekillendiren hale dönüşmüştür. Bu derin sorunsal, kentsel mekan üzerinde yansımaları çok etkin olacağı şüphesizdir. İki farklı kent yapısı oluşmuş, bir bu sistem içinde yer alabilen kentler ve yer alamayan kentler, rekabetin ön planda olduğu ve kriterleri belirlendiği bir dönüşüm süreci. Sistem içindeki kentler, sermayenin (finans kapitalin) hareketliliği ile toplumsal ve ekonomik olarak gelişme unsurlarına (istihdam, yaşam kalitesi, sosyal adalet, vb) sahip olabilmekte diğerleri ile az gelişmişliğe doğru hızla sürüklenmektedir.⁴⁹

Toplam Kalite yönetim modeli açısından değerlendirildiğinde ise ,“Kalite”, küreselleşen dünyamızda ekonomik ve politik değerler bakımından yeniden yapılanma sürecinde anahtar düşüncedir. **Kalite belirli bir standartta uyma vasfı, bir tatmin biçimi, ürün ve hizmetin, kullanıcının varolan veya varolacak olan gereksinimlerine yanıt verme kabiliyetidir.**

2.2.2 İdari (Üst yapı) Boyutu

Yaşam kalitesi, iki temel olguyu içermektedir, psikolojik ve fizyolojik bir memnuniyet duygusu veren bir organizasyon ve bu organizasyonla bağlantılı dışsal etkenler. Kentsel yaşam niteliği objektif bir kavramdır, kentsel çevrenin gelişmişlik düzeyine, ekonomik göstergelerine, sosyal ve kültürel sınıfların farklılıklarına göre değişir.

“ Yaşam kalitesi ile kentsel yaşam kalitesini içerik ve içeren olarak ele almak olasıdır. Kent, yaşamın geçtiği ortam olarak biçimlenen mekan, Yaşam, onu içeren kenti şekillendirir ve değiştirir. Yaşam kalitesinin özü “yaşam biçimi” (mode de vie) ve yaşam stili (style de vie) dir. Yaşam biçimi, sosyal sınıflara göre belirlenir, globalleşmeyi benimser. Yaşam stili, kişiye özgüdür, bireyin tutumuna göre belirlenir, farklılaşmayı benimser”(Kaya 1994)⁵⁰

Bu geçiş sürecinde, başarı ancak, politikacıların, ekonomik yaşama yön veren özel veya tüzel kişilerin, kuruluşların, temel hedefleri ekonomik büyümenin yerine,

⁴⁹ Yiğitcanlar,Tan, Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci, Planlama Dergisi, 2001/4, Ankara,,sayfa 55-58

⁵⁰ Kaya, Güzin,(1994), “ Yaşam Kalitesi ve Planlama”,5. Kentsel Tasarım ve Uygulama Sempozyumu 12 - 13 Mayıs, M.S.Ü Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, sayfa 3-7

sürdürülebilir ilerleme anlayışının yerleştirilmesi ve benimsenmesine bağlıdır. Küresel ekonomi ve küreselleşme olgusu bu anlayışın en önemli aşamasıdır.

Planlama bir kontrol ve güç mekanizmasıdır. Planlama kuramlarının temeli bu ikili yapıya dayandırılmaktadır. Kent planlamasının oluşum sürecinde, mevcut kentsel çevrenin toplumun farklı kesimlerine optimum sosyal faydayı sağlayacak şekilde düzenlenmesi ve paylaşımı yer almaktadır. Sorun ise, "Kullanıcı" (*kentsel çevrede yaşayan ve sunulan mal/ hizmetlerden faydalanan birey*) kavramı açısından değerlendirildiğinde, yaratılan kentsel çevrenin, kamu veya özel kişi ve kurumlar tarafından üretilmesi, kullanıcılarının, işletmecilerinin kim olduğu, hangi gereksinime yanıt verdiği, hangi grup, sınıflara hitap ettiği, Kent yaşamı, çevreyi ve kenti koruyucu yasalar ortaya konmalıdır. Birincil amacımız, "yaşam kaynaklarını korumak medeniyetin sürdürülmesini sağlayacaktır" ilkesi olmalıdır. Kentleşme, asli olarak birey ve toplumlar için, bir paylaşım, maddi ve manevi gelişme, çevreyi koruma sürecidir. Çevresel açıdan, kent politikalarının, bütünsel yaklaşımlarla geliştirilmesi, politikaların ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan etkin, katılımcı olmasını sağlayacaktır. Kentsel çevre ile ekolojik yaşam dengelemesi, ekolojik kentsel yeniden yapılanma, kent toplumunun, doğal gereksinimlerini, kentsel çevreden karşılama ve doğal oluşumların sürekliliğini sağlayıcı aksiyonların planlama ve uygulama sürecidir. Örneğin, doğal çevre ile uyumlu yapılaşma, demokratik katılım, nitelikli yoğunlaşma, kent içinde zaman ve mesafenin azaltılması, kaynakları koruyacak biçimde gündelik yaşamı organize edebilmesi.

Küreselleşme, sadece ekonomik olarak algılanmamalı, mekan açısından da ülkeler, ulus devletin sınır anlayışının ortadan kalkması olarak düşünülebilir. Nitekim, beraberinde ulus devletin gücü de değişmektedir. Bu bağlamda, geliştirilecek ve uygulanacak politikalarda kentleşme olgusunu, kent toplumunun her bireyinin öncelikle benimsemesi, bunun, bir merkezi hükümet ve yerel yönetimin devlet politikasına dönüşmesini sağlamak, ekoloji kavramını bu politikaların içine sokmak, kentsel yaşam kalitesini yükseltecek, ortak değerlere hizmet edecek ve gelecek kuşakların mekanlarını yaratacak stratejileri, plan, projeleri yaratmak gibi uygulamalar olmalıdır.

Bu noktada, kent planlamasında devletin rolü, bir bakıma ekonomik sistemin türüne bağlı olarak değişik sonuçlara sebep olmaktadır. Kapitalist sistemde pazara yönelik *bireyselleşmiş tüketim*, kent planlamasında etkin bir rol üstlenmiştir. Bu etkileşim kent planlamasında devletin eylemlerinin, özellikle tüketim sürecinde, politizasyona yol açmaktadır. Kentsel gelişme sürecinde devletin görevi, kentsel kullanım değerlerini korumak olması gerekirken, pazar ekonomisinde içinde aldığı rol, kapital yatırımlarına yönelik yeni ortak kullanım değerleri yaratırken, bu kullanım değerlerinin koordinasyonuna aracılık etmesi olmuştur, bu da ileriki aşamalarda mevcut kentsel arazi kullanımında sorunlar yaratmaktadır.

Kentsel arazi, bir mal olmaktan öte bir kamusal değer ve özel hak oluşturduğu kadar sosyal bir kaynaktır.(Smith 2001)⁵¹ Bu sebeple kentsel arazi kavramına öncelikli olarak kamusal değer olarak bakılmalı ve o yörenin yerel katılımı ile korunmalıdır. Bu aşamada kapitalin yeri ise, kamu tarafından yönlendirilerek, konut yapımı, kentsel donatıların üretimi, çevre koruma çalışmaları, ulaşım sisteminin sağlanması, altyapı faaliyetlerine katılımı biçiminde genişletilmelidir. Bu yolla kentsel arazi kontrolünün kamulaştırılması ve arazi kullanımında rasyonel ve etkin politikalar geliştirilebilir. Aksi halde, kentsel gelişimde politik çelişkilerin ortaya çıkardığı sürekli bir gerilim söz konusu olacaktır. Çelişkiyi ortaya koymak, plancının farklı grup ve kesimler arasındaki aracılık rolünü geliştirmesi kadar planlama araçları ile uzlaşma üst yapılarının oluşumları içinde gereklidir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi kentsel planlama oluşumunda, özellikle, "Stratejik Planlama" bu uzlaşma sürecinde önemli bir yöntem olabilir.

Kentsel arazinin kontrolünü kamulaştırmak anlayışına karşı görüş ise, mülkiyet hakları fikrine potansiyel bir engel olarak nitelendirilmesidir. Sözü edilen bu "mülk kapitali"ne sahip grup "rantiyeci" olarak tanımlanmaktadır. Kentsel gelişimde bu kesimin, sahip olduğu kontrolü azaltmak ve yerine ikame edici yeni oluşum arayışlarına karşı tepki ve direnç göstermeleri kaçınılmazdır. Bu bağlamda, diğer çıkar grupları ki bu toplumun kapital sahibi olamayan, orta ve alt sınıf, ise bu alanın planlaması ve kentsel donatıların yerleşimlerinde daha geniş devlet rolü isteyebilirler. Ancak güçlü yerel yönetimlerin mevcudiyeti bu tip sorunların

⁵¹ Smith, Adam,(2001), "Ulusların Zenginliği",Alan Yayıncılık, İstanbul, sayfa 124

çözümünü sağlayabilir. Çünkü devletin yer aldığı bir süreçte, ticaret, üretim merkezleri, sanayi kuruluşlarının yer seçiminde, hükümetten isteklerin olması arazi kullanımında politizasyon imkanı muhtemeldir. Ancak yerel yönetimlerde ise karar mekanizmasını da yer alan farklı kesimler, demokratik katılım ile tüm aşamalarında kontrol ve tepki koyabilme gücüne sahiptir.

Plancının görevi bu iki farklı çıkar grubunun (mülk sahibi ve mülksüzler) uzlaşmasını sağlayıcı politikalar üretmek olmalıdır. Mülk çelişkisinin bilinç ve istekten bağımsız olarak toplumun kapitalist yapısından ayrılmaz bir parçası olarak varolması, planlamanın politizasyonu, kapitalist toplumun yapısal beklentilerine cevap verebilmesiyle olası olabilir. Daha önce söz edilen demokratik katılımın sağlanması sorunsalının, toplumun ekonomik ve politik yapısından kaynaklanan bir karakteri vardır. Pazar ekonomisinin sürekliliği için kentsel alanın kontrollü bir şekilde kamulaştırılması gereği yanında, bu kamulaştırma sürecinde demokratik katılımında sağlaması gereklidir. Eğer doğru zemin ve işleyişte yapılmadığı takdirde çeşitli sakıncalar yaratması şüphesizdir. Şöyle ki pazar sistemi, kapitalizmin sürekliliğini sağlayıcı yapısal oluşum gerçekleşmezse, devlet ve yerel kurumlarına güven, özellikle demokratik devlet anlayışında yeni sorunlar üretir ki, rantiyeciler dışında sayısal çoğunluğu olan toplum kesiminin kentsel arazi üzerindeki kontrolü azalır.

Çoğunluk kuvveti ölçütüne yada devletin yasal eşitlik olgusuna uygun kentsel gelişmeyi kontrol etmek için yerleşmenin ve yerel demokrasinin önü açılmalıdır. Nitekim "mülk kapitali" aksi halde merkezi hükümetleri etkilemekte ve sorunlar yaratmaktadır. Kent planlama, politik olarak, karar süreci çoğunluğun lehine olmalıdır, ekonomik olarak ise mülk kapitalin yönlendiremeyeceği bir süreçte olmalıdır.(Smith 2001)⁵²

Bu bağlamda, Avrupa Birliği, Avrupa'da yeni yönetim biçimlerinin belirlenmesi, daha güçlü ve daha istikrarlı bir Avrupa, yeni bir toplumsal ve ekonomik ajanda ve daha yüksek bir yaşam kalitesi olarak sıralanan hedefler arasında iyi yönetim ilk sırada yer vermektedir.

⁵² Smith, Adam,(2001) "Ulusların Zenginliği",Alan Yayıncılık, İstanbul, sayfa 124-150

"İyi yönetim" kavramı fonksiyonel bir demokrasi ve etkili bir kalkınma için çok önemli bir önkoşul oluşturuyor. AB politikalarını uygulayabilmek için gereken "idari kapasite" de iyi yönetişimin bazı ilkelerini kapsadığı için yönetişime bağlılığı güçlendiriyor. Yönetişim, genel anlamda, bir ülkede kaynaklar üzerinde kontrolü elinde bulunduran otoritenin bu kaynakları ekonomik ve toplumsal gelişme için nasıl kullandığını belirleyen gelenekler ve kurumsal yapı olarak nitelendiriliyor. Bu tanım, kararların nasıl alındığını, gücün nasıl kullanıldığını ve yurttaşların bu süreçte katılım yollarını içeriyor. Bu genel tanım gösteriyor ki, yönetişim, şirketlerin ortaklarına ve kullanıcılarına olan sorumluluklarından insan haklarına, yerel yönetimlerden devletin düzenleyici rolüne kadar toplumsal yaşamın hemen her alanını ilgilendiriyor.(Ertuna 2001)⁵³ İyi yönetim, insan odaklı sürdürülebilir bir kalkınma için anahtar kavramdır. İyi yönetimle geleneksel anlamdaki büyüme modeli arasında çok yakın bir ilişki mevcuttur. Yapılan analizler, iyi yönetimle bir dizi ekonomik ve sosyal gösterge arasındaki ilişkiyi kanıtlamaktadır. Zayıf yönetim, toplumsal gelişmeyi yavaşlatmanın yanı sıra büyüme hızını da düşürmekte. İyi yönetim ise, büyüme hızını ve kişi başına gelir seviyesini artırırken, bebek ölüm oranı, okuma yazma oranı, yaşam beklentisi gibi toplumsal göstergelerde iyileşmeye yol açmaktadır. Ülkelerin ekonomik ve siyasi sistemlerinin birbirine yakınlaştığı yeni dünya düzeninde, merkezlerin işlevi azalırken yerinden yönetim önem kazanıyor. Teknolojik gelişimin de mümkün kıldığı ayrılaşma sonucunda, merkezler gönüllü olarak yetkilerini yerel birimlere devredilirler. İyi yönetişimi hayata geçirebilen ve ekonomik ve toplumsal gelişimlerini bu kavram etrafında sürekli olarak yeniden ele alabilen ülkeler, yeni çağda, dünya sahnesinde daha iyi bir rol sahibi olabileceklerdir. (White Paper 2001)⁵⁴

2.2.3 Sosyo-Kültürel Boyutu

Post-Modernizm, belli bir zaman önceki dönemlerde karşılaşılan sanat ve mimarlık alanlarında yaşanan sürekli gelişmeyle beraber, felsefe, ekonomi ve politika bilimi'nin yan dallarını da içine alacak şekilde çok geniş bir alanda yaşanan kültürel gelişmeyi ifade eden bir kavramdır. Aydınlanma Çağı'nı temel alan tepkisel

⁵³ Ertuna, Burcu,(2001), "Avrupa'nın geleceği Yönetişime bağlı", Finansal Forum, 26.09, sayfa 5

⁵⁴ Commission of the European Communities,(2001) "White Paper on European Governance,Commission", Brussels, sayfa 10.

bir anlam olup Kapitalizm, endüstriyel toplum, millet-devlet anlayışı ve bireyselleşme karşı kültürel değişim ile birlikte ortaya çıkan bir dönemin başlangıcıdır.(Ross 1988)⁵⁵ Üretim, dağıtım ve tüketim ağı içinde sürekli dinamizm bununla beraber teknolojik gelişmeler de piyasa güçlerinin coğrafi ve ekonomik alanını genişletmiştir. Günümüzde içinde yaşadığımız Kapitalizm; hızla gelişen, birleştirici nitelikli, alanını genişleterek dünyada yayılan ve hakimiyet gücü artan bir kapitalizmdir. *Bununla birlikte son yirmi yılda yaşanan teknolojik değişiklikler, ekonomik faaliyetlerin tüketici ihtiyaçlarını daha etkin şekilde çeşitlendirmesine, bu ihtiyaçları arttırarak, şekillendirmesine ve bireysel nitelikli, özel üretilen mal ve hizmetlerin geniş ölçüde ve bir düzen dahilinde üretilmesine sebep olmuştur. Artık içinde yaşadığımız dünya; maliyet etkinliği alışkanlığının genişlediği, yüksek-teknoloji dünyasıdır.*(Brown 1991) ⁵⁶ Kullanıcı odaklı olan iktisadi hayat, “iyi yaşamı”, mal ve hizmetlerin etkin sağlandığı yaşamı vurgulamaktadır. Bu özelliklerle beraber tüketimde ve üretimde süreçlerinde çeşitlendirme, farklılaştırma ve uzmanlaşma konusunda atılan hızlı adımlar ile biçimlenmiştir. Harvey’in (1989) değerlendirmesi⁵⁷,

“esnek bir rejime geçmenin ve köklü değişimin temelinde, modanın, ürünlerin, teknoloji üretiminin, işgücü akımının, ideoloji ve görüşlerin, değerlerin ve uygulama alanı bulmuş faaliyetlerin -tecrübelerin- ortadan kalkması, diğer bir ifadeyle geçici olması yatmaktadır”

Yukarıda bahsedilen değişim süreci; kentleşme, bireyselleşme, yerelleşme ve dinsel ayrışma özelliklerini göstermektedir. Giderek daha fazla sayıda insan kentlerde yaşamaktadır. Dünya nüfusu giderek artmakta, buna bağlı olarak yoksulluk, işsizlik ve göç belirleyici olmaya başlamıştır. Nüfusun homojenliği daha da azalmış, benzer topluluklar yerini farklılaşmaya bırakmıştır. Kentlerde sosyal soyutlanmanın, şiddetin ve suçun arttığı, bireyin rekabet dünyasında yerini alabilmek kaygısıyla sosyal bağlarının zayıfladığı, kent sakinlerinin kendilerini komşularından uzak tuttuğu, kendini soyutladığı bir devir yaşanmaktadır. Kent mekanı üzerinde

⁵⁵ Ross, Andrew Ed.,(1988),“Introduction.” In Universal Abandon . Minneapolis: University of Minnesota Press, sayfa 1-11

⁵⁶ Brown, Doug,(1991), “Post Modernizme Kurumsal Yaklaşım”, Journal of Economic Issues, Vol.XXV, No.4, December, sayfa 3

⁵⁷ Harvey, David., (1989), “The Postmodern Condition: an Enquiry into the Origins of Cultural Change”, Cambridge Mass.: Basil Blackwell, sayfa 285

yaşayan her bir birey sağlıklı ve canlı bir toplumun varolması için beraber yaşamayı ve çalışmayı benimsemesi gerekmektedir. Bu nedenlerle bireyler veya toplumda temsil ettikleri grupların temsilcileri, kentin önemli sorunları ve olanakları konusunda iletişim içinde olmalıdır. Kentine sahip çıkma bilinci yerleşmelidir. Kentine sahip çıkma bilinci sorumluluk duymak demektir. Kentlerimizin, kasabalarımızın, köylerimizin yaşanabilir olması için, daha iyi yaşamak için sorumluluk taşımak buna bağlı olarak sorunlarımızı çözmek, yeni çözümler önermek, önerilen çözümleri etkin hale getirmek konusunda sorumluluğu paylaşmak demektir.

Öncelikle, söz konusu iletişimde temel nokta katılımcıların “Kentsel Çevre” konusunda aynı görüşü paylaşmasıdır. “Kentsel Çevre” sadece doğal kaynakları (toprak, hava, su) yanı sıra toplumun yaşam kalitesinde katkıda bulunan faktörleri de içerir. Bunlar, kentin merkezi ve çevresinin yeniden oluşumu, ulaşım, sağlık, güvenlik, eğitim kurumları, ekonomik kalkınma ve kültürel, tarihsel mirasıdır.

Bu bağlamda gerekli değerlerden biri kültür mirası ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu eğilim ancak geçmişini bilen toplumlar ile mümkündür. Ahlak ve din, ve bunlara dayalı geleneksel kurallar, ve kültür niteliksel olarak toplumsaldır. İnsan, toplumsal bir varlık olduğundan “ahlak”, “din” ve “kültür” gibi bir biçimsel olguların bireysel beklentilerimizi etkilemesi kaçınılmazdır. Bunun yanında eğitim ve bilimin ne kadar toplumların yarınları için vazgeçilmez olduğunu kabul edilmelidir. İnsanoğlunun bireysel ve toplumsal gelişiminin, ilerlemesinin, sınırsız keşiflerin sağlanması sadece eğitim ve bilim ile mümkündür. Kültür ve tarih boyutu ise bu gelişim sürecinin çok önemli anahtarlarıdır. Tarihini bilmeyen bir insan topluluğu, geleceğinden de vazgeçmiş demektir. Tarih’in en büyük yardımcısı ve yol göstericisi, bir toplumun kültürü, eğitim düzeyinin yüksekliğidir. Tarih insanlara nereden geldiklerini nereye gitmeleri gerektiğini gösterir. Hatalar, doğrular, ideolojiler, zaferler, ..vb her türlü toplumsal yaşanılanlar kültürü yaratır. Bu kültür mirası gelecek kuşakları yaratacaktır. Mimarlık mirasları az olan ülkeler bir anlamda kendi geçmişlerini yaratmak zorundadır. Bir kentin insanları elbette yaşadıkları yere, o yerin güzelliklerine, geçmişine, tüm değerlerine sahip çıkmalıdır. Çünkü, ancak o zaman, yaşadıkları yeri benimsemiş olurlar. O zaman yaşadıkları yerle övünç duyarlar ve yaşanabilir kılar, yaşam kalitesini artırmaya yönelik aktivitelerde bulunurlar.

Kentlerin tarih boyunca yaşadığı ve dünyanın değişik yörelerinde hala yaşamaya devam eden sorun, kent kültürünün yaygınlaşmasıyla, kırsal kesimde ortaya çıkan ayrışmadır. Yeni kentsel gelişmenin giderek standartlaştığı, çarpıklaştığı bir çağda, bir kentin öbür kentten farklı oluşumuyla hemen fark edilir. Çünkü her ülkede bir kenti bir başkasından ayırt eden tek şey çevresi, dizaynı ve tarihidir ve bugün en büyük ve en yaygın tehdit modern yaşamın getirdiği taleplerden kaynaklanmaktadır. Büyük kentlere yapılan göçlerin ana nedeni işte bu dinamik taleplerdir. Sonuçta şehirlerde nüfus büyüyor. Farklı olmaya, diğerinden farklı yaşamaya olan gereksinim insanoğlunun en temel dürtülerinden biridir. İşte kentler bu en insani gereksinimin hayat bulduğu oluşumlar ve toplumun mekansal yansımasıdır. Dayanılmaz özgür olma ihtiyacıyla, sayısız özgürlük talebinin bir arada nasıl yaşanabileceği sorusu arasındaki denge arayışı, kentleri, özgürlük ve çoğulculuğun alanlarını ortaya çıkarmıştır.

***Amaç* , yaşanabilir mekanlar, kentsel çevreler yaratmak, hedef yerel ve ulusal bazda ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmayı gerçekleştirmek, bölgelerarası dengesizlikleri ortadan kaldırmak, uluslararası platformlarda rekabet edebilecek organizasyonları özendirmek, küreselleşme sürecinde güçlü ve sağlam altyapıya dayalı bir yer edinmek ve toplumsal yaşamla ilgili tüm alanlarda gelişimlerin sağlanması ise, toplumun merkezi ve yerel yönetimlerin, toplumun yeniden yapılanması kaçınılmazdır. Kentleşmiş, kentle kendisini özdeş kabul eden toplumlar ancak kalkınmayı gerçekleştirebilir. Kentleşme olgusunun, aileden itibaren tüm yeni nesil ve toplumun her kesimlere yerleştirilmeli. Kentli olma bilinci, kentini, kentsel arazisini, çevresini korumayı bilen bireyler olarak toplumda yer almalıdırlar. Bu da ancak, kültürel mirasına sahip çıkan, geçmişini, tarihini bilen ve geleceğini buna göre şekillendirmekle sağlanabilir.**

Bölüm Sonucu

Bu bölümde, kentselliğe esas olan öğelerden KENTSEL YAŞAM KALİTESİ felsefesi, önceki bölümdeki tartışmalara yanıt olacak nitelikte bir çözüm alternatifi olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Yaşam Kalitesi felsefesi, kurumsal kültür ve sürekliliği sağlayıcı bir hareket noktası olarak değerlendirilmiştir. Yerel yönetimler

ile kentsel mekanın yaratılmasında rol oynayan diğ er toplumsal gruplar, kurumlar arasında ortak hareketi, eşgüdüme olanak veren “vizyon”u oluşturmaktadır.

İnsanoğ lu aslen, yaşadığı mekanı kendisi yaratmaktadır. Hani evinizin penceresini açıp dışarı baktığınızda görebildiğiniz tek bir yeş il olmadığı halde, pencere önü solmuş bahar mimozaları veya tek bir saksı mor menekşe ile derinden gelen çok basit varsaydığı yaşam kalitesini kendi öznel dünyasında yaratabilir. Bu küçük şeyler aslında, kent mekanın, kent insanın gelişmesini ifade eder. Her birey kendi çöplüğünü temizlese, kendi etik anlayışını, toplumun etik anlayışı ile örtüştürebilse, bahsedilen karmaşık denklem, en yalın ifade ile yanıtını bulacaktır.

Yaşam kalitesi aslında bireyin elinde olan göreceli karşılıklı etkileşimler manzumesidir. Toplum, dünya üzerindeki sınırlı kaynakların, kullanımı, ekolojik dengenin, tabiatın korunması, insan yerleşimlerinin çok daha yaşanabilir kılınması (ki bu sürdürülebilir kalkınmanın temel taşlarından biridir) yönünde bilgilendirmek gerekir. Bir başka ifadeyle, **yaşam kalitesinin yükseltilmesi süreci, ancak yetişmiş, bilinçli toplumun ve bireyin yaratılması ile mümkündür.**

Günümüzde ülke ekonomisi kendi ulusal sınırları içinde kalmamış kalmamakta, küresel ekonominin bir parçası durumunu gelmiştir. Bu küresel ekonomi sürecinde ayakta kalabilmek ve kendi katma değerlerimizi yaratmak için ekonominin girdilerini, üretim araçlarını etkin ve bilinçli kullanmalıyız. İleri teknolojik yatırımları, hem mekansal ölçekte hem de toplumsal ölçekte kalkınmayı sağlayacaktır. Böyle bir dünyada insanların hayat seviyelerini yükseltebilmek için coğrafi sınırların aşılması gerekmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin, kendi yerel mekanlarının gelişmesinde bu tip sanayileşme hareketlerini, ileri teknoloji kullanımına, yerel halkın bilişim teknolojilerinden faydalanmalarına imkan sağlayıcı yapılar, organizasyonlar oluşturmalıdırlar. Bu bir bakıma yerelden ülke kalkınmasına doğru bir etkileşim zincirini oluşturacaktır

Yeni teknolojiler ile birlikte kentlerde yeni bir yapılanmanın başladığını görebiliriz. Burada insan ve üretim faaliyetleri dağınıklaşmakta, merkezileşmeden uzaklaşmakta ve mekan kullanımı ile akımı değişmektedir. Gelişen bilgi teknolojileri işgücü yapısı ile işsizlik oran ve tiplerini de değiştirmektedir. Potansiyel işgücü kaynağı olan toplumsal kesimin ihtiyaçlarının karşılanması (ki sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir yer teşkil etmektedir) yani bilgi teknolojilerine dayalı

eğitim modelleri, iş alanları, sanayileşme hareketleri ile s¼rekli, dinamik şekilde gelişen geleceğin toplumu yaratılabilir.

Bilgi devrimi genel olarak kent ¼lçeđinde iktisadi biçimleri değiştirmiş ve fiziksel g¼ç gerektiren işler yani emek yoğun end¼striler yerine daha fazla eğitim, bilgi kullanmayı, toplamayı ve değerlendirmeyi gerektiren yeni bilişim end¼strisine bırakmıştır. G¼n¼m¼zde kentlerin ekonomik gelişmesini şekillendiren ve kentsel politikaları etkileyen iktisadi sekt¼rler; finans, y¼netim danışmanlık hizmetleri, uluslararası y¼netim ve denetim merkezleri, yaratıcılığa ¼n ayak olan k¼lt¼r merkezleri, basın ve medya, turizm sayılabilir.

Bir tarafta tamamen geleneksel, yerleşme temeline dayanan, geleneksel toplumsal yerler, alanlar, meydanlar etrafında kurulan, birbirlerine yollar veya taşıma sistemleri ile bağlı olan alanlar sahip klasik kentler vardır. ¼te yandan tamamen sanal toplulukların oluşturduğu yeni bir toplum.Bu topluluklar oldukça geniş bir alana yayılan ve elektronik iletişim ile bir arada tutulan gruplar olarak g¼rebiliriz. Bu iki zıt arasında fiziksel veya sanal yerlerin ağırlığının değiştiği pek ¼ok farklı birleşim noktaları mevcuttur. Ayrıca aralarındaki iletişim ya fiziksel taşıma sistemleri veya elektronik olarak yapılabilir. Sonu¼ olarak dijital devrim, kendisinden ¼nce oluşan tarım ve sanayi devrimi gibi kent yaşamı i¼in yeni değişikliklere yol a¼makta ve değişimi zorlamaktadır. Gelişen yeni durumlar karşısında, yerleşmiş kentleşme anlayışı ve d¼zeni, oluşan bilgiye dayalı kent toplumu i¼in bir anlam ifade etmeyecek ve kent sorunlarına y¼nelik klasik ¼oz¼mler yetersiz kalacaktır.

Sonu¼ olarak yukarıda ifade edildiği gibi Toplam Kalite Y¼netimi'nin kentsel ¼evre d¼zeyinde uygulanabilmesi temel bir devlet politikasına d¼nuřmesine bağlıdır. Kentsel mekanda, uygulanan kentsel planlama ve tasarım politikalarının s¼rd¼r¼lebilir kalkınma ve kullanıcı (kentsel ¼evrede yaşayan ve sunulan mal/ hizmetlerden faydalanan birey) a¼ısından maksimum faydayı sağlaması gereklidir. ¼zellikle de, uygulanacak politikaların, plan ve projelerin devamlılığı a¼ısından.

Bu noktada s¼z¼ edilen fayda , “Katılım”ı ifade etmektedir. **Katılım arttıka, sunulan mal ve hizmetlerin kalitesi de buna bağlı olarak değişecektir.** Bunlara bağlı olarak diğer etkenler de, n¼fus, eğitim, k¼lt¼r, etik..vs gibi değişimler ka¼ınılmaz olacaktır. Sonu¼ta, uygulanan politikalar sayesinde, ulusal ve yerel bazda ekonomik, sosyal gelişim sağlanacaktır.

BÖLÜM 3 AB, AVRUPA KENTLERİ VE İSTANBUL YAŞAM KALİTESİ ANALİZİ

3.1 Yaşam Kalitesi Analiz Metodolojisi

Bu bölüm, Kentsel Gelişme modeli için yaşam kalitesi standartlarının (donatılarının) yeterliliği üzerine karşılaştırılmalı bir analizini, bir başka deyişle, Avrupa Birliği (AB) Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçütlerinin İstanbul'un Mevcut Kentsel Yaşam Kalitesi Koşullarıyla Karşılaştırılmalı Analizini içermektedir.

Kentsel Çevre'de Yaşam Kalitesi'nden söz ederken, "Toplam Kalite Yönetimi" tercihinden yola çıkarak, değerlendirmelerde temel alacağımız ana verilerin olması gerekmektedir. Standart olarak belirleyeceğimiz veriler mevcut gelişimin ölçütlerini ifade edecektir. Hiçbir zaman mevcuttan tatmin olunmaz, gerçeğinden hareketle, bu ölçütlerin de göreceli olduğu kabul edilmelidir. Ancak, standart olarak belirlenen ölçütler toplumsal yaşamımızda her an etkin rol oynayan alanlar olmaktadır. Bunlar, Demografik, İstihdam, Sağlık ve Güvenlik, Ekonomik Yapı, Toplumsal Katılım, Eğitim, Doğal Çevre ve Altyapı, Ulaşım, Kültür, Sanat/ Eğlencedir. Kullanılan istatistiki verilerin tanımlarını **EK-4**'te bulabilirsiniz.

Grupların karşılaştırılmasında, sayısal değerler anlamlılığı için "Student-t" testi kullanıldı. P değeri 0.05 den küçük olması anlamlı kabul edildi. İstatistiksel analiz için, SPSS for Windows 5.0 programından yararlanıldı.

- Student-t testi, Normal dağılım gösteren toplumun parametrelerine dayalı hipotezlerin, Normal dağılım gösteren toplumdaki alınan n birimlik örnek /örneklerin ortalama /ortalamları ve varyans /varyansları kullanılarak test edilmesini sağlayan bir yöntemdir. İki toplum ortalamasına dayalı hipotezlerin testi, farklı varyansa dayalı hipotez testi

$$H_0 : \mu_1 = \mu_2 \quad H_1 : \mu_1 \neq \mu_2 \quad t = \frac{(\bar{X}_1 - \bar{X}_2)}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

- T test istatistiği test modeline göre hesaplanan serbestlik derecesine (sd) göre farklı t dağılımı gösterir. Örnek büyüklüğü $n < 30$ ise bu dağılımdan yararlanır.
- İki örnekleme t test modellerinde $sd = n_1 + n_2 - 2$ (serbestlik derecesi)

KARAR VERME

- Test istatistiği hesaplanır. sd hesaplanır.
- Sd parametrelili teorik t dağılımının a yanılma payına göre kritik değerleri belirlenir [$t(a, sd)$]
- İkiyönlü hipotez test sonuçlarına göre; tablo değerleri karşılaştırıldığında (EK-1)
- $|t| < t(0.05, sd)$ $P > 0.05$ Güven Sınırında Önemsiz
- $t(0.05, sd) \leq |t| < t(0.01, sd)$ $P < 0.05$ Güven Sınırında Önemli

Analizlerde, Berlin, Helsinki, Stockholm, Manchester, Madrid, Rotterdam kentleri İstanbul ile karşılaştırılmıştır.

3.2 Demografik Analiz ve İstihdam

3.2.1 Nüfus ⁵⁸

Tablo 3.1 verileri ışığında, özellikle nüfus sayısı olarak ciddi bir farkın olmasına rağmen, işlevsel açıdan bakıldığında, ülke genelinde en önemli iktisadi ve sosyal olarak rol oynayan kentler statüsünde, Avrupa kentlerinde ortalama 0,53 olan oran, İstanbul için yıllık nüfus değişim oranının % 3.32 olması düşündürücüdür. Tartışılması gereken nokta, ülke ölçeğinde, ne yazık ki, bölgeler arası dengesizliklerin yeterince çözülmemesidir. Yerel yönetimlerin ülke ölçeğinde yetersiz kalması ve İstanbul dışında merkez yaratılmaması bu sonucu doğurmuştur.

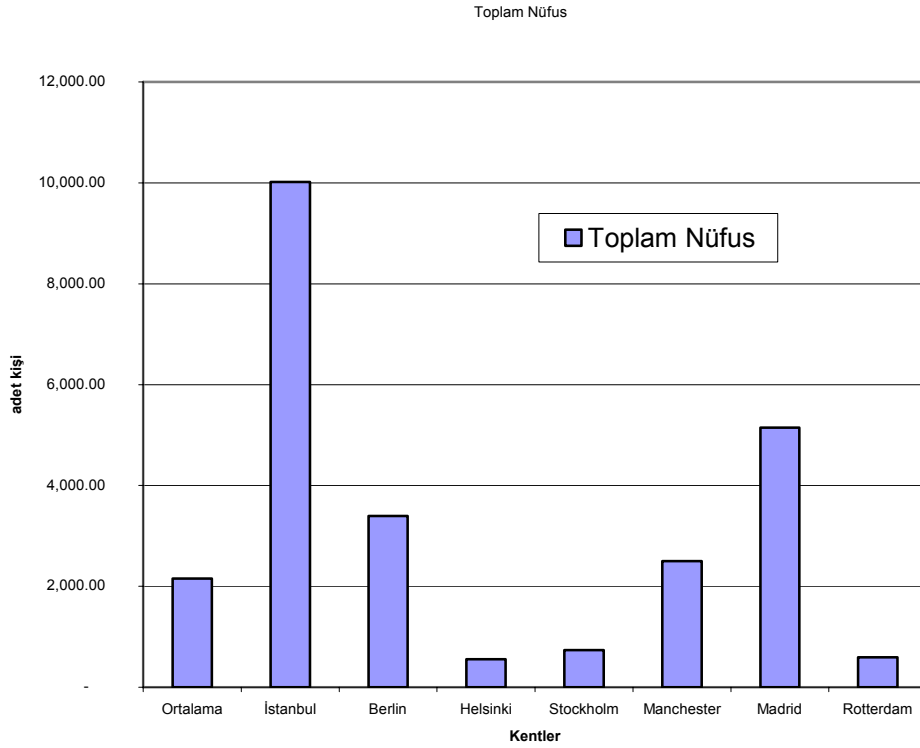
Asıl olarak vurgulanması gereken, neden-sonuç bağlamında, bu süreci nasıl değiştirebiliriz. Tez ile ortaya konmak istenen bu sorunsalı tartışmaktır.

⁵⁸ <http://encarta.msn.com> © 1997-2001 Microsoft Corporation. All rights reserved.

Tablo 3.1 Nüfus Oran Analizi

Gösterge	İstanbul ⁵⁹	Berlin ⁶⁰	Helsinki ⁶¹	Stockholm ⁶²	Manchester ⁶³	Madrid	Rotterdam	Ortalama
Toplam Nüfus	10,033	3,397	559	736	2,500	5,145	593	2,154
Nüfus Değişim Oranı (Yıllık%)	3,32	0,37	0,8	1,15	0,94	-0,95	0,36	0,53

Grafik 3.1 Toplam Nüfus

⁵⁹ www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm

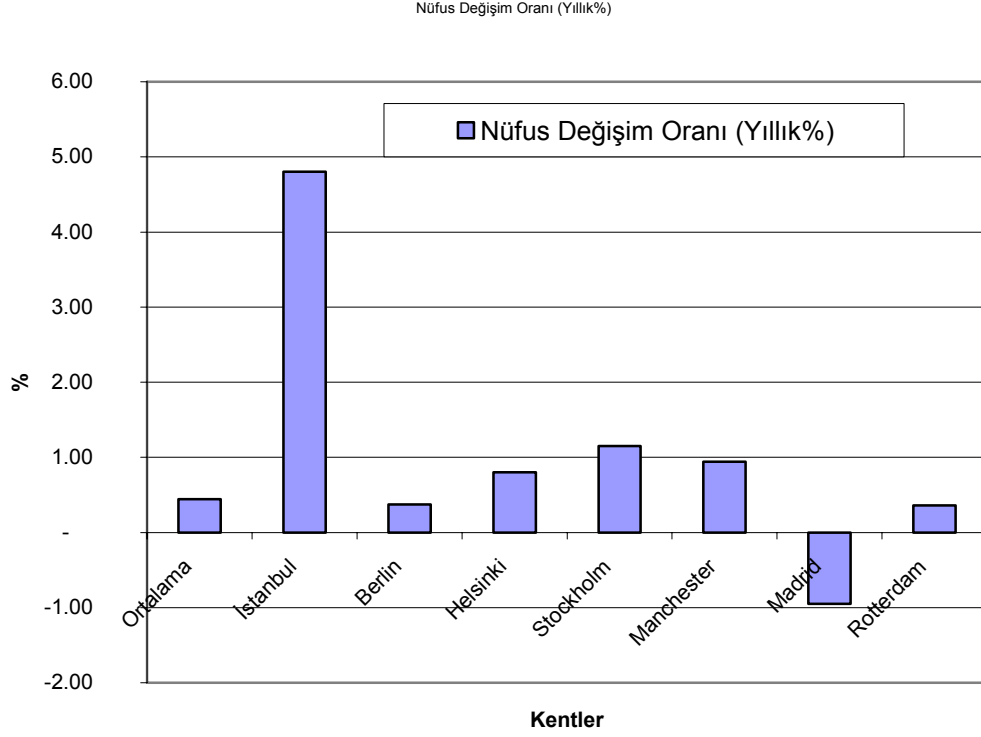
⁶⁰ The Urban Audit as an Instrument of Comparative City Analysis - The Example of Berlin, Helsinki, and Stockholm, Paper delivered at the Conference "Stockholm - Berlin - Helsinki: Three European Capitals Facing the Future", Stockholm, 14-15 September (2000), http://www.difu.de/index.shtml?english/occasional/urban_audit.shtml

⁶¹ Statistics Finland – Population Census, <http://statfin.stat.fi>

⁶² Statistiska Centralbyrån, Official Statistics Sweden,(2000), <http://www.scb.se>

⁶³ The Urban Audit "Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities", Office for Official Publications of The European Communities, Luxembourg (2000) – sayfa 94

Grafik 3.2 Nüfus Değişim Oranı (Yıllık)

3.2.2 Nüfus Yapısı⁶⁴

Avrupa Topluluğu oranlarına göre, yaklaşık % 35 (0-15 ve 64 yaş üstü) oranında çalışmaya elverişli olmayan bir nüfus mevcuttur. İstanbul için aynı oran mevcuttur. Ancak özellikle 0-15 ve 16–24 nüfus oranları dikkat edilecek olursa % 46 oranı ile İstanbul'un bu kritere göre, çok genç bir nüfus aralığına sahip olması ise AT standartlarına dikkate alınması gereken bir husustur. Ayrıca Avrupa açısından ise, yaşlı nüfusun artış ve çalışma çağına ki nüfusun azalış gösterdiği aşıkardır. (Tablo 3.2)

⁶⁴ a.g.e

% 5 güven sınırında, df 3 için hesaplanan t değeri 0.987 , kritik değerden 3.182 küçük olduğu için yani:

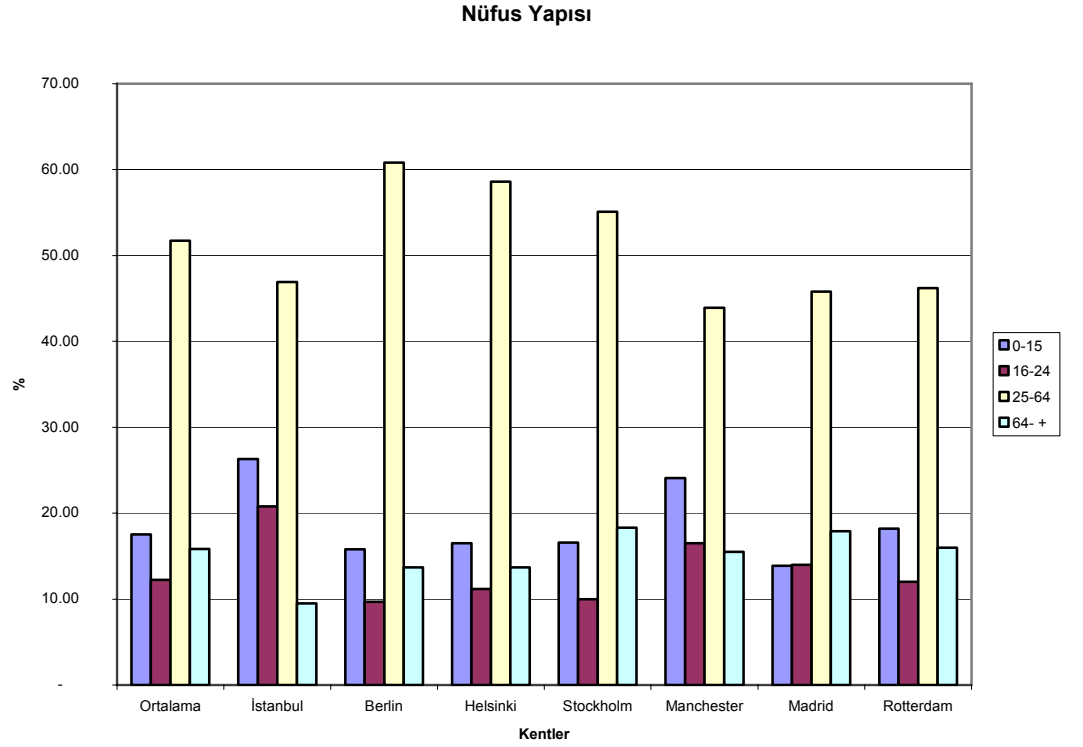
$$3.182 > 0.987$$

İstanbul'un nüfus yaş yapısı açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bknz. EK-1)

Tablo 3.2 Nüfus Yapısı

Yaş Grubu	İstanbul ⁶⁵	Berlin	Helsinki	Stockholm	Manchester	Madrid ⁶⁶	Rotterdam ⁶⁷	Ortalama
0-15 (%)	29,7	15,8	16,5	16,6	24,1	12,82	17,80	17,27
16-24 (%)	21,11	9,7	11,2	10	16,5	15,13	12,70	12,53
25-64 (%)	45,28	60,8	58,6	55,1	43,9	54,11	55,10	54,60
64+ (%)	3,91	13,7	13,7	18,3	15,5	17,94	14,40	15,59

Grafik 3.3 Nüfus Yapısı

⁶⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi,(2000),"Sayılarla İstanbul"APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 265

⁶⁶ Council of Madrid,(2003), <http://www.munimadrid.es/Principal/ingles/ciudad/cifras/poblacion/cuadro51.html>

⁶⁷ Statistics Netherlands, Voorburg/Heerlen,(2003), <http://www.cbs.nl/en/figures/keyfigures/index.htm>

3.2.3 Nüfus Oranları⁶⁸

Tablo 3.3'deki verilerin ışığı altında şu varsayım öne sürülebilir; özellikle Akdeniz ülkelerinin oranları ile orta/kuzey Avrupa ülkeleri arasında, yaşam stili, kültür, toplumsal kabuller sebebiyle çok açık bir fark mevcuttur. Evlenme ve Boşanma oranlarında çok açık görülmektedir ki, Güney Avrupa'da halen aile ve ona bağlı kurumsal yapıya bağımlılık çok sıkı biçimde sürmektedir. Bu İstanbul için de geçerlidir. Özellikle, hane halkı sayısındaki ortalama 2.16'ya karşılık İstanbul için 4,11 oranı göstermektedir ki, daha çok ekonomik aktiviteye bağlı oranla hanenin gelirini artırıcı bir yoğunluktan bahsedebiliriz. Genç nüfusun, ekonomik bağımsızlıklarını kazanma yaşı geciktikçe, aileden kopma o denli zaman almakta buna bağlı olarak, genel toplumsal dürtüler de etkilemektedir. Tek kişilik hane halkı oranına baktığımızda, ki bunu içeren nüfus, sadece bir yetişkin ev sahibi veyahut 16 yaşın üstü bağımsız tek çocuk olarak nitelenir, AB standartlarında 41,72 gibi bir oran varken İstanbul için bu oran sadece % 6'dır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, güney Avrupa kentlerinde % 20'ler civarında , diğer Avrupa kesimlerinde % 50'lere kadar varmaktadır. Aile kurumunun, yaşam kalitesi açısından, toplumsal yaşam açısından, günümüzde önemini kaybetmekte olduğu. Bireysel tercihlerin burada da ön planda olduğu bununla beraber, gelenek, örf, adetler, gibi zorunlulukların ya da bunların etkin olduğu yaşam alanlarında kollektif beraberliklerin rol oynadığı ortadadır.

⁶⁸ The Urban Audit,(2000),"Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities", Office for Official Publications of The European Communities,sayfa 94

% 5 güven sınırında, df 3 için hesaplanan t değeri 0,617 , kritik değerden 3,182 küçük olduğu için yani:

$$3,182 > 0,617$$

İstanbul'un Nüfus oranları açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bknz. EK-1)

Tablo 3.3 Nüfus Oranları

Göstergeler	İstanbul ⁶⁹	Berlin ⁷⁰	Helsinki ⁷¹	Stockholm	Manchester ⁷²	Madrid ⁷³	Rotterdam	Ortalama
Ort. Hane Halkı (kişi)	4,11	1,9	1,9	1,9	2,3	2,89	2,06	2,2
Tek Kişi Hane Oranı (%)	6	45,7	47,7	55,4	38,01	19,77	43,75	41,6
Doğurkanlık (1000 kadın)	1,48	1,38	1,78	1,53	1,74 ⁷⁴	1,19	1,64	1,54
Net GöçHızı (1000 kişi)	1,80	-2,1	0,61	0,91	1,07	0,87	2,34	0,62
Evlenme (1000 kişi)	5,10	4,3	4,8	2,4 ⁷⁵	6,7	5,2	5,8	4,87
Boşanma (1000 kişi)	1,80	2,9	2,6	1,3 ⁷⁶	3	1,9	2	2,28

⁶⁹ "Sayılarla İstanbul",(2000), İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 265

⁷⁰ Statistisches Bundesamt (Federal Statistical Office Germany), Press Office, http://www.destatis.de/e_home.htm

⁷¹ Statistics Finland – Population Census, <http://statfin.stat.fi>

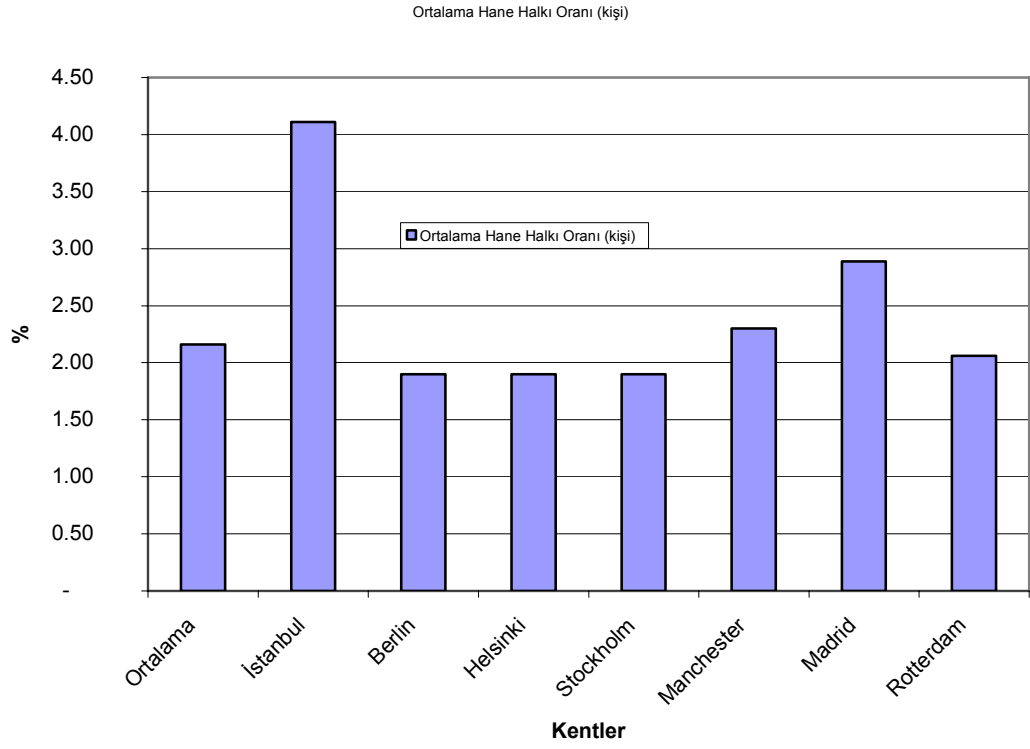
⁷² Manchester City Council, Key facts and figures about Manchester, <http://www.manchester.gov.uk>

⁷³ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

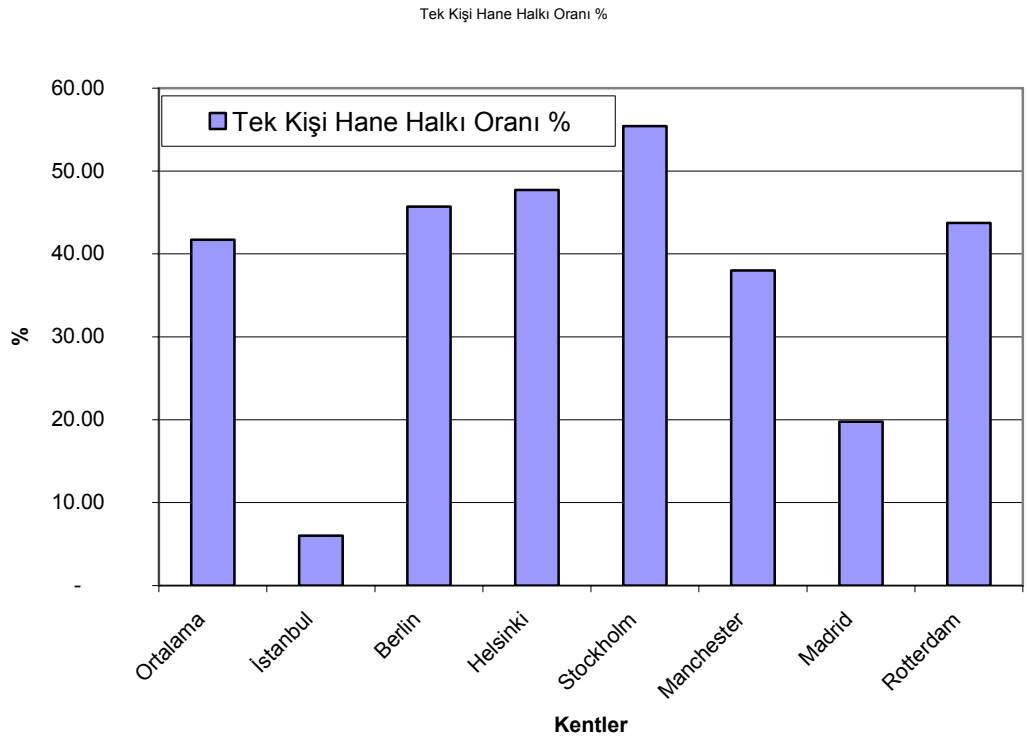
⁷⁴ National Statistics, Population Trends, <http://www.statistics.gov.uk>

⁷⁵ Statistiska Centralbyrån, Official Statistics Sweden,(2000), <http://www.scb.se>

⁷⁶ a.g.e

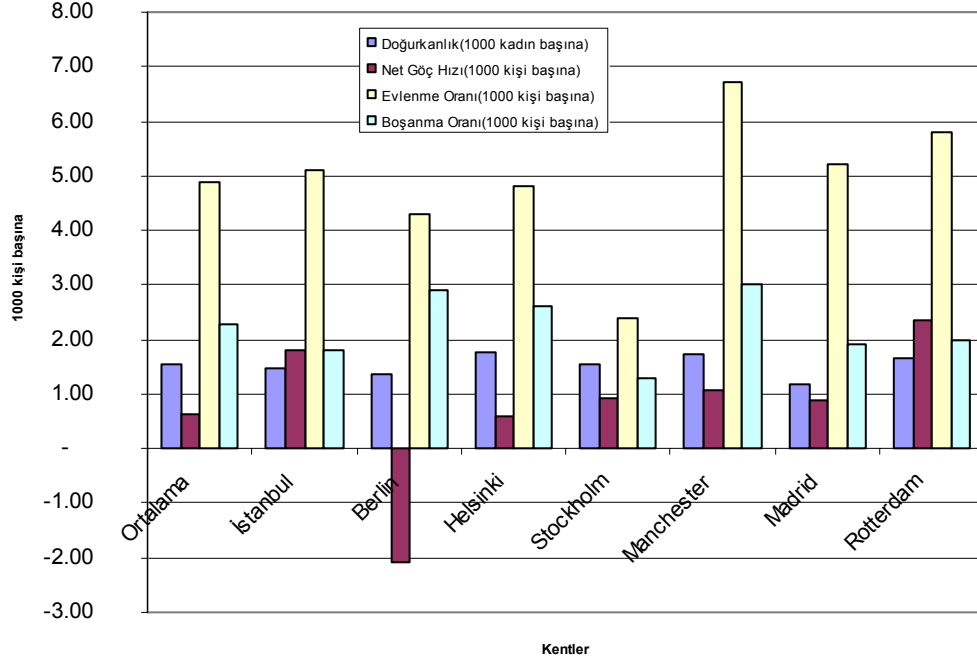

Grafik 3.4 Ortalama hane halkı oranı

Grafik 3.5 Tek kişi hane halkı oranı

Nüfus Oranları

Grafik 3.6 Nüfus oranları

3.3 İstihdam⁷⁷

Tablo 3-4 göstermektedir ki, nüfusun çalışma hayatına katılım oranı bakımından, Avrupa standartlarının çok gerisinde kalmıştır. Aktif nüfus olarak vurgulanan serbest çalışan, bir kamu veya özel kuruluşa bağlı çalışan, iş arayan veyahut emekli olma sınırı altındaki potansiyel işgücü, aktif olmayan nüfus ise, 16 yaş altı nüfus ve emekli olma sınırı altında olup ekonomik olarak aktif olmaya elverişli olmayan kesimdir (öğrenci, kronik hasta, cezalandırılmış, emekli olmuş ve askeri nüfus). Aktif oran ise toplam ekonomik olarak aktif nüfusun, toplam çalışma çağındaki nüfusa bölünmesi ile bulunur. Bu noktada çok önemli bir yaşam kalitesi göstergesi olarak ki bir bakıma toplumsal gelişimi ifade eden ve kadınların çalışan nüfus içinde oranına dikkat etmek gerekir. Avrupa açısından, % 41'ler civarında olan hatta işsiz kadın nüfus oranı da % 7.50 iken bu İstanbul açısından, % 17'dir.

⁷⁷ The Urban Audit as an Instrument of Comparative City Analysis - The Example of Berlin, Helsinki, and Stockholm, Paper delivered at the Conference "Stockholm - Berlin - Helsinki: Three European Capitals Facing the Future", Stockholm, 14-15 September (2000), http://www.difu.de/index.shtml?/english/occasional/urban_audit.shtml

Özellikle bu oran Güney Avrupa'ya doğru azalmaktadır. Bu değerlendirme yukarıda belirttiğimiz toplumsal bakış açılarına, yargılara dayanmaktadır. Burada göz önünde alınan oranlar, ILO standartlarında ölçülen değerlendirilir. Yıllık ortalama işsiz oranı veyahut bu yoksa, yıllık kayıtlı ortalama işsiz veyahut işsiz nüfus. (ILO Tanımları). İşsizlik oranı Avrupa Birliği için % 8,73, İstanbul için % 11.50'dir. Aradaki % 4 lük fark oldukça yüksektir. Ekonomik hayatın, halihazırda ki, işgücü talebinin düşüklüğünü ifade eder ve genç bir nüfus yapısına sahip İstanbul için muhtemel bir çok sorunun kaynağıdır. İşgünün hizmet ve sanayi sektörlerine dağılımdan AB ortalamaları göstermektedir ki, işgücü artık hizmet sektörüne kaymaktadır. İstanbul için bu oran halen sanayi bazlı bir dağılım ortadadır. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerle, gelişmiş ülkeler arasında ki fark bir anlamda daha belirginleşmiştir. 21.yy'la beraber, işgücü özellikle gelişmiş ülkelerde hizmet sektörüne kaymış, sanayi üçüncü dünyaya yayılmaya veya yaygınlaştırmaya özen gösterilmiş, sanayinin kent dışına çıkartılması bir anlamda ülke dışına çıkartılması şeklide bir eğilime dönüşmüştür. Gelişmenin temeli, tezimizin başında belirtildiği gibi sanayi odaklıdır. Sanayi toplumu, kendi iç dinamikleri ile kendi öz kent toplumu kültürünü, stilini geliştirmiştir ve esas vurguladığımız kentsellik olgusu ortaya çıkmıştır. Nitekim, kentselliği bir ölçüde başarmış toplumlarda, artık toplumun değer yargıları, beklenti ve taleplerindeki değişim, teknoloji bazlı bilgi toplumu hizmet sektörünü ön plana çıkarmıştır. AB için % 80'lere ulaşan rakam İstanbul için % 53'dir

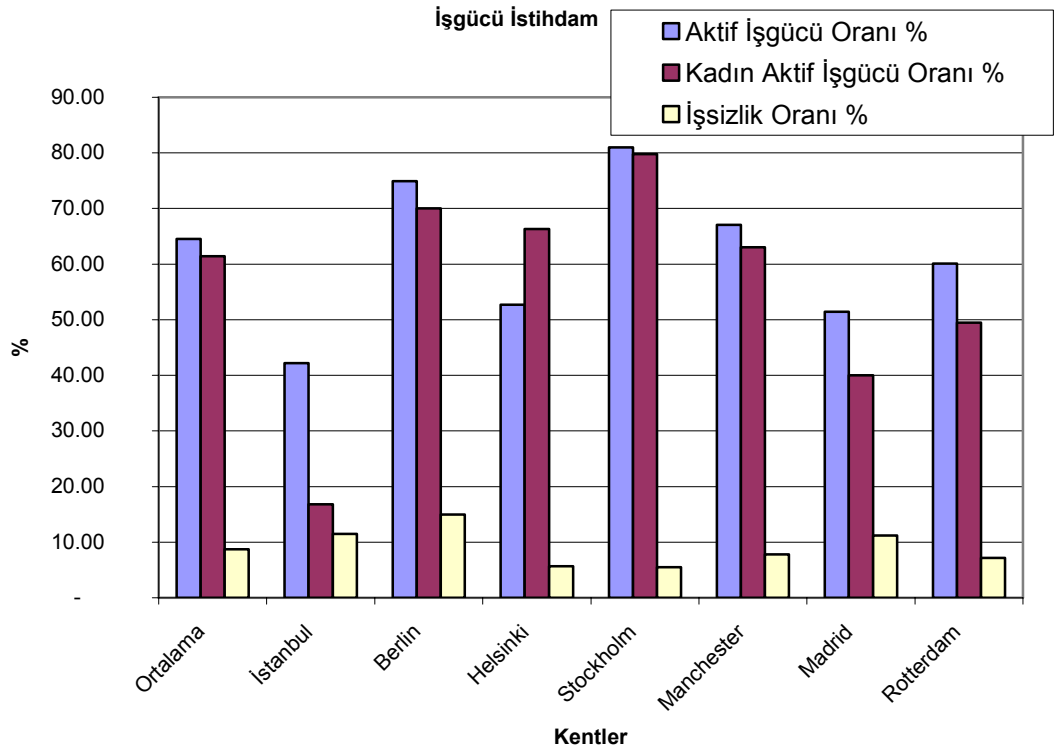
% 5 güven sınırında, df 4 için hesaplanan t değeri 0,970 , kritik değerden 2,776 küçük olduğu için yani:

$$2,776 > 0,970$$

İstanbul'un işgücü ve istihdam açısından anlamlı bir farktan söz edilemez.
(bknz. EK-1)

Tablo 3.4 İstihdam oranları

Göstergeler	İstanbul ⁷⁸	Berlin	Helsinki ⁷⁹	Stockholm	Manchester	Madrid	Rotterdam	Ortalama
Aktif İşgücü Oranı %	42,20	74,9	52,7	81	67,02	51,42	60,10	64,52
Kadın Aktif İşgücü %	16,8	70	66,3	79,8	63,02	39,98	49,48	61,43
İşsizlik Oranı %	11,5	15 ⁸⁰	5,7	5,5	7,8 ⁸¹	11,21	7,16	8,73
Sanayi Sektörü Çalışanların Payı (%)	47	19,41	14,41	14,55	14	23,30	18,15	17,30
Hizmet Sektörü Çalışanların Payı (%)	53	80,36	83,84	85,24	83,42	76,30	81,65	81,84

Grafik 3.7 İşgücü İstihdam

⁷⁸ "Sayılarla İstanbul", (2000) İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 265

⁷⁹ Statistics Finland, Labour Force Survey, <http://statfin.stat.fi>

⁸⁰ Statistisches Jahrbuch Deutscher Gemeinden, 84. Jg. (1997), sayfa. 470

⁸¹ Manchester City Council, Social Statistics, www.manchester.gov.uk/planning/studies/keyfacts.htm

3.4 Sağlık ve Güvenlik⁸²

Tablo 3-5, yaşam mekanlarının kalitesi, insanların yaşlanma oranlarında o ölçüde artırmaktadır çıkarımı ile ifade edilebilir. Bu yargının en güzel örneği ise yaş sınırlarıdır. AB ortalamaları, erkekler için 74,6 kadınlar için 80,82 iken İstanbul için 69,5 ve 74,4. Bebek ölüm oranı ise çok daha yüksek seviyelerde, her bin çocuktan 57'si ölmektedir, bu oran AB için 5,9'dur Bu veriler göstermektedir ki, İstanbul için yaşam kalitesinin düşük olması, hayatımızı etkilemektedir. İhtiyaç duyulan standartların oluşmaması, bireyin yaşam alanlarının daha az yaşanılır kılmakta ve buna bağlı olarak yaş sınırları çok erken seviyelere gerilemektedir. Bu bebek ölümlerinde çok daha açık görülmektedir.

Kentsel çevrede Yaşam Kalitesi'nden bahsederken, yaşanan mekanda güven, huzur içinde olmak önemli gereklerdendir. AB ortalamaları göz önüne alındığında görülmektedir ki, suç oranı açısından 1000 kişi başına 140,74 oranına karşılık 99,64'tür. Bu sonuçtan, İstanbul'un güvenlik açısından, AB ortalamalarının altında değerlendirmesi yapılabilir. Ancak, insana, mülke ve otomobiller karşı yapılan suç oranları kıyaslandığında, insan karşı yapılan suçlarda 14,42'e karşılık 20,64'lük bir oran söz konusudur. Buradan anlaşılan, İstanbul'un, bireyin talep ettiği bir güven, huzur ortamından uzak olduğudur veya daha doğrusu AB ortalamalarının oldukça üstünde bir insana yönelik suç oranına sahip olduğu bu sebeple de, kentsel mekana daha şüphe dolu bakılmasına yol açıyor. Pek tabii ki, bu oranın yüksek olmasının ana sebebi, içinde bulunduğumuz sosyo-ekonomik koşullarının, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin, sosyal patlamalara yol açabilecek adaletsizliklerin, yeterli olanakların, kaynakların paylaşımında ki zorluklar vb. sorunlardır. Mülke ve arabaya yönelik suçlar AB içinde daha çok, orta ve küçük ölçekteki kentlerde rastlanmaktadır. İnsana yönelik suçlar, başkent veya büyük ölçekteki kentlerin ortalaması olduğundan, İstanbul açısından yukarıdaki savımızın karşılaştırması çok daha geçerli olmaktadır.

⁸² The Urban Audit as an Instrument of Comparative City Analysis - The Example of Berlin, Helsinki, and Stockholm, Paper delivered at the Conference "Stockholm - Berlin - Helsinki: Three European Capitals Facing the Future", Stockholm, 14-15 September 2000, http://www.difu.de/index.shtml?/english/occasional/urban_audit.shtml

% 5 güven sınırında, df 3 için hesaplanan t değeri 1,128 , kritik değerden 3,182 küçük olduğu için yani:

$$3,182 > 1,128$$

İstanbul'un sağlık ve güvenlik açısından anlamlı bir farktan söz edilemez.
(bkz. EK-1)

Tablo 3.5 Sağlık ve Güvenlik

Göstergeler	İstanbul ⁸³	Berlin ⁸⁴	Helsinki ⁸⁵	Stockholm ⁸⁶	Manchester ⁸⁷	Madrid ⁸⁸	Rotterdam	Ortalama
Yaşam Süresi – E	69,5	73	72,8 ⁸⁹	77,3	73,2	75,9	75,4	74,60
Yaşam Süresi– K	74,48	80	80,1 ⁹⁰	82	78,5	83,02	81,3	80,82
Göstergeler	İstanbul ⁹¹	Berlin ⁹²	Helsinki ⁹³	Stockholm ⁹⁴	Manchester ⁹⁵	Madrid ⁹⁶	Rotterdam	Ortalama
Bebek Ölüm Oranı(Infant Mortality) (adet/1000kişi)	57	4,4	4 ⁹⁷	6,6	6,8	6,1	7,52	5,9
Suç Oranı (adet/1000kişi)	99,64	171,85	190,27	198,07	163,8	33,38	87,04	140,74
İnsana Yönelik Suçlar (adet/1000 kişi)	20,64	18,49	7,35	24,46	18,85	9,67	7,68	14,42
Mülke Yönelik Suçlar (adet/1000 kişi)	64,14	141,14	72,96	21,07	91,33	9,51	50,27	64,38
Otomobil Suçları(adet/1000 kişi)	14,86	29,08	6,74	38,21	48,07	14,2	25,83	27,02

⁸³ "Sayılarla İstanbul",(2000), İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 265

⁸⁴ Statistisches Bundesamt (Federal Statistical Office Germany), Press Office, http://www.destatis.de/e_home.htm

⁸⁵ Helsinki 2002, Facts about Helsinki, City of Helsinki, Health Care,(2002), sayfa:10

⁸⁶ Statistiska Centralbryran, Official Statistics Sweden,(2000), <http://www.scb.se>

⁸⁷ Greater Manchester,Strategic Health Authority,"Health Profile of Greater Manchester", Mid-(2000), <http://www.gmsa.nhs.uk/aboutus/profile.html>

⁸⁸ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

⁸⁹ Social Welfare and Health Report (2000), Finnish Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki, sayfa 10

⁹⁰ a.g.e

⁹¹ "Sayılarla İstanbul",(2000), İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 265

⁹² Statistisches Bundesamt (Federal Statistical Office Germany), Press Office, http://www.destatis.de/e_home.htm

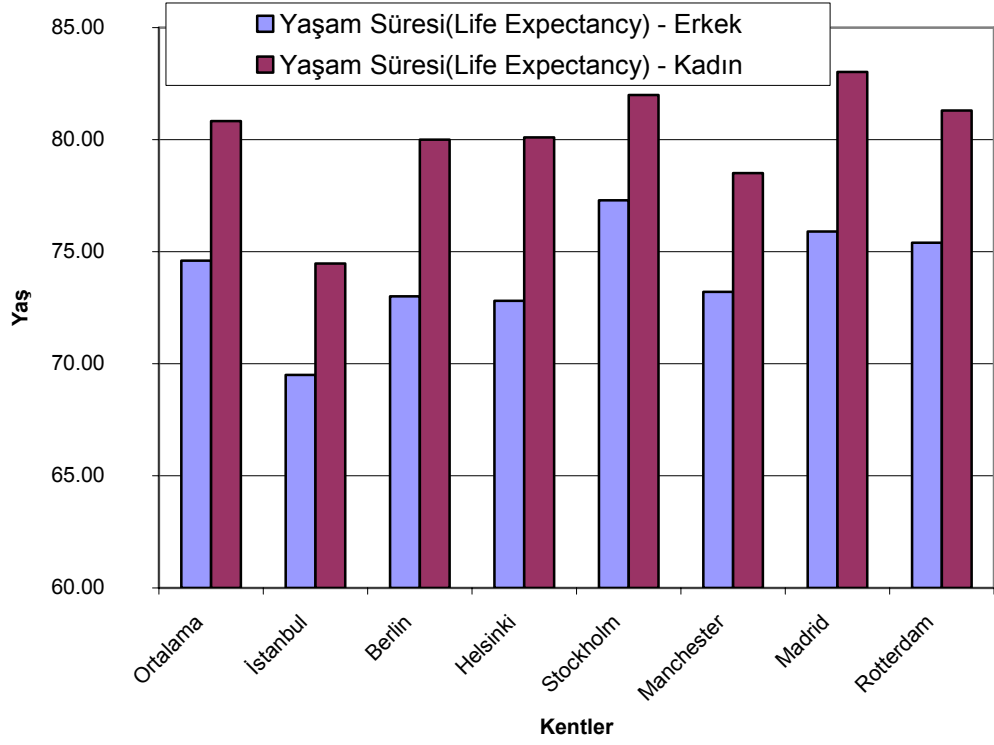
⁹³ Helsinki 2002, Facts about Helsinki, City of Helsinki, Health Care,(2002), sayfa:10

⁹⁴ Statistiska Centralbryran, Official Statistics Sweden,(2000), <http://www.scb.se>

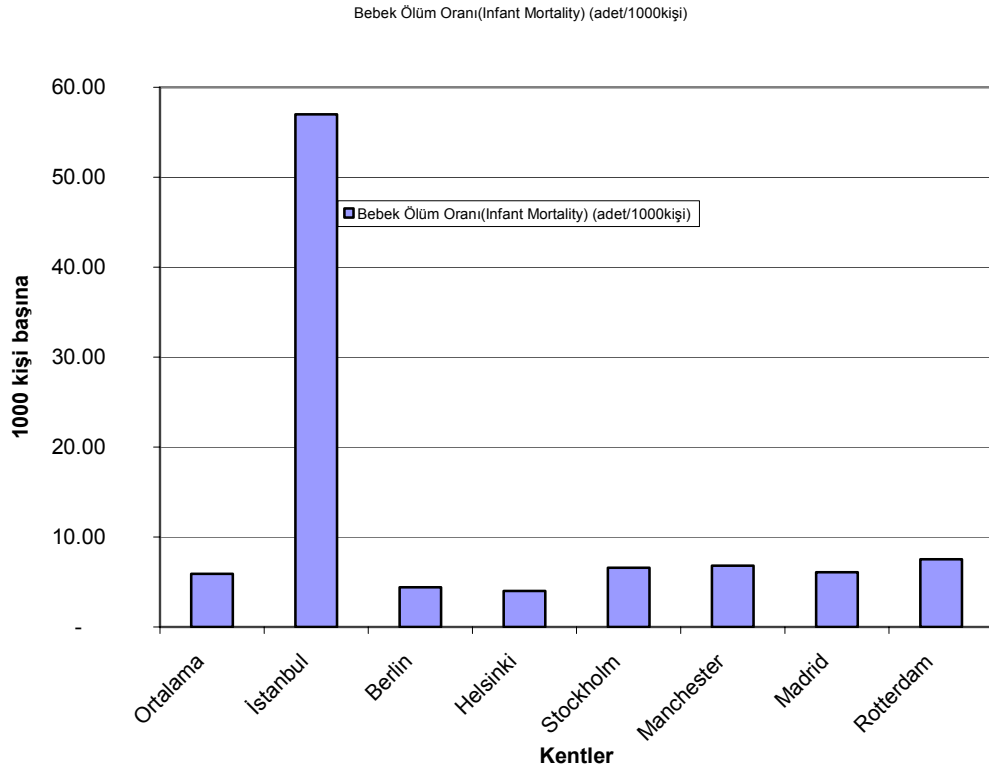
⁹⁵ Greater Manchester,Strategic Health Authority,"Health Profile of Greater Manchester", Mid-(2000), <http://www.gmsa.nhs.uk/aboutus/profile.html>

⁹⁶ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

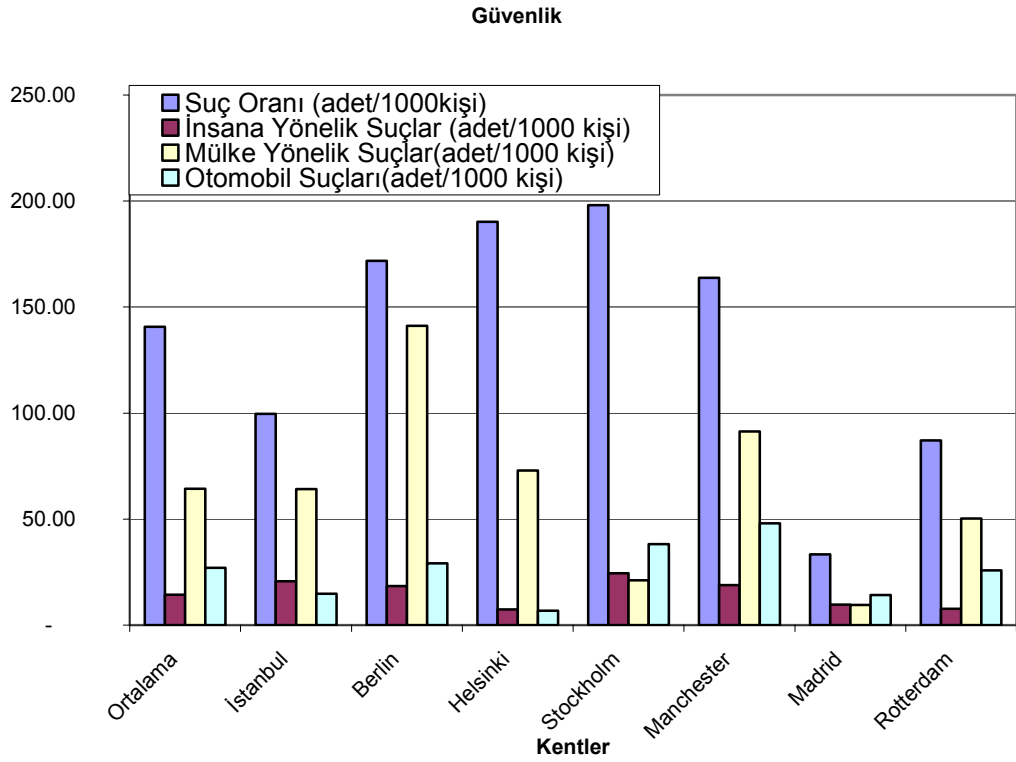
⁹⁷ a.g.e

Grafik 3.8 Yaşam Süresi

Grafik 3.9 Bebek ölüm oranı

Grafik 3.10 Güvenlik

3.5 Ekonomik Yapı⁹⁸

Ekonomik gelişme düzeyi bir bakıma hayatında gerçeğidir. Finansal gücün varolması, kentsel çevrede arzu edilen kalitenin sağlamasına yol açmaktadır. Bu bakımından, ekonomik bir küreselleşme süreci yaşayan dünya üzerinde, ulus devlet anlayışından çok, ülkelerin birliktelikleri olduğu ki AB böylesi bir düşüncenin sonucu doğmuştur, sermayenin kentleri geliştirdiği buna bağlı toplumların geliştiği olasıdır. Rekabetin ön planda olduğu, özellikle finans-kapitali talep için her türlü olanakların sunulduğu bir ekonomik mücadelenin varlığı söz konusudur. Böyle bir ortamda **Tablo 3.6'da** görüldüğü üzere, AB standartları ve İstanbul arasında birkaç gösterge açıdan karşılaştırma gereği vardır, öncelikle, kişi başına GSMİH bakımından, 21,933 \$/yıllık⁹⁹ karşın 3063 \$/yıllık'tır.¹⁰⁰

⁹⁸ The Urban Audit,(2000),"Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities", Office for Official Publications of The European Communities, Luxembourg , sayfa 94

⁹⁹ Statistical Office of the European Communities , <http://europa.eu.int/comm/eurostat>

¹⁰⁰ İller İtibariyle Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla - Cari Fiyat. 2001, <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/GSYIH>

Bütçe payları oranları dikkate alındığında, İstanbul'un hala bu küreselleşme sürecinde hem yerel ölçekte hem de ülke ölçeğinde yukarıda anlatılan ulus devlet anlayışını hakim olduğu göz önündedir. Merkeze bağımlı bir yönetim tarzı ile mevcut kaynak yaratım ve altyapı dengeli olmadığından kent alanında talep edilen yaşam kalitesinin sağlanmasına olanak veremeyeceği öne sürülebilir. Oranlara bakıldığında, AB için bu kriter daha çok yerelleşmeye doğru kaymıştır, merkezin payı % 25 seviyelerindeyken İstanbul için % 36 ve bununla beraber vergi gelirleri % 42'ye % 25 tir bu da göstermektedir ki, yerel yönetimlerin organizasyonel ve işlevsel olarak hala devletçi bir zihniyet ile yönetilmektedir. Yeni gelir kaynakları yaratımına yönelik çalışmalar yapılması gerekir

Kişi başına havayolu yolcu sayısında ki yüksek fark İstanbul'un özellikle küresel kent kavramından uzak kaldığının işaretidir, buna bağlı olarak pek tabii ki, nüfusunun birçok Avrupa kentlerine karşılık yüksek olması da neden olmaktadır. Bu noktada çok farklı bir değerlendirme yapabiliriz, İstanbul için bu oran 0,17 kişi/yıllık iken yaklaşık aynı nüfus rakamına toplamda sahip olan Yunanistan için (sadece nüfusa karşılık gelen rakam için göreceli bir kıyaslama) 2,5 kişi/yıllıktır. Bu arada özellikle menkul kıymetler borsasına kote olmuş genel merkezi olan firma sayısında İstanbul, AB ortalamaların oldukça üstünde, 51 adet firma genel merkezine karşılık AB için 155 adettir. Esasen bu oranın yüksek olması, ülke genelinde gelişmişlik düzeyinin ne kadar düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Ekonominin tek bir merkeze odaklandığı, yaygın bir ekonomik kalkınmanın sağlanamadığı görülmektedir. Bölgelerarası kalkınmanın sağlanması öncelikle bu şarta bağlıdır, ekonominin adaletli dağılımı sağlanmalıdır.

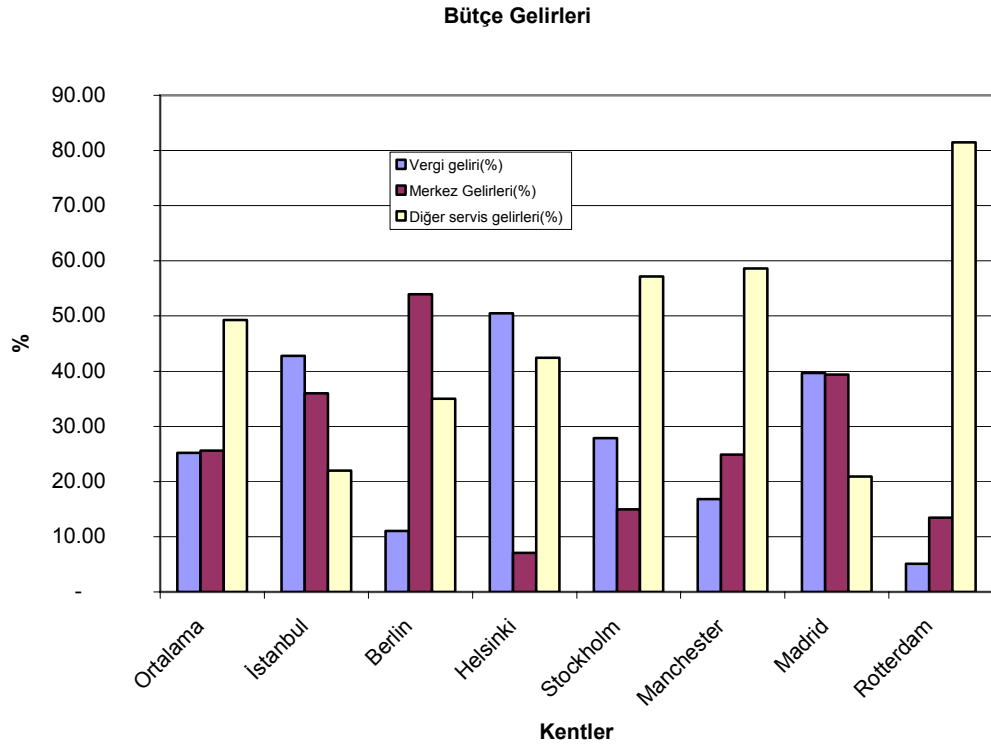
% 5 güven sınırında, df 2 için hesaplanan t değeri 0,018 , kritik değerden 4,303 küçük olduğu için yani:

$$4,303 > 0,018$$

İstanbul'un ekonomik yapı açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bknz. EK-1)

Tablo 3.6 Ekonomik Yapı

Göstergeler	İstanbul ^{101/102}	Berlin	Helsinki ¹⁰³	Stockholm ¹⁰⁴	Manchester	Madrid	Rotterdam	Ortalama
Vergi geliri(%)	42,8	11,03	50,47	27,90	16,81	39,71	5,08	25,17
Merkez Gelirleri (%)	36	53,96	7,08	14,95	24,89	39,39	13,43	25,62
Diğer servis gelirleri(%)	22	35,01	42,45	57,15	58,62	20,90	81,49	49,27

Grafik 3.11 Bütçe Gelirleri

¹⁰¹ "Sayılarla İstanbul" İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 128-261

¹⁰² Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları (Demografi, Çevre, Kültür, Ekonomi vb. İstatistikleri)www.die.gov.tr

¹⁰³ Helsinki (2002), Facts about Helsinki, City of Helsinki, City Economy, sayfa:26

¹⁰⁴ Stockholm'02 , Statistics Stockholm, www.usd.stockholm.se, 2002

3.6 Toplumsal Katılım¹⁰⁵

Özellikle, kalite olarak nitelenen katılımla eş anlamlıdır. Kalite yönetiminin temel felsefesi, organizasyon içinde ve bu süreçte aktif rol alanların her aşamada karar verme mekanizmalarına katılımın sağlanmasıdır. Yerel ve genel seçimlerde katılım yaşam kalitesi açısından çok önemlidir. Yerel ve genel seçimlerde katılım yaşam kalitesi açısından çok önemlidir. Yerel ve genel seçimlerde katılım yaşam kalitesi açısından çok önemlidir. Kent ölçeğinde, düşündüğümüzde, çok farklı sosyal gruplar vardır ve her bir grubun kent içinde varlığını sürdürmesi, birbirinden haberdar olması, sunulan yaşam kalitesi olanaklarından faydalanmaları ancak sistemin buna imkan sağlaması ile mümkündür. Bu açıdan değerlendirirken, katılım oranının yüksekliği, bu grupların temsil oranını artırır, fikirlerin, vizyonların ortak platformlara taşınmasına imkan tanır. Katılım yaşam kalitesi kriterlerinin başında gelmektedir ve en önemli göstergedir. Bu noktada, kent ölçeğinde, seçme hakkına sahip nüfus oranına bakıldığında AB’de % 80 civarında iken İstanbul için bu oran % 66 civarındadır. Bu veri ışığı altında, İstanbul’un katılım açısından çok etkin rol oynamadığı, buna bağlı yan etkileri genel değerlendirdiğimizde, yaş, kayıtlı seçmene ulaşılmaması, vb. gibi demokrasi kültürünün yeterince oturmadığı böyle bir durumda yaşam kalitesi için gerekli taleplerin açığa vurulamadığı, doğrudan üst yapının sundukları ile yetinen bir toplumsal yapının varlığı ve kalite yönetiminin çok sağlam bir altyapıya dayanmadığı söylenebilir. **(Tablo 3.7)**

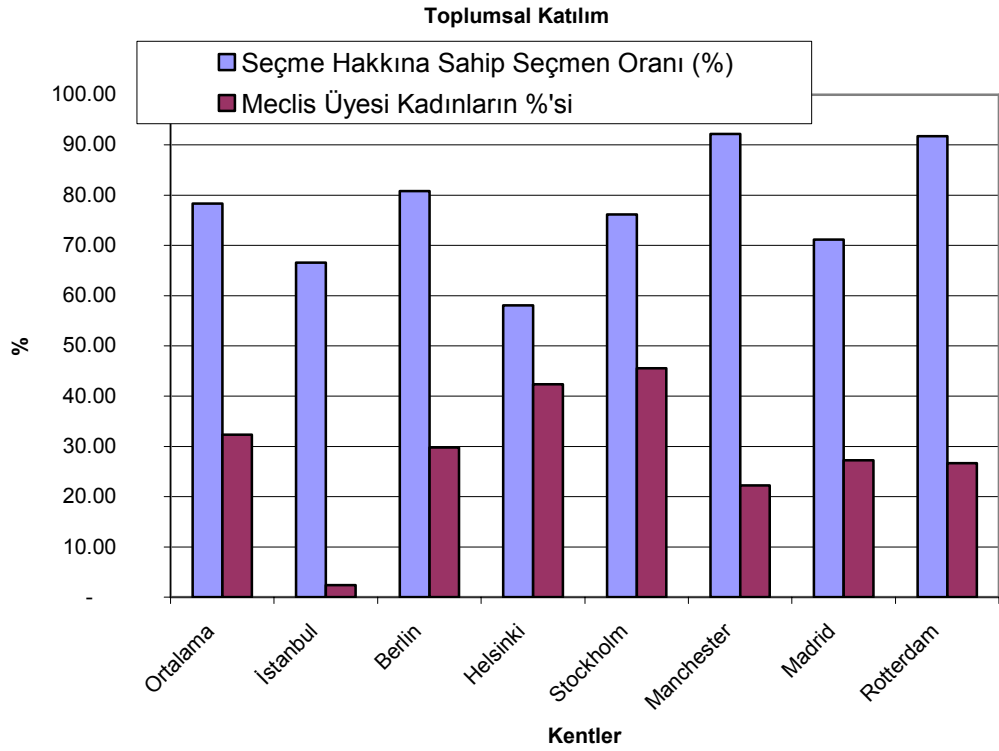
Farklı sosyal grupların katılımına en güzel örnek kadınların temsil edilmesi oranı, kent meclisinde kadınların temsil oranı, AB için % 32 civarındayken, İstanbul için % 2.4 ki bu oran Güney Avrupa ülkelerinde azalan bir orandır. Buradan anlaşılan, demokrasi, temsil imkanı bir bakıma toplumların bakış açısına, gelenek ve göreneklerine, yargılarına dayanmaktadır.

¹⁰⁵ The Urban Audit,(2000), "Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities", Office for Official Publications of The European Communities, Luxembourg, sayfa 135 – 138 -141

Yaşam kalitesi, bir bakıma bu tip genel kabullerden uzak, bugün ve yarın için gereği ne ise onun yapılması, stratejilerin planların yapılmasıdır çünkü kalite bu üretim süreci sonundaki ürün ile değerlendirilmektedir.

Tablo 3.7 Toplumsal Katılım

Göstergeler	İstanbul ¹⁰⁶	Berlin	Helsinki	Stockholm	Manchester	Madrid	Rotterdam	Ortalama
Seçme Hakkına Sahip Seçmen Oranı (%)	66,6	80,83	58,06	76,2	92,17	71,13	91,75	78,36
Meclis Üye Kadın %	2,4	29,8	42,35	45,54	22,22	27,27	26,67	32,31

Grafik 3.12 Toplumsal Katılım

¹⁰⁶ "Sayılarla İstanbul",(2000), İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 458-473

3.7 Eğitim^{107/108}

Toplumların gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden biri eğitimidir. Bu eğitim sadece kurumsal bir eğitimi değil, toplumsal davranışlarından, ahlak, etik , ortak bilinç gibi unsurları da içermektedir. Eğitimli bir toplumun en önemli kazanımı, muhakeme yeteneğine sahip bir kitlenin varlığıdır. Bu muhakeme ile sağlanan, iyi – kötü karşılaştırmasında, iyinin oranı yükselecek buna bağlı olarak yaşam kalitesi yükselecektir. Birey farkında olmanın sağladığı güç ile en basit anlamda daha iyisini, güzelini talep edecek, yanlışları gözlemleyecek ve düzeltmeye çalışacaktır. Nüfusun, ilköğretimi, lise ve dengi okul ve yüksek öğrenim mezunu oranları hem AB ve İstanbul için karşılaştırdığımızda göze çarpan farkların olduğu ortadadır. Şöyle ki, **(Tablo 3.8)** ilköğretimi/ortaöğretimi bitiren nüfus % 24 ye karşın % 27, lise ve dengi okul oranı % 25'ya %13.6, yüksek öğrenim içinse % 20'e karşılık % 12 ve lisansüstü oranı ise % 3.76 ya 1.1. Bu oranlar göstermektedir ki, eğitim düzeyi yükseldikçe oran İstanbul için AB'ye göre daha yüksek oranda düşmektedir. Bunun en önemli sebebi ekonomiktir. Eğitim birey için aşama aşama pahalı hale gelmektedir. Bunun yanında sunulan eğitim olanakları da (okul, öğretmen, teçhizat..vb) dolaylı yoldan bu nüfusun yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Hatta erkek nüfusun oranı kadın nüfusun oranından yüksek olması da, sosyal bakış açılarını göstermektedir.

¹⁰⁷ The Urban Audit "Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities", Office for Official Publications of The European Communities, Luxembourg 2000 sayfa 135 – 138 -141

¹⁰⁸ European Union Eurostats Yearbook 2002 - 2002 Publications , People in Europe , sayfa 2 - 26

% 5 güven sınırında, df 2 için hesaplanan t değeri 1,696 , kritik değerden 4,303 küçük olduğu için yani:

$$4,303 > 1,696$$

İstanbul'un eğitim açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bknz. EK-1)

Tablo 3.8 Eğitim

Göstergeler	İstanbul ¹⁰⁹	Berlin	Helsinki ¹¹⁰	Stockholm ¹¹¹	Manchester ¹¹²	Madrid	Rotterdam	Ortalama
1000 Kişi başına kreş	22,18	24,4	46,7	58,6	13,2	27,5	22,2	32,10
Ortaöğretimi Bitirmiş nüfus oranı %	27,67	21,60	31,63	15,69	21,60	42,39	16,03	24,82
Lise ve Dengi okul bitirmiş nüfus oranı %	13,6	36,10	11,58	29,33	36,10	21,24	20,92	25,88
Yüksek okul nüfus oranı%*	6,5	6,96	23,20	12,66	2,48	3,24	7,59	9,36
Yüksek Öğr. bitirmiş nüfus oranı % **	6,5	15,15	16,79	12,28	11,72	13,68	5,6	12,54
Yüksek Lisans ve doktora nüfus oranı %	1,1	13,5	1,17	0,81	2,90	1,16	3	3,76

* Üniversite derecesine sahip olmayan ön lisans programını bitirmiş (Meslek Yüksek okulları gibi)

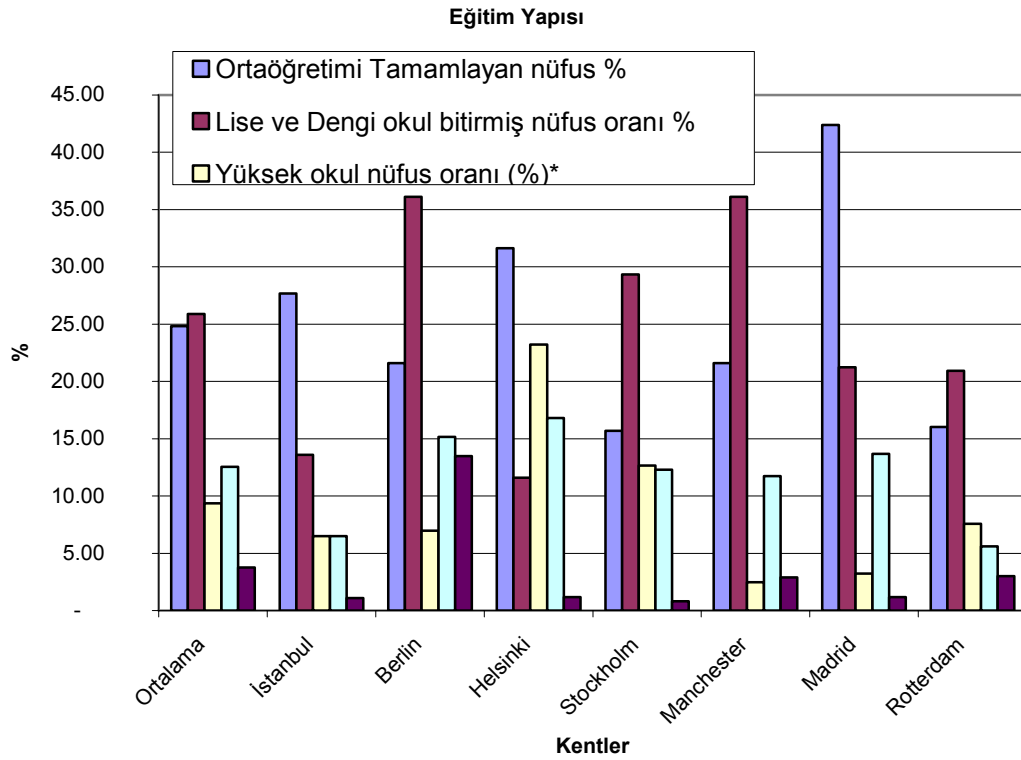
** Üniversite derecesine sahip olan lisans programını bitirmiş

¹⁰⁹ "Sayılarla İstanbul",(2000), İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 18-27

¹¹⁰ Helsinki (2002), Facts about Helsinki, City of Helsinki, Education, sayfa:15

¹¹¹ Statistiska Centralbryran, Official Statistics Sweden,2000, <http://www.scb.se>

¹¹² Manchester City Council, Social Statistics, <http://www.manchester.gov.uk>

Grafik 3.13 Eğitim Yapısı

3.8 Doğal Çevre ve Altyapı¹¹³

Çevre kalitesi göstergeleri, yaşam kalitesi açısından çok önemli bir yer tutmaktadır. Çeşitli emisyon kaynakları (ulaşım (motorlu) taşıtlar), sanayi, partiküler madde (ozon, kükürdioksit..).vb.) kaynaklanan bu göstergeler diğerlerinden ayıran kentsel bir boyuta sahiptir. Burada göz önüne alınan değerlerin karşılaştırmasında dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Birincisi, bu standartlar farklı yerlerde farklı kapsamaları içerebilmektedir. İkincisi, sonuçlar, farklı yerlerde ki ölçüm istasyonlarına, yerlerine ve kullanılan metotlara göre değişmektedir. Üçüncü olarak ta, coğrafik faktörler , mevsimsel ve buna bağlı yerel kirlenme koşulları dikkat edilmelidir. Örnek kişi başına kullanılan su miktarı bölgesel mevsimsel farklılıklar göstermektedir. AB için 102 m³ iken İstanbul için 78 m³'tür, bu fark insanların temizlik alışkanlıklarına bağlı olabilir, mevsimsel olabilir, hatta sahip olduğu kaynaklar gibi. Ancak şu var ki, İstanbul'un sahip olduğu kaynaklar çok fazla olmasına rağmen, bu düşük oranın nedeni, temizlik anlayışıdır gibi çok farklı bir

¹¹³ The Urban Audit "Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities", Office for Official Publications of The European Communities, Luxembourg 2000 sayfa- 144- 147- 150 – 153 -162

nedendir. Bu açıdan değerlendirildiğinde İstanbul'un AB'ye kıyasla hava kalitesi açısından çok daha üstün olduğu görülmektedir. Su ve kanalizasyon değerleri göz önüne alındığında gene yukarıda sayılan hususlara göre, çok yakın değerlere rastlamaktayız. İstanbul'un hali hazırda ki ulaştığı yerleşik halk oranı baz alındığında, kentsel alan olarak % 85 gibi orana ulaşıyor bu AB standartlarında % 95'dir. Burada dikkat edilmesi gereken kentsel gelişim alanlarında ki orandır, hali hazırda çevremizde rastladığımız, imar planları harici izinsiz yapılaşma, gecekondular, çarpık yapılaşma hariç tutulmuştur. Bu veriler ile bu oran çok daha düşük seviyelere inmektedir. Avrupa Birliği için kullanılabilir yaşam alanı, 21 m² iken İstanbul için, 17 m² alan düşmektedir. Burada nüfus yoğunluğu, kentsel alan kriterleri de göz önüne alınması gerekir. Bu açıdan, nüfus yoğunluğu, AB için 3924 kişi/km² kişi, İstanbul için 1747 kişi/km² bu verilerin bize ifadesi ise, çarpık kentleşmenin ne kadar göz önüne çıktığıdır. Yoğunluğun az olmasına rağmen kişi başına yaratılan kullanılabilir yaşam alanının düşük olması, İstanbul için yaşam kalitesi değerlendirmelerinde olumsuz bir sonucu doğurmaktadır. Aynı şekilde diğer arazi kullanım oranları da bu tespitimizi destekler niteliktedir. Şöyle ki, kişi başına düşen yeşil alan miktarı, 41,82 m²'ye karşılık 1,92 m² ve kullanıma açık yeşil alan oranı kentsel alan üzerinde, % 14,39'a karşılık % 0,8. Bu veriler göstermektedir ki, arazi kullanımını açısından Avrupa Birliği içinde çok düşük seviyelerdeyiz.

% 5 güven sınırında, df 3 için hesaplanan t değeri 0,183 , kritik değerden 3,182 küçük olduğu için yani:

$$4,303 > 0,183$$

İstanbul'un doğal çevre ve altyapısı açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bkz. EK-1)

% 5 güven sınırında, df 2 için hesaplanan t değeri 0,725 , kritik değerden 4,303 küçük olduğu için yani:

$$4,303 > 0,725$$

İstanbul'un hava kalitesi açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bkz. EK-1)

Tablo 3.9 Doğal Çevre ve Altyapı

Göstergeler	İstanbul ¹¹⁴	Berlin ¹¹⁵	Helsinki ¹¹⁶	Stockholm ¹¹⁷	Manchester ¹¹⁸	Madrid ¹¹⁹	Rotterdam	Ortalama
(SO ₂)aşıldığı (125mg/m ³) gün sayısı	0	0	0 ¹²⁰	0	2	0	0	0,33
(O ₃)aşıldığı (120mg/m ³) gün sayısı	0	5	0 ¹²¹	3	7	2	15	5,33
PM(200mg/m ³)gün sayısı	0	0	1 ¹²²	0	6	0	0	1,17
PM ortalama (mg/m ³)	56	29	18	15	39 ¹²³	37	31	28,17
Ozon ort. (mg/m ³)	13	41	20	46	16 ¹²⁴	27	34	30,67
Kükürtdioksit (SO ₂) ortalaması (mg/m ³)	29	6	3	2	5 ¹²⁵	22	13	8,50
Kişi Başına tüketilen Su Miktarı yıllık (m ³)	78,27	65,40	83,64	83,64	140,2	76,51	93,2	90,43
İçme suyu sistemine bağlı Nüfus Oranı(%)	90	99,9	98,05	98,05	94,9	99,30	94,9	97,52
Katı Atık sistemine bağlı Nüfus Oranı(%)	85	99,7	98,11	98,11	95,2	96	95,2	97,05
Kişi Başına Toplanan Katı Atık Miktarı (kg/sene)	536,40	900,74	681,1	380,68	802,19	413,67	711,71	648,35
Katı Atık Betaraf etme Depolama (yığma) (%)	67,63	72,30	60,1	12,65	60,50	30,2	10,79	41,09
Katı Atık Betaraf etme (diğer) (%)	32,37	18,70	39,9	87,65	39,40	2,96	89,21	46,30
Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	1747	3878,84	2875,96	4037	5135 ¹²⁶	4722,10	2901	3924,98
Kişi Başına Düşen	1,92	23,6	122,4	26,9	28	23	27	41,82

¹¹⁴ "Sayılarla İstanbul" İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 404-521 / 648-691

¹¹⁵ Statistisches Bundesamt (Federal Statistical Office Germany), Press Office, www.destatis.de/e_home.htm

¹¹⁶ Statistics Finland, Environment statistics, <http://statfin.stat.fi>

¹¹⁷ Statistiska Centralbyrån, Official Statistics Sweden,2000, <http://www.scb.se>

¹¹⁸ Greater Manchester,Strategic Health Authority,"Health Profile of Greater Manchester", Mid-2000, <http://www.gmsa.nhs.uk/aboutus/profile.html>

¹¹⁹ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

¹²⁰ Helsinki Metropolitan Area Council, Air Quality Management, www.ilmavt.kaapeli.fi/eng/airquality

¹²¹ a.g.e

¹²² a.g.e

¹²³ Department for Environment Food and Rural Affairs, Concentrations of particulates (PM10) and exceedences against the Air Quality Strategy and UK criteria at national monitoring network sites: 2001, <http://www.defra.gov.uk/environment/statistics/des/airqual>

¹²⁴ a.g.e, <http://www.defra.gov.uk/environment/statistics/des/airqual>, Concentrations of ozone (O₃) and exceedences against the Air Quality Strategy, UK and EC criteria at national monitoring network sites: 2001

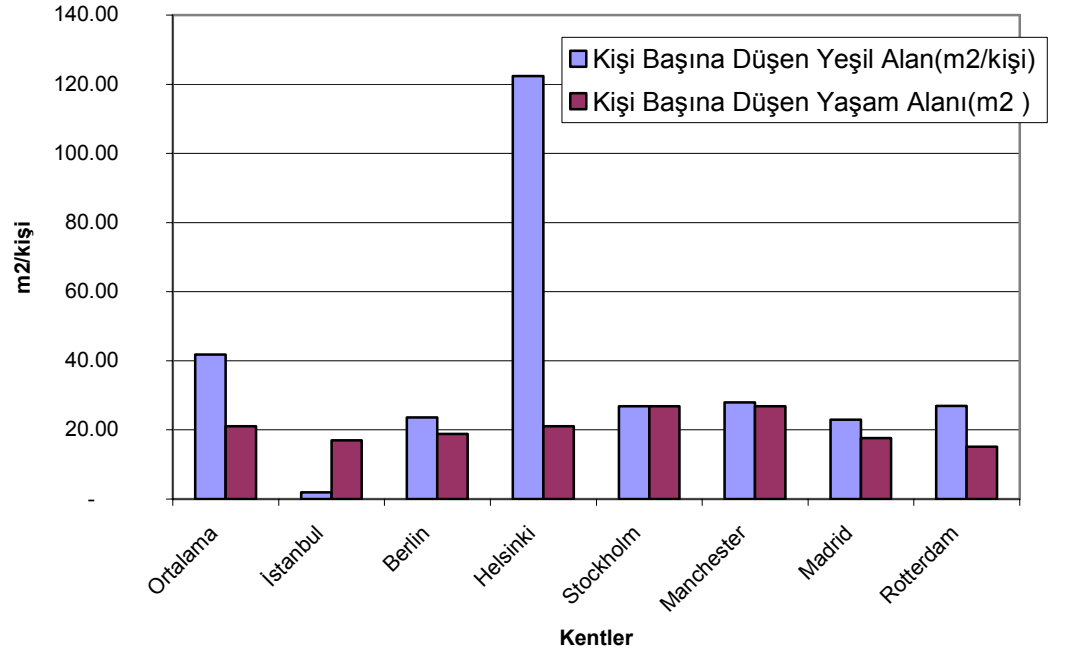
¹²⁵ a.g.e, <http://www.defra.gov.uk/environment/statistics/des/airqual>, Concentrations of sulphur dioxide (SO₂)

and exceedences against the Air Quality Strategy, UK and EC criteria at national monitoring network sites: 2001

¹²⁶ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

Yeşil Alan(m2/kişi)								
Kullanıma Açık Yeşil Alan Oranı(%)	0,80	11,98	30,81	12,9	12,9	11,5	6,25	14,39
Göstergeler	İstanbul ¹²⁷	Berlin ¹²⁸	Helsinki ¹²⁹	Stockholm ¹³⁰	Manchester ¹³¹	Madrid ¹³²	Rotterdam	Ortalama
Aylık Yağışlı gün sayısı (senelik ortalama gün)	10,30	9,3	8,4	12,5	11,50	8,7	14,4	10,80
Günlük Güneşli saat sayısı (senelik ortalama saat)	6,23	4,4	4,5	5,1	5,40	7,6	4,7	5,28

Doğal Çevre

Grafik 3.14 Doğal Çevre

¹²⁷ "Sayılarla İstanbul" İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 404-521 / 648-691

¹²⁸ Statistisches Bundesamt (Federal Statistical Office Germany), Press Office, www.destatis.de/e_home.htm

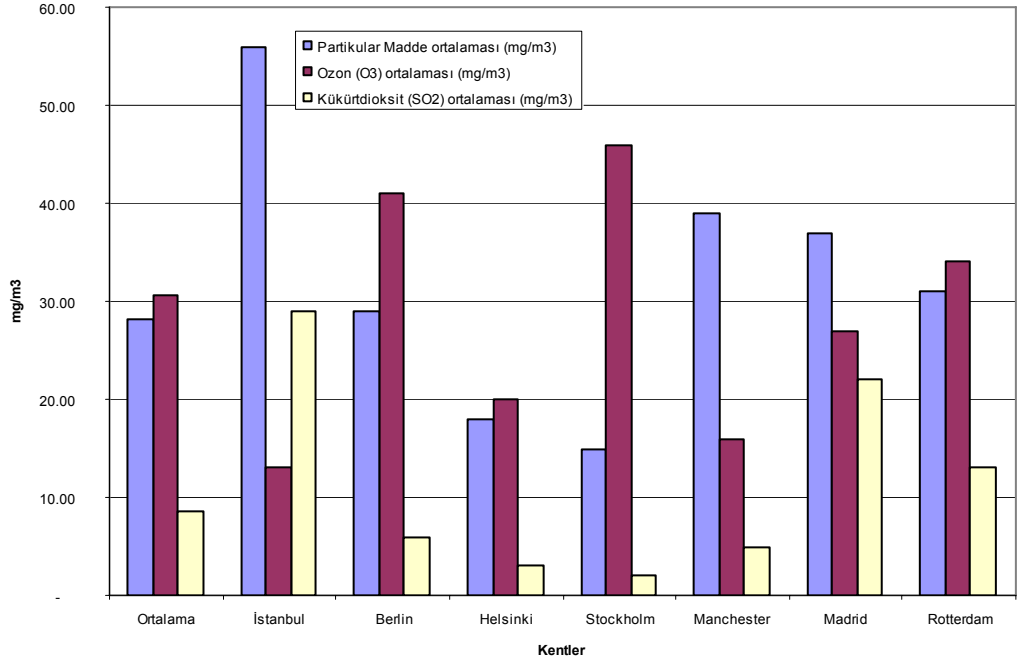
¹²⁹ Statistics Finland, Environment statistics, <http://statfin.stat.fi>

¹³⁰ Statistiska Centralbyrån, Official Statistics Sweden,2000, <http://www.scb.se>

¹³¹ Greater Manchester,Strategic Health Authority,"Health Profile of Greater Manchester", Mid-2000, <http://www.gmsa.nhs.uk/aboutus/profile.html>

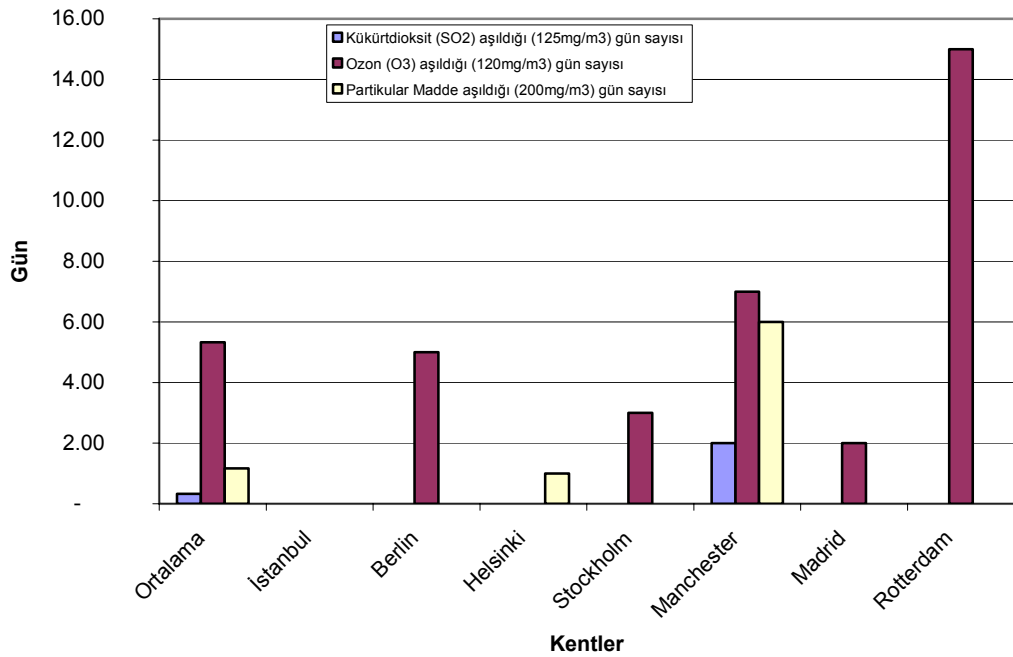
¹³² Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

Emisyon Oranları (miktar)

Grafik 3.15 Emisyon Oranları (miktar)

Emisyon Oranları (gün)

Grafik 3.16 Emisyon Oranları(gün)

3.9 Ulaşım

Ulaşım kentsel kalite açısından çok önemli bir yer tutmaktadır. Mobil hareketliliğin fazla olması, kullanılan ulaşım olanakları, sosyo-ekonomik gelişimlere bağlıdır ve bilahare kent içinde yaşayanların talepleri ile dinamik bir yapı kazanmaktadır. Ancak, bu göstergeler bir açıdan da kentlerin ekonomik kalkınmışlığının, sosyal çelişkilerinde bir yansımasıdır. Şöyle ki, AB için toplu ulaşım kullanım oranı % 32 iken İstanbul için % 50.7'dir. İlk bakışta İstanbul için ulaşımın AB'ye göre etkin ve verimli kullanıldığı düşünebiliriz.

Bunun yanında her 1000 kişiye düşen araba sayısına bakıldığında AB için yaklaşık 461 adet iken İstanbul için 100 adettir. Bu açıdan bakıldığında, AB için bir tercih unsuru olan ulaşım farklılığı İstanbul açısından ise bir zorunluluktur. Bunun yanında her bin kişi başına düşen kaza sayısı göz önüne alındığında AB için alt yapının da güçlü olduğu kuşkusuzdur. AB'de bu oran 3.02 iken İstanbul için 18.7'dir. Bu farkın en önemli sebebi, altyapının yetersizliğidir, bununla beraber, kullanıcıların eğitimsizliği, sistemdeki aksaklıklar sayılabilir.

Yukarda bahsedildiği gibi, özellikle son 20 senede varolan teknolojik değişimler, mobil hareketlilik, araba sahipliği ve seyahat talebindeki artış kentlerin karakteristiğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bu dinamik gelişmenin sürmesi, trafik sorunlarının azlığı ve ulaşım olanaklarındaki yetersizlikten kaynaklanan baskıların en aza indirilmesi gerekmektedir aksi halde mevcut durum yaşam kalitesinin varlığı için engel olmaktadır. **(Tablo 3.10)**

Tablo 3.10 Ulaşım

Göstergeler	İstanbul ^{133/134}	Berlin ¹³⁵	Helsinki ¹³⁶	Stockholm ¹³⁷	Manchester	Madrid ¹³⁸	Rotterdam	Ortalama
Toplu Taşıma Araçların İş sebebiyle Kullanım Oranı(%)	50,40	27	27,97	55,95	14,7 ¹³⁹	31	37	32,27
Kişi Başına Araba (1000 kişi)	100	370	362	371	245,83	521	292,78	360,44
Kişi Başına Araba Kazası (1000 kişi)	18,26	4,70	5,14	0,15	4,8 ¹⁴⁰	2,8	0,54	3,02

¹³³ "Sayılarla İstanbul" İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 600-647

¹³⁴ Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları (Demografi, Çevre, Kültür, Ekonomi vb. İstatistikleri), www.die.gov.tr

¹³⁵ Carola Jeschke, Metropolis on the Move—Public Transport in Berlin, *Japan Railway & Transport Review* No. 20, June, 1999, sayfa .37–43

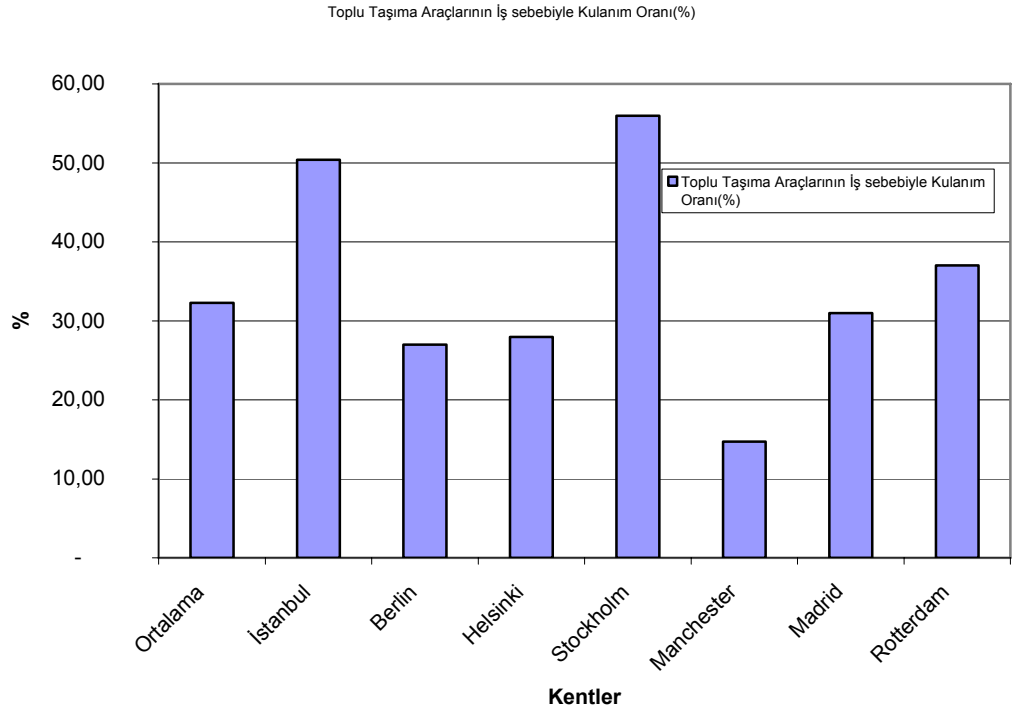
¹³⁶ Statistics Finland, Transport and tourism statistics, <http://statfin.stat.fi>

¹³⁷ Stockholm'02 , Statistics Stockholm, www.usd.stockholm.se, 2002

¹³⁸ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

¹³⁹ National Statistics, Main method of travel to work, Autumn 2001, <http://www.statistics.gov.uk>

¹⁴⁰ National Statistics Road traffic and distribution of accidents on major roads, 2001, www.statistics.gov.uk

Grafik 3.17 Toplu taşıma araçlarının iş sebebiyle kullanım oranı

3.10 Kültür - Sanat ve Eğlence

Kentsel çevre’de yaşayan insanların, tüm ekonomik, sosyal aktiviteleri ardından, bireysel dinlenme, kendini geliştirme, gibi fonksiyonlar için en önemli unsur olan kültür, sanat, eğlence aktiviteleri yaşam kalitesinin vazgeçilmez göstergelerindedir. Bireyin içsel düşün hayatının gelişmesi, önyargılardan, değişimlerden, kişilik farklılıklarına, çok farklı yaşam kültür ve stillerinin kendine adapte etmesine kadar birçok etkileşim süreçlerine olanak vermektedir. Bir başka deyişle yaşam kalitesinin birçok farklı yüzlerini içermektedir. Bu tip hizmetler sadece kent ölçeğinde bir servis sunmanın ötesinde çok daha geniş bir alanı etkilemektedir. Kent bu bağlamda kültürel ve sanatsal açıdan bir ürün olarak algılanmalı ve kullanıcı olan yerel halka ve dışarıdan herhangi birisine karşı bir “imaj” gelişimi diye düşünülmelidir. Daha önce bahsedildiği gibi, günümüz rekabet dünyasında, kentler artık ihtisas kentleri şekline dönüşmekte, ve bu tip aktivitelerin (festival, fuar, konser..) sayıca yoğunluğu arttıkça dünya ile entegrasyonu sağlamaktadır. (Tablo 3.11)

% 5 güven sınırında, df 6 için hesaplanan t değeri 2,428 , kritik değerden 2,447 küçük olduğu için yani:

$$2,447 > 2,428$$

İstanbul'un kültür sanat açısından anlamlı bir farktan söz edilemez. (bknz. EK-1)

Tablo 3.11 Kültür – Sanat ve Eğlence

Göstergeler	İstanbul ^{141/142}	Berlin	Helsinki ¹⁴³	Stockholm ¹⁴⁴	Manchester	Madrid ¹⁴⁵	Rotterdam	Ortalama
Nüfus Başına Yıllık sinema Seyircisi(adet)	0,79	2,71	4,9	87	8,51	3,89	2,61	18,27
Müze Sayısı(adet)	14	130	83	64	5	21	26	54,83
Nüfus Başına Yıllık Müze Ziyaretçisi(adet)	0,74	1,88	1,08	3,46	2,8	12,73	1,31	3,88
Tiyatro Sayısı(adet)	28	51	13	59	9	26	16	29
Nüfus Başına Yıllık Tiyatro Seyircisi(adet)	0,10	0,85	1,65	1,13	1	0,64	1	1,05
Kamu Kütüphanesi (adet)	45	252	57	42	27	23	47	74,67
Nüfus Başına Yıllık Kitap ödünç alma(adet)	0,04	7,48	16,6	6,04	7,71	0,1	8,04	7,66

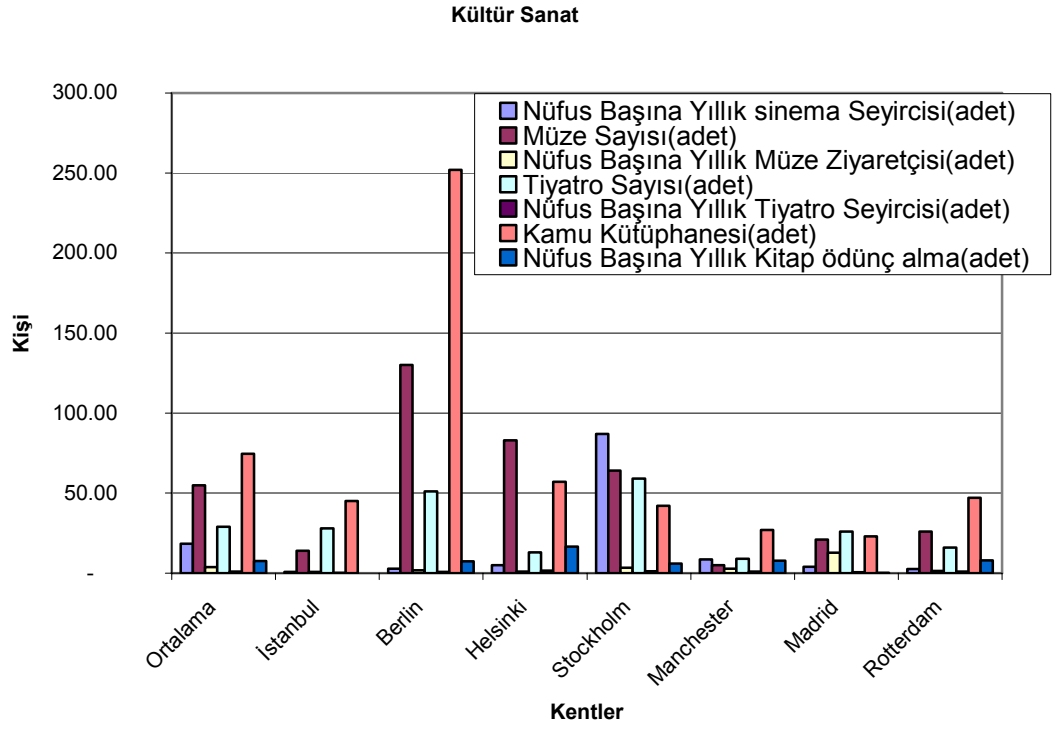
¹⁴¹ "Sayılarla İstanbul" İstanbul Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü Yayınları, sayfa 600-647

¹⁴² Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları (Demografi, Çevre, Kültür, Ekonomi vb. İstatistikleri)www.die.gov.tr

¹⁴³ Helsinki 2002, Facts about Helsinki, City of Helsinki, Culture and Leisure, 2002, sayfa:13

¹⁴⁴ Stockholm'02 , Statistics Stockholm, www.usd.stockholm.se, 2002

¹⁴⁵ Instituto de Estadística Comunidad de Madrid, http://www.comadrid.es/iestadis/fig02_2.htm

Grafik 3.18 Kültür – Sanat Eğlence

Bölüm Sonucu

Bu bölümde, çalışmanın başından beri ortaya konulan kuramsal söylemlerin ve bu söylemlerin altyapısını oluşturduğu KENTSEL YAŞAM KALİTESİ kavramının mekana yansımaları incelenmiştir. AB uyum süreci içinde, yaşam kalitesi ögesinin yeri tartışılarak, analitik olarak hali hazırdaki veriler analiz edilmiştir. Özellikle toplumsal hayatın vazgeçilmez öğeleri (nüfus yapısı, sağlık, ekonomi, güvenlik, doğal çevre, kültür-sanat, ulaşım, altyapı vb) karşılaştırılmıştır.

İstanbul'un analizi yapılırken, ki burada AB ve Avrupa kentleri ile karşılaştırması olarak nitelediğimiz çalışma bize aslında sayısal veriler topluğundan çok esasen, tez olarak savunulan görüşlerin analitik bazda farklı bir bakış açısı ile ifadesidir.

Elde edilen veriler ve analizler sonucu ortaya çıkan tablo, İstanbul'un her ne kadar bir dünya kenti olma iddiası taşısa da, sahip olduğu değerler ve olanaklar talep edilen düzeyde değildir. Bu bağlamda, **sonuç** olarak verilerin tematik açıdan değerlendirmesi ise;

Yaşam Kalitesi esas olarak göreceli bir kavramdır. Toplumların sosyo-ekonomik, kültürel, genel yapılarına göre farklılıklar göstermesi kabul edilmelidir. Kısaca, hangi toplum içinde yaşarsak yaşayalım, birey açısından daha doğrusu insan olarak temel ihtiyaçlar, beklentiler değişmemektedir.

Bu değerlendirmeler ile, Türkiye'nin AB entegrasyonuna uyumu yönünde hazırlanan ulusal programın detaylarında, öne sürdüğümüz varsayımların artık bir söylemden çok bir gereklilik olduğu ve bu olası yapıların en kısa sürede ortaya çıkarılması öngörülmüştür.

Bu aşamada esas olan Avrupa Birliği'ne üyelik, bu husustaki kriterlerin karşılanması suretiyle ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasamızda ifade bulan temel özellikleri çerçevesinde gerçekleşecektir. Hatta Ulusal Raporda,

“Türkiye, başta insan hakları ve demokrasi alanlarında olmak üzere, Avrupa Birliği müktesebatı niteliğindeki evrensel normlar ile Avrupa Birliği ülkelerinin uygulamalarına daha fazla uyum sağlamak amacıyla, gerekli tüm uluslararası sözleşmelere taraf olacak ve bunların etkin şekilde uygulanmasını sağlayacak tedbirleri alacaktır. Türkiye, somut ve özgün katkılarıyla Avrupa'nın evriminde önemli bir rol oynayacaktır.”¹⁴⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği yalnızca devlet kurumları ölçeğinde değil, daha da önemlisi devleti oluşturan toplumun bireysel yaşamları ile ilgilidir. Sonuçlardan etkilenecek olan toplumdur muhakkak. Bu çalışmada bahsettiğimiz gibi kentsellik beraberinde kentsel toplum ve bu toplumun içinde varlığını sürdürmekte olan kentlileşmiş bireydir. Kent bir kültür mozaiğidir. AB standartlarına uyum sürecindeki kentlerle sahip oldukları kültürleri korumakla bir yandan da entegrasyona dahil olmakla yükümlüdürler. Çift kültür veya yaşam tarzı olarak tanımlayabileceğimiz bir sorunsal ile karşı karşıya kalmaktayız. AB kimliği, başta demokrasi olmak üzere çağdaş dünyanın asgari ortak değerleri temelinde tanımlanmaktadır. AB üyeliği gerektirdiği siyasi ve ekonomik değişim ile bilgi toplumuna geçiş birbirini besleyen kavram ve süreçlerdir. Bu söylemler bireyin kendi milli kimliğini kaybettirmekten çok bireysel gelişimine ve makro açıdan toplumsal gelişimini ifade etmektedir. Öncelikle Türkiye

¹⁴⁶ TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ MÜKTESEBATINA UYUMU YÖNÜNDE ULUSAL PROGRAM, http://www.anap.org.tr/anap/dokuman/Avrupa_Birligi/up_ozet.htm

geleceği konusunda kentsel yaşam kalitesi süreçleri içinde bir vizyon birliğine ihtiyaç duymaktadır ve bunu sağlamalıdır. Bu ortak bakış açısı ile AB 'ye üyeliği değerlendirmeli, tüm yaşamsal olguları bu platforma taşınmalı ve tartışmalıdır. Çözümler, yaklaşımlar, fikirler öncelikle kendi kentsel, ülkesel ve sonrasında bu süreçlerin kazanımları olarak AB için tartışma konusu olmalıdır.

Bu süreç, AB kriterlerinin esası olan demokrasi, katılımcılık, düşünce özgürlüğü gibi değerler ve buna bağlı kurum ve kuruluşlar ile yapılacaktır. Zaten kurumsal veyahut organizasyonel birliktelikler ki bunun içine yerel yönetimler, özel sektör, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler girmektedir, bu vizyon birliğinin sürekliliğini sağlayacaktır. Mevcut sorunlar, senelerin birikimi buna bağlı çözümleri zaman içinde ya günü kurtarma amaçlı aksiyonlarla yada bir başka zamana erteleme ile göz ardı edilmesidir. Bununla beraber, alt yapının sağlam temellere oturmaması sonucunu doğurmuştur. Alt yapı olarak vurgulanmak istenen, eğitimden, sağlığa, kentsel donatılardan, nüfus planlamasına, konut, ulaşım vb. bir çok yukarıda analizi yapılan hususlardır. Ne yazık ki ne makro plan politikalar, ne yerel ölçüde uygulanan esaslar bu yetersizliği ortadan kaldıramamıştır. Bir çok defa değinildiği gibi, mevcut sorunsalın temelinde yatan kararlı, dinamik ve sağlam bir stratejiye dayalı zaman içinde yönetim değişikliklerine rağmen hükmü geçerli devlet ve yerel politikaları yerleşmelidir.

Sonuç olarak, çalışmanın kurgusal yapısı, kuramsal tartışmalar, ardından kavramların tanımlanması ve analitik analiz sonuçları doğrultusunda tez konusu olan Toplam Yaşam Kalitesi Yaklaşımının yapılandırılması bir sonraki bölümde ifade edilmektedir.

BÖLÜM 4 AB GELİŞME KRİTERLERİ VE KENTSEL ÇEVREDE TOPLAM YAŞAM KALİTESİ YÖNETİM YAKLAŞIMI

4.1 Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramı

4.1.1 Toplam Yaşam Kalitesi Yönetim Yaklaşımı üzerine

Kentsel Çevre Planlaması sürecinde uygulanması gereken Toplam Kalite Yönetimi, bilinen ve içerdiği kavramlar açısından farklı şekillerde ve bakış açılarıyla ele alınmalıdır. Çünkü, “Kent” olgusu çok yönlü bir yapıyı ifade etmektedir. Genel bir organizasyondan ayrı olarak, çok daha dinamik ve dış etkenlere bağımlı bir oluşum şeklindedir. Temelde; çevre, ekonomi ve sosyal boyutlarda tanımlanan kentsel çevre, yönetsel açıdan ise sıkı bir siyasi etkileşim çemberi içindedir. Bu siyasi boyutun niteliği hem ulusal hem de uluslararası platformlarda kentin statüsünü belirlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik dengesizlikler sebebiyle ortaya çıkan iç göç, ayrıca zamana bağlı olarak toplumsal yaşamdaki değişimler, insanların yaşadıkları mekanda farklı ihtiyaçlar talep etmesine yol açmaktadır. Hızlı kentleşme sürecinin en önemli sorunlarından biri, plansız gelişmeyle doğan ve sağlam bir altyapıya dayanmayan üstyapıdır.

21.yüzyılın ilk senelerini yaşadığımız bugünlerde, yaşanabilir kentlerin ve bu kentsel mekanlarda yaşam kalitesi unsurunun gerçekleştirilmesi gerekli koşuldur. Bu sebeple nitelikli konut alanlarının oluşturulması, mevcut konut stokunun rehabilitasyonu, insanlar için çok farklı kentsel donatıları bir arada bulabilecekleri, sosyal aktivite merkezleriyle dolu, teknik altyapısı tamamlanmış ve her türlü ihtiyaca cevap verebilecek mekanlar yaratılması gereklidir. Bu varsayıma neden olarak, ifade edilen ülke genelindeki bölgelerarası kalkınma farklılıklarından dolayı insanların büyük metropoliten alanlara göç ettiği ve zaten nüfus yoğunluğu olan bu merkezlerde doğal çevre, altyapı ,kentsel donatı, ulaşım, haberleşme gibi problemlerle beraber "kentleşme" sorununa bağlı sosyal gerilimlerin ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Kentsel arazi kullanım ve planlamasında , oluşturulacak kentsel çevrede kalite politikalarında, göz önünde bulundurması gereken en önemli sınırlamalardan biri de “nüfus” tur.

Gelişmekte olan dünyanın birçok bölgesinde, insan sayısının sürekli ve hızlı bir şekilde artması, yerel kaynakların yetersiz kalmasına, kaynak temelini bozulmasına ve yaşam standartlarının düşmesine neden olmaktadır.

21. yüzyılda kentleşme olgusunun önem kazanmasının farklı sebepleri vardır. Bunların başlıcası, kentsel nüfusun toplam nüfus üzerindeki payının artmasıdır. 16.yy Avrupa'sında başlayan ticari ilişkilerin yoğunlaşması, tarımsal işgücünün, sanayi ve ticaret sektörlerine kayması ve özellikle bu iki sektörün kentsel alanlarda yer alması, beşeri hareketliliğin, göç ve yığınları kentleşmeyi etkileyen en önemli nedenlerdir. Kırsal alanlardan kentlere hareketliliğinin bir diğer etkeni, iş ve eğitim olanaklarının buralarda gelişmiş olmasıdır. Avrupa'daki ilk kentleşme dönemlerinde, kentler özgürlüğün simgesiydi. Halen, kent yaşamı günümüzde, birbirinden çok farklı, bağımsız ve anonim yaşamlarla ilişkilidir.

Söz konusu, sürdürülebilir gelişme sürecinde, sürekli ve hızla artan nüfusun eğitimi, en etkin ve önemli rolü oynamaktadır. Bu açıdan insanın her geçen gün gelecek yaşamıyla ilgili olarak hazırlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Aslında bilgi çağının, kırsaldan kentte göç olgusuna olan faydalarından biri olarak eğitim ve öğretim hizmetlerinin çeşitli sebeplerden dolayı ulaşılamayan mekanlara iletişim ve bilgi teknolojilerinin yardımıyla sunulmasıdır. Böylece, ülke bütününde mevcut olan sosyo-ekonomik, kültürel, eğitimsel, ekonomik nitelikteki dengesizlikleri gidermek üzere kullanılabilir. Bu yöntem daha az maliyetli ve daha fazla etkin özelliktedir. Niceliksel olarak daha yüksek sayıda eğitim grubuna, bireye olanak yaratılarak, farklı iletişim ağları ile uzaklık kavramı bertaraf edilerek talep edilen her türlü bilgi kaynağına ulaşılabilecektir.

Sözü edilen bu fayda, zamana bağlı olarak toplumun her açıdan gelişmesini, bu bağlamda ülkenin eğitilmiş beşeri gücünü yaratacaktır. Bugünkü yeni nesil, gelecekte "sürdürülebilir gelişme" bilincine sahip olacaktır. Görülüyor ki, "eğitim" kavramı, sürdürülebilir bir gelecek için temel altyapıyı inşa edecektir.

Toplumun her konuda bilinçlendirilerek, dünya üzerindeki sınırlı kaynakların, kullanımını, ekolojik dengenin, tabiatın korunması, beşeri yerleşimlerinin çok daha yaşanabilir kılınması ki bu sürdürülebilir gelişmenin temel taşlarından biridir, bir

başka ifadeyle, yaşam kalitesinin yükseltilmesi süreci, ancak yetişmiş, bilinçli toplumun ve bireyin yaratılması ile olasıdır.

Tekrar zamana bağlı olarak yeni bilgi çağının eğitim modeli ile kendisini geliştiren toplumlar birbirleriyle sürekli rekabet içine girecektir. Her alanda en iyiyi, en etkin olanı, en süratli, en verimli ve ekonomik olanı keşfederek, insanın gündelik yaşamına entegre etmek yönünde yarışacaklardır. İşte bu noktada, bizim gibi gelişmekte olan ülkeler, yeni gelişmeleri, teknolojileri, kendi bünyelerine adaptasyonunda daha esnek yapıya sahiptirler.

Bu açıdan yetişmiş modern kent insanın kentten beklentileri, kaliteyi göz önüne alan, güvenlik, hızlı ulaşım, özellikle kent içinde en kısa zamanda seyahat olanağını, konut üretimi, altyapı problemleri, tüm bunlar planlama ve arazi kullanımı arasındaki karşılıklı çatışmadan kaynaklanır. Zamana bağlı olarak kent, toplumunun beklentilerine, gereksinimlerine ekonomik ve sosyal açıdan cevap veremez duruma geldiğinde, kentsel çevre üzerinde kargaşa ve saldırgan davranışlar, yasadışı oluşumlar ortaya çıkacaktır. Bu sebepten dolayı konut üretimi, kentsel mekanlar yaratımı, istihdam olanakları konularında gerekli tüm uygulamaların acilen hayata geçirilmesi, kentsel servislerin sunumunda yaşam kalitesine yönelik sağlam temellere dayandırılması gerekmektedir. Aksi takdirde bu sürecin, gelecekte, çözümsüz nitelikte toplumsal sorunlara yol açması olağandır. **Böylelikle , kentsel arazi kullanım politikalarında, özellikle siyasi açıdan kuvvetli bir söylemin olması ve herkesin onu kullanabilmesi ekonomik kalkınmayı haklı çıkarmak için zorunludur.** Bu süreç, halk arasında tartışma ortamının yaratılmasını, bilgilendirilmesini içermektedir. Sürekli gelişen toplumların, kentsel mekan ile olan ilişkilerinde *üç temel ölçüt* değerlendirilebilir, 1) büyüyen kentler, 2) verimli tarım ve 3) ekonomik, toplumsal gelişim. Bu üç ölçütün geçerliliği ancak, sağlıklı kentsel çevre üzerinde oluşmasıyla sağlanabilir. Hepsinin ekolojik temelleri desteklemesi, kentleşme hareketlerinin yöresel bazda yapılacak çalışmalar ile mümkün olacaktır. **Halkın bilgilendirilmesi ve katılımı, yerel ekonomik ve toplumsal kalkınma, yerel yönetimlerin bu konularda oluşturacağı politikalar, stratejiler bu sürece yön veren aşamalar olarak sayılabilir.**

Bu bağlamda, arazi kullanıma yönelik eylemler, yerel toplumun her kesimine danışarak, yerel hedeflerin, vizyonların saptanması şeklinde geliştirilmelidir. Bu süreçte, ulusal ve bölgesel politikaların göz önüne alınması gereklidir.

Sürdürülebilir gelişme, toplumun her kesiminin bireysel katılımı ile başlamalıdır. Kişisel beklentilerin, değerlerin değişimi, bunları yaşamımızın her anına taşıyabilmek ile olasıdır. Burada politikacılar ve hukukçular etkin bir rol oynamaktadır. Sahip oldukları yürütme, yasama ve yargı kuvvetleri ile gelişme eylemlerine yardımcı olabilmektedirler. Bu hususta önemli olan nokta bu güçlerin tüm bahsedilen fikirleri, kendi kurumlarına taşıyabilmeleridir.

4.1.2 Kurumsal yapılanma ve süreç yönetimi esasları

Yerel yönetimler, kamu yaşamı ile ilgilidir. Bu sebeple, toplumla ve yönetimin eylem tercihleri arasında bir biçimde iletişimi, uyumu sağlamalıyız. **Aslında, kentsel çevrede toplam kalite yönetimi, bir bakıma yapısal kültür değişimini ifade etmektedir.** Toplumun yapısı, dünyadaki teknolojik, sosyal, politik, ekonomik tüm değişimlere uygun, esnek ve dönüşüm sürecini çabuk tamamlayacak nitelikte olmalıdır. *Köklü bir değişimin sağlanabilmesi için, oluşturulan yapının etkin, verimli, kullanıcı(kentsel çevrede yaşayan ve sunulan mal/ hizmetlerden faydalanan birey) odaklı olması gereklidir ve temel felsefe kullanıcının % 100 tatmin edilmesi şeklinde belirlenmelidir.* Kullanıcının kim olduğunun saptanmasına, gereksinimlerinin tanımlanmasına ve bunları tatmin edecek kurumsal yapının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Burada arz ve talep dengesinin yaratılması önemlidir ancak dikkate alınması gereken diğer hususlar ise; kaynak yaratım süreçleri, eşit paylaşım, piyasalarda rekabet edemeyen kesimlerin desteklenmesi. Üretim süreci açısından ise, kalite, etkinlik ve verimliliğin sürekli geliştirilmesi, hataların en aza indirilmesi yönünde kontrol sistemlerinin oluşturulması gereklidir. Yapıyı oluşturacak etmenlerse, yerel yönetim, merkezi hükümet, çalışan personel, sivil toplum kuruluşları, dernekler, özel kuruluşlar, şirketler, bireyler, vs..yani toplum yaşamında yer alan tüm kesimlerdir. Amaç, ürün ve üretim kalite düzeyinin yükseltilmesi. Sebebi, küreselleşen ekonomik, politik yapılanmada kalite kavramının anahtar düşünce olması ve bireyin beklentisi haline

gelmesidir, beraberinde, fiziki kaynakların kalitesinin arttırılmasının ardından, kamusal alanların düzenlenmesi ve yaşam kalitesi sunması mümkün olacaktır.

Öncelikle işe, organizasyonun kendi vizyonunun belirlenmesi ile başlanır, daha sonra stratejiler politikalar belirlenir, bunlar tüm personelle paylaşılır, hazırlanacak projeler ve programlar toplumun katılımı sağlanarak belirlenir. Kentsel kalitenin elde edilmesinde çok önemli bir yer tutan, “**Aktif Katılım**” unsuru, başarıyı öne çıkartarak, süreçte yer alanların tümünün hedef birliği içinde tasarım ve uygulamada , ortak paylaşım alanlarında rol üstlenmesidir.

Bireyler ödedikleri her kuruluş verginin ve diğer ödemelerin kaynak oluşturduğu, kamu kuruluşlarından bekledikleri nitelikte hizmet almadıklarına inanırlar. Sunulan hizmetlerin özelleştirilmesinin çözüm olabileceğini savunurlar. Özel kuruluşların, çok daha az maliyetle, çok daha nitelikli servis sunacaklarına inanırlar. Bu noktada belirtilmesi gereken husus, yerel yönetimlerin kaynaklarının sınırlı olması ve buna karşılık halkın isteklerinin sürekli artması ve değişmesidir. Sonuç olarak yerel ölçekte mutlak yapısal değişim gereklidir. Bu süreç sistemin halkın beynini yıkamasıdır. Hatta yerel yönetimler dahi, bu konuda tatmin olmuş değildir, bilakis onlar da mevcut bürokratik işlemlerin, ağırlığından şikayet etmektedirler. Bütçe kısıtlamaları, halkın katılımın eksikliği, çalışanların yaptıkları işten tatmin olamaması, mevcut kamusal yapının yeniliklere değişimlere açık olmaması, bunların hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır.

Kalite yönetimi ile tüm bu sorunların aşılabilmesi, daha iyi, etkin, verimli, fayda-maliyeti yüksek mal ve hizmet sunumu, çalışanların işlerine daha iyi motive olmasının sağlanması ile mümkündür. Bir başka açıdan konu ele alınacak olursa, daha tatmin edici iş yapıldığı için vergilerin arttırılmasına yönelik, geleneksel mali politikaların uygulanması önlenecektir.

Tüm bu faaliyetler, sunulan mal ve hizmetlerin niteliğinin artırılmasıyla “Yaşam Kalitesi” kavramının kentsel çevrede gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Toplam kalite yönetimi sadece, yerel yönetimlerin değil, yukarıda ifade edildiği gibi toplum yaşamında etkin rol alan tüm kesimlerin katılımını içermektedir.

Asıl olan ve yapılan çalışmalar, bu söz konusu sürecin sürekliliğinin nasıl sağlanacağını, geliştirileceğini ve değişimlerin nasıl karşılanabileceğini sorgulamak-

tadır. Temelde, kentsel çevrede sosyo-kültürel bir değişimi ifade etmektedir. Çünkü, gündelik bir yönetim anlayışı değildir; sürekliliği ifade eden gelecek kuşakların yaşamını göz önüne alan yeniden yapılanmadır.

Yerel yönetimlerde görev almak üzere seçilenler ve diğer personel, gayretli biçimde, karşılıklı güven ve saygı içerisinde çalışıp, yerel halkın isteklerine cevap vermek üzere mücadele içinde olmaları gereklidir. Bu süreç sonunda, sürekli bir yaşam kalitesi sağlanacak, yerel halkın ekonomik refah düzeyi artacak, yerli ve yabancı yatırımcıların hizmet ve sanayi sektörlerine yatırımlarına imkan oluşturulacak, temiz, güven içinde ve sürekli değişimlere cevap verebilecek bir kent yapısına dönüşecektir.

Belirlenecek , ortak vizyon, toplam kalite kavramının temel felsefesini içeren, geleneksel hizmetlerin sunulması, toplumun ve kamu hizmeti sağlayanların, güvenliğini, etkinliğini maksimize edilmesi, toplumun her kesiminin yaşam kalitesinin artırılması, ekonomik ve endüstriyel hizmet sektörleri açısından kalkınma gerçekleşmesi ve teşvik edilmesi, yerel halkın ve diğer çıkar gruplarının katılımının sağlanması ile kentin altyapısını geliştirecek (su, kanalizasyon, trafik, ulaşım...) kısa ve uzun vadeli plan ve programların yapılması, özel ve kamu tüzel kuruluşlar , yabancı yatırımcılarla kentsel gelişmeye yönelik sürekli işbirliği yapılması biçiminde şekillenecektir.İleriki bölümlerde söz konusu sürecin nasıl olacağı, hangi yöntemlerin olması gerektiği tartışılmıştır.

Toplam kalite yönetiminin, kentsel çevrede, zamana bağlı olarak değişen isteklerine, bireyi “kullanıcı” (*kentsel çevrede yaşayan ve sunulan mal/ hizmetlerden faydalanan birey*) olarak görerek, bireye odaklı bir mal ve hizmet sunumu ile vizyonun gerçekleşmesi sağlanacaktır. Stratejik planlama ki yöntemin temel ögesini teşkil etmektedir bu süreçte en önemli araçtır. Kentsel çevrede yerleştirilmesi düşünülen yönetim anlayışının, genel olarak güvenlik, sağlık, verimlilik, etkinlik, kriterleri açısından yaşanabilir bir çevre yaratımı ve sorumlu bir yönetim sağlamaktadır.

Kentsel planlama ve kentsel tasarım aşamalarında mutlak entegrasyonun gerekliliği söz konusudur. Bu anlayış kentsel çevrede yeni bir yönetim sisteminin oluşturulması, bir bakıma yani daha etkin ve daha duyarlı bir yönetimin organize olmasıdır.

Liderler, yerel yönetimlerde görev alan seçilmiş yöneticilerdir. Ancak toplam kalite anlayışında, lider geleneksel memur zihniyetinden farklı olarak bireylere kılavuzluk eden, onları yönlendiren bir statüdedir. Organizasyonun toplam tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve kalitenin sürekliliğini sağlayacak bir platformun oluşturulmasını yol açacak, çalışanlar ve tüm ilgili birimler ile vizyon birliği kuracaktır. Yani belirli bir iradeyi ortaya koyacak ve buna yönelik politikalar oluşturacaktır. Lider tarafından ortaya konan irade ve oluşturulan politikalarda, bireylerin, çıkar gruplarının, sivil örgütlerinin katılımını gerekmektedir. Bu da ancak planlama ve programlama sürecinde mümkün olabilir. Ortak vizyonun belirlenmesi bu sürecin ilk aşamasıdır, en mükemmel hizmet sunumu, en etkin ve verimli kaynak kullanımı ve en mükemmel kamusal mekanın oluşması şeklindedir.

Kalitenin yaratılması ve sunum sürecinde, sürekliliğin sağlanması, öngörülen aksiyonların geliştirilmesi ve bu aşamaların değerlendirilmesidir. Yani uygulama ile ortak oluşturulan plan ve programların eksiksiz ve sürekliliğinin sağlanması, kontrolü, yapılan eylemlerin plan ve programlara uygunluğunun denetim ve gözlem aşamasında ise sistemin çıktılarını değerlendirebiliriz. Bu da, sistemden elde edilecek ölçülebilir verilerle mümkün olabilecektir. Görülüyor ki söz konusu aşamalar, kalitenin sürekliliğini sağlamaya yönelik faaliyetleri içermektedir. Özellikle, gözlem aşaması önemli rol üstlenmektedir; oluşturan sistemin her bir kademesi kendi kendilerinin performanslarını ölçmeli analiz etmeli ve çıkan sonuçlara göre eksiklikleri tamamlamalıdır. Böylece zamanla, mal ve hizmet sunum aşamalarında maliyetlerin azaltılması, daha etkin ve verimli olması, ve nihai hedef olan “kalitenin geliştirilmesi” başarılabilecektir.

Söz konusu oluşumun, sağlam bir altyapıya dayalı, kendi iç dinamikleriyle gelişime açık, esnek ve etkin bir yönetim modeline ihtiyaç göstermesi kaçınılmazdır. Bunun esasının, “toplam kalite yönetimi” bazlı olması gerekir. Kent toplumu, kendi doğal yapısı itibarıyla, hem niteliksel hem niceliksel bakımdan sürekli değişim içindedir. Bu sebepten değişimin her safhasının, katılımcı biçimle, planlara yansımaları zorunluluğu vardır. Yaşam kalitesi ise bu planların ortak vizyon birliğinin temelini oluşturacaktır.

4.2 AB Gelişim kriterleri bazında Kentsel Yönetim analizi

Yönetim yaklaşımı arayışı esnasında, temel felsefe olarak, AB sürecinde olan bir yönetim politikasını içermesi mutlak koşul olmalı ve bununla beraber mevcut modellerin incelenmesi gerekliliği vardır. Analiz edilen, 3 farklı topluluğun yönetim tarzı incelendiğinde (Bkz EK-2), bu topluluklar (**Almanya**-Berlin / **İspanya**-Madrid / **Finlandiya**-Helsinki) aynı kıta üzerinde birbirinden farklı coğrafi bölgelerde, iklim şartlarında olmalarına rağmen, belirli bir yönetim standartını, vizyon ve misyon birliği içinde oldukları AB'ye uyum sürecini dikkate almıştır. AB uyum sürecinin ve modelin detaylandırmadan önce, vurgulanması önemli olan bir hususu ifade etmek gerekir. AB bütün olarak bir entegrasyon değildir. Bir başka deyişle yani bütünsel olarak toplumun nitelik ve nicelik özelliklerini göz ardı etmeden, farklılıkları kabul ederek ve kendi kimliklerinin farkındalık sürecini başarıyla atlatarak, AB ile öngörülen yeni kimliği benimsemektir. Tartışılan, kimlik sorunsalı ancak, gelişmiş, kendi varlığını yapısını sağlam bir temel oturtan ve tarihinin kökenleriyle beraber dünya ile etkileşen bir süreç ile aşılmıştır. Bu husus bizim gibi heterojen yapıya sahip topluluklar için uzun ve güç bir yolu betimlemektedir. “Öteleme” diye tanımlayabileceğimiz bir süreçtir, yani sahip olunan sınırları, duvarları yıkmadan sadece varsayılan standartlara yönelik “geçirgenlik” özelliğini yaratmaktır. Kentsel ağ sistemi öncelikli varsayımlardan biridir. Kent-kır iletişiminin sağlanması, sahip olunan teknolojik imkanlar dahilinde gerçekleşebilmektedir. Bu daha sonraki aşamada, iletişim varsayımının somut göstergesi olacaktır. Giderek, içinde bulunulan değişim ve hızlı etkileşim sürecinde, bahsedilen kimlik sorunsalı, iki açıdan korunma ihtiyacı göstermektedir; doğal ve kültürel korunma olarak ayrılmaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi, yaklaşıma esas olan AB uyum sürecinde, özellikle Kopenhag kriterlerini tekrar hatırlamakta yarar vardır. Kopenhag kriterleri ise AB'ye tam üyelik koşullarının esaslarını belirlemektedir.

Kopenhag kriterleri ise özet olarak üç ana başlıkta toplanmıştır;

Siyasi Kriter: *Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı,*

Ekonomik Kriter: *İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunması*

Topluluk Mevzuatının Belirlenmesi: *Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunmasıdır.*¹⁴⁷

Bu bağlamda, AB'ye uyum süreci içinde bulunan Türkiye'nin şartlarına uygun ve bu hedefi gerçekleştirecek, öngörülen kriterleri hem yerel hem ulusal ölçekte sağlayacak bir yönetim yaklaşımı üzerine çalışmalar yapması kaçınılmazdır. Yerel yönetimlerin, merkezi yönetime bağımlı olması kadar özerk bir yapıya kavuşması siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişme ölçütlerinin yerine getirilmesinde çok ciddi bir dönüm noktası olacaktır. Özellikle vurgulamaya çalıştığımız, yeni neslin içinde yaşadığı mekan ile örtüşmemesi, esasen yaşanabilir mekan yaratımı ve bununla beraber "yaşam kalitesi" sorunsalıdır. Bu esasların yetersizliği kimi zaman var olmaması, yeni neslin yeni arayışlara girmesinin doğal sonucudur. Bu bağlamda soru, ihtiyaç duyulan "DEĞİŞİM"in nasıl sağlanacağıdır. Yaşanılan aslında bir kimlik bunalımı, sahiplenme, farkında olma süreçlerinde yoksun bir kimlik bunalımıdır. Hali hazırda içinde bulunduğumuz AB uyum süreciyle beraber ortaya çıkan kendi öz kimliğimiz ile öngörülen AB kimliğinin çatışmasıdır. **Kimlik olarak vurgulanan, göreceli yaşam kalitesi ölçütleri, değer yargıları, örf adetler,..vb. ve bu varsayımı daha öte aşamalara taşırsanız, gelecek endişeniz, sahip olunan potansiyelin dışa vurulmaması ve kaçmasıdır.** Bu vesile ile AB kentlerinde bu konuda, katılımın sağlanmasına yönelik, farklı sosyal sınıfların taleplerine cevap verebilecek organizasyonel oluşumların yapısal analizi sonucunda, demokratik olarak katılımın sağlandığı, söz konusu farklılıkların yaklaşımlarını bir araya getiren "Vizyon" birliğidir.

Küreselleşme sürecinde, kurumsal yapılarını dinamik ve başarılı şekilde gerçekleştiren kentlerin, rekabet ortamında ekonomik bağlamda gelişmesi söz konusudur. Bu gelişim süreciyle beraber, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan toplumsal gelişimi beraberinde getirecektir. Kentsel çevre planlamasında toplam

¹⁴⁷ [Avrupa Birliği ile İlgili DökümanlarTürkiye-AB ilişkilerini Düzenleyen Hukuki Metinler](http://www.ceterisparibus.net/ab/dokumanlar.htm)
<http://www.ceterisparibus.net/ab/dokumanlar.htm>

kalite yönetimi ve yaşam kalitesi unsuru gerçekleştirecek vizyonların, kurumsal yapıların oluşması kaçınılmazdır. AB süreci içinde bu varsayımlar geçerlidir. Şöyle ki, mekansal olarak AB'nin genişlemesi sonucunda; ekonomi ve nüfus açısından yoğunluk söz konusu olacaktır. Bu nedenle, bu tip sorunlara karşın önlemlerin alınması öncelikli hedeftir. Bu önlemlerden kurumsallaşma ciddi bir sorundur.

Bölgesel bazda dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması şarttır. Ekonomik, sosyal ve ekolojik birlik için bu sürdürülebilir yapılanma sadece gelecek kuşakların kullanımına yönelik bir kaynak yönetimiyle beraber, yukarıda bahsedildiği gibi, dengeli mekansal gelişmeyi ön görmektedir. Bu bağlamda bölgesel çeşitliliğin, farklılıkların korunması da mümkündür. Söz konusu öngörülerin oluşması için, ortak vizyon ve stratejilerin belirlenip kurumsallaşmanın buna göre yapılması gerekir. *AB'nin strateji olarak ortaya koyduğu esaslar,(Kocabaş 2001)¹⁴⁸*

- *Ekonomik ve sosyal birlik*
- *Doğal kaynakların ve kültür mirasının korunması*
- *Avrupa ülkelerini daha dengeli rekabet etmesi.*

4.3 Kentsel Yaşam Kalitesi Vizyon süreci

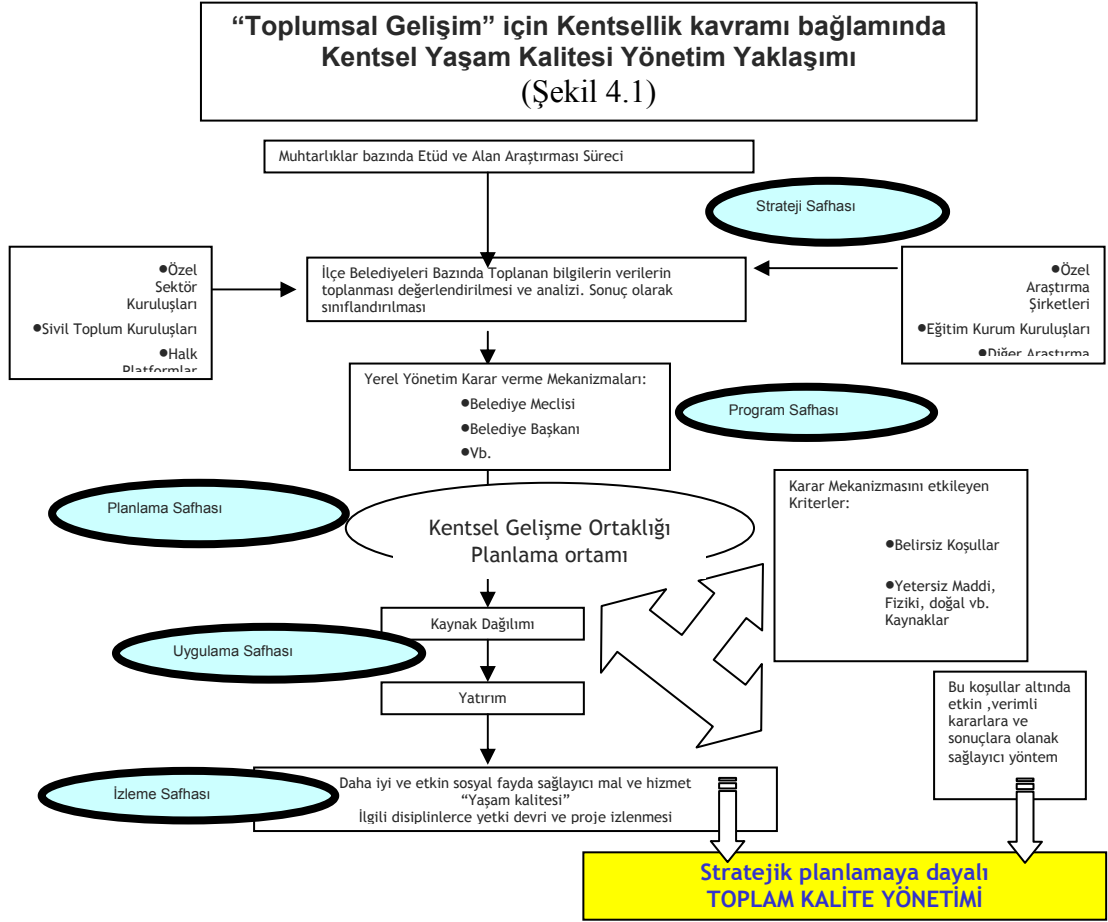
Söz konusu esaslar baz alınarak oluşturulan vizyon belirleme aşamaları, bir bakıma, yaşam kalitesi yönetiminin altyapısını oluşturmaktadır. Yaşanabilir kentlerin yaratılması, yaşam kalitesi unsurunun toplumun her kademesinde yerleşmesi için vizyonun tespit edilip, benimsenmesine yönelik eylem planları oluşturulmalıdır. Bu noktada vizyon bireyin, toplumun, mekanın gelişmesine yönelik olarak varsayımlar, öngörüler ve bu unsurları içeren plan ve programların çerçevelediği düşünsel ve bütünsel kavramlardır. Model olarak aşağıda belirtilen unsurları içeren vizyon belirlenmelidir. Tüm bu unsurların içerdiği bir kurumsal yapının oluşması Toplam Kalite Yönetimi yaklaşımı ile değerlendirilebilir.

¹⁴⁸ Kocabaş, Arzu,(2001), “Avrupa Mekansal Gelişim Perspektifi”, AKDÜAT, sayfa 97-98

- Fırsat dağılımı: Toplumun her bir grubunun, kent mekanının ve üst yapının oluşturduğu kent formu üzerindeki ekonomik, kültürel, sosyal, yaşam kalitesine yönelik oluşumlardan sosyal adalet ve refah toplumu kriterleriyle faydalanılmasına olanak tanınması.
- Eşitlik: Kaynakların kullanımı ve dağılımına yönelik olarak karar verme mekanizmalarının yapılanmasında, uygulamasında toplumun farklı çıkar gruplarının katılımının mümkün kılınması.
- Etkinlik: Mevcut, maddi , manevi, kültürel, tarihi, ekolojik, insan kaynaklarının en etkin ve verimli şekilde kullanımına yönelik, iş akışlarının, eylemlerin ve organizasyonel yapıların oluşturulması.
- Çevre Kalitesi: Hali hazırda bulunun tüm teknolojik entegre gelişmelerin çevrenin ve ekolojik düzenin korunmasına yönelik kullanılması ve buna bağlı olarak çevre kalitesinin sağlanması.
- Sürdürülebilirlik: Ekonomik, sosyal ve ekolojik olarak gelecek kuşakların varlığının sürdürmesini sağlamak.

4.4 Toplam Kentsel Yaşam Kalitesi Yönetim Yaklaşımı

Bu veriler ışığı altında geliştirilen yaklaşımın yapısı aşağıda sunulmuştur. (Şekil 4.1)

Bu yeni yaklaşımın aşamaları ise,

- 1- Strateji
- 2- Program
- 3- Planlama
- 4- Uygulama
- 5- İzleme

4.4.1 Strateji Belirleme

Bu aşamada, toplumsal grupların ortak platformlarda (ki biçimsel olarak değişebilir) bir araya gelerek mevcut şartlar içinde ne şekilde, neyin nasıl olacağı, taleplerin neler olacağı, ortak vizyonun tespiti, çözüme yönelik projelerin tespiti, vb sorulara cevap aranmaktadır. **Amacın ve hedeflerin tanımlanması ile problemin analitik çalışma sonucu tespit edilmesi aşamasını ifade eder.** Bu bağlamda problemin

değerlendirilmesinde, hali hazırdaki kentsel mekanın “tüm bireyleri için ortak olması” felsefesi ile hareket edilmelidir. Bir sorun, bir kısım için problem, bir kısım için değil ise planlama süreci için kabul edilemez. Mevcut ve geleceğe ait sorunların aralarındaki iç ilişkilerinin araştırılıp ortaya çıkarılmasını takiben çözüm aranan sorunun niteliği ve kapsamının irdelenmesi ve bileşenlerinin belirlenmesi daha sonraki aşamaları oluşturmaktadır. Sorunun parametrelerine bağlı olarak çözüm olanakları, sınırları, koşulları tayin edilmektedir. Yaşam kalitesine ulaşılabilme için, öncelikle çevrenin koşullarının belirlenmesi lazımdır. Planlama süreklilik ilkesine dayanır yani başlangıç veya bitimi yoktur. Stratejik planlamada dış çevre faktörleri göz önüne alınır. Dış faktörler ve güçler ile plan geliştirilir. Bütün çıkar grupları, bir araya gelip sorun ve taleplerini anlatarak strateji tespit sürecinde yer almaktadır.

4.4.2 Programlama

Bu safha, projelerin toplanması, kontrolü, hazırlık ve gösterimi, eğer gerekiyorsa revize edilmesi, tanıtım ve halkla ilişkileri kapsamaktadır. Elde edilen veriler ışığı altında programın yapılmasıdır. **Yaşam kalitesi, bireysel ihtiyaç ve tercihlerin sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin etkileşmesiyle karar verilen bir değerler bütünüdür.** Göreceli bileşenleri (hava/su temizliği, güvenlik, suç, sanat, kültür, eğitim, ulaşım..vb.) içermektedir. Programlama aşamasında, planlamaya dönük bazı kriterlerin göz önüne alınması gereklidir. Şöyle ki; Planlamanın fiziki mekan boyutu, iktisadi, toplumsal, siyasi, yaşam biçimi sistemlerinin ve mekanizmalarının fiziki mekandaki yansıması ya da fiziki mekandaki ifadesidir. Temel öğelerin, varsayımların gözlenmesi, incelenmesi, araştırılması, test edilmesi ve gerekirse değiştirilmesi süreçlerini ihtiva etmektedir. Planlama, karar verme süreci ve müdahalesidir.

4.4.3 Planlama süreci – Yaşam Kalitesi unsuru ve Stratejik Planlama

Planlama, bütünleşmiş bir vizyonun çözümüne yönelik eylemleri ifade etmektedir. Program dahilinde öngörülerini, finansal, analitik ve operasyonel olarak gerçekleşmesini sağlayacak karar verme sürecidir. **Kentsel Gelişme Ortaklığı**

Planlama Ortamı olarak adlandırdığımız, yeni planlama platformu farklı disiplinlerin, fikir ve projelerinin gelişimi, tekliflerin değerlendirilmesi gibi süreçleri stratejik planlamaya dayalı olarak içermektedir.

Stratejik Planlama' nın kentsel çevre planlamasındaki yeri hususunda değerlendirmelerden önce, tanımsal olarak ilgili kavramın ortaya konmasının gereği vardır. *Stratejik Planlama, yönetimlerin toplumların farklı gereksinimlerine ve isteklerine yönelik hedeflerini değerlendirmesi ve saptama sürecidir. Bu süreç, bu hedefleri gerçekleştirebilecek olanak programları, projeleri belirleyip, eldeki sınırlı kaynakları bu programlara dağıtımını içermektedir.*¹⁴⁹

Stratejik planlama, olabilecek her türlü olayı önceden görmeye, bunlarla ilgili çözüm önerilerini ortaya koyarak, yapılacak planların tümünü bütünleştirecek ortamı yaratmayı öngörmektedir. Böylece, stratejik planlama uygulayan organizasyon, gelecekte ortaya çıkabilecek beklenmedik olaylara karşı hazır ve bu sorunları çözebilecek durumda olacaktır.

4.4.4 Uygulama esasları

Bu aşama, planların yetki devri ile uygulanması sürecini kapsamaktadır. Planların, ortak karar verme mekanizmalarından (kent konseyi, meclisi.vb) geçerek hayata geçirilmesini ifade eder. Ekonomik açılımlar burada esas teşkil etmektedir. **Yarışabilirlik, kentin ekonomik kalkınmasında en önemli kriterdir.** Bu kavram, hem kent mekanı üzerinde yaşayanlar hem de şirketler açısından çok daha yüksek refah düzeyinin sağlanmasına, istihdam yaratılmasına yönelik bir yaklaşım niteliğindedir. Böylelikle kent içinde sağlam bir altyapıya dayalı, farklı sektörlerle ekonomik büyüme fırsatları yaratılmaktadır.

Yeni ekonomide, katma değeri yüksek, kentsel alanda istihdam yaratıcı yeni kümeleşmeler oluşmaktadır. Bu kentsel ekonomik kalkınma için yeni bir durumdur. Örneğin; Bilgi teknolojisi, biyoteknoloji, çevresel teknoloji uygulamaları, turizm sayılabilir.¹⁵⁰

¹⁴⁹ KAUFMAN L. Jerome ve JACOBS, M. Havey (1996), "A Public Planning Perspective on Strategic Planning", *Readings in Planning Theory*. Cambridge, MA.: Blackwell, sayfa 1-5

¹⁵⁰ Leipzig City Council,1996, ERECO,(1997) in Mayerhofer and Palme,,sayfa 2

Avrupa kentleri bu ihtisas kümeleşmesine doğru bir eğilimle, “ihtisas kentleri” oluşturmakta, böylece yeni ekonomideki yerlerini almaktadırlar. (Tablo 4.1)

Tablo 4.1 Avrupa kentleri ihtisas kümeleşmesi eğilimi

Amsterdam	Turizm
Eindhoven	Mekanik-elektronik
Helsinki	Telekom
Leipzig	Medya
Lyon	Sağlık
Manchester	Kültürel endüstri
Munich	Medya
Rotterdam	Medya
Vienna	Sağlık

Kaynak: *Leipzig City Council,1996, ERECO,1997 in Mayerhofer and Palme,,sayfa 2*

Seçilen ihtisas alanı, kentsel mekan üzerindeki gelişmelere, tercihlere ve beklentilere göre oluşan fırsatları baz alarak belirlenmiştir. Analiz yaptığımız, *Helsinki örneğinde, yönetimin dikkate almış olduğu değerlendirmeler, kentsel mekan üzerinde gelişen bir sektör olması, hem üretim hem servis açısından çok yüksek oranlarda büyüme kaydetmesi ile ve en önemlisi, telekomünikasyon sektöründe lider konumunda olan Nokia’ nın burada yerleşmesi rol oynamıştır. Rotterdam örneği ise çok farklı olarak, kentsel mekan üzerinde medya sektörü çok küçük bir paya sahip olmasına rağmen, yönetimin yapmış olduğu araştırmalar, öngörüler ve buna koşut stratejik planlama ve politikalara ile gelecek açısından ekonomik bazda ve istihdam açısından potansiyel olarak vurgulanmıştır. Manchester’da ise, kentsel yeniden yapılanlama ve gelişme olarak tercihlerin, kültürel bir yöne kaydığı, aktivitelerin ve endüstrinin bu konuda ağırlık taşımasından dolayı çok özel bir seçim olarak gündeme alınmıştır. (Van den Berg 2001)¹⁵¹*

¹⁵¹ Van den Berg Leo, ve Braun ,Erik, ve Van winden, William,(2001) “Growth Clusters in European Metropolitan Cities”, EURICUR, sayfa 1-11

4.4.5 İzleme ve Geliştirme

İlgili disiplinlerce, yetki devri yapılmış organizasyonel yapıların, proje kapsamında, program ve planlara uygunluk derecesine yönelik denetimini ifade eder. Gereken noktalarda, planların revize edilmesi, kontrol edilmesi, değişen şartlara yönelik olarak farklı stratejilerin belirlenmesi gibi eylemlerin gerçekleştiği bir süreçtir. Elde edilen verilerin, rapora aktarılması, göstergelerin tespiti gibi araçlarla, toplumun ve özellikle karar verme mekanizmalarının bilgilendirilmesi sağlanmış olur. Böylesi bir denetim mekanizmasının varlığı önemlidir. Operasyonel olarak denetim, kontrol ve izleme olduğu gibi, finansal açıdan, öngörülen bütçe rakamları referans gösterilerek ikincil bir denetim yapısı biçimlendirilebilir. Kalitenin geliştirilmesi, kurumsal açıdan, teorik bağlamda **eğitimle** olmaktadır, günlük iş yaşamına yansıtılması gerekir. En önemlisi, hedeflerin paylaşımı, hep birlikte hareket edilmesi, yapılan hataların değerlendirilmesi, düzeltilmesi, eleştirilmesi, ortaklaşa, ortaya konabilecek bilgilerin tespiti ve bunların paylaşılmasıdır. Yeniden bir sistem yaratılması söz konusudur, yeni bir kültür, anlayış ve felsefenin , ortaya konması sürecidir. Bir başka deyişle, kalite ancak bir takım ruhu ile gerçekleştirilebilir.

Bölüm Sonucu

Bu bölümde, teze konu olan tüm değerlere yönelik olarak, yeni bir vizyon ve bakış açısı ile kurumsal yeniden yapılanmaya temel olacak bir yaklaşım ana hatları ile incelenmiştir. Yaklaşımın, daha detaylı olarak tüm boyutları ile değerlendirilmesi bir başka bilimsel çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Kurumlar esas olarak, icraatları, çalışanlarının motivasyonu, faaliyetleri, sorumlu oldukları kitlenin destekleri ile kimliklerini sürdürmektedir. Bu varsayımdan hareketle, yerel yönetimler bazında demokratik süreçler, kitlesel hareketlerin önünde yer alan, ideolojilerle beslenen ve bu bağlamda kamu yararı felsefesi ile mal/hizmet sunan organizasyonların modern zamanların gereği kendilerini değiştirmesi gereği vardır.

Yaşam kalitesinin sağlanmasına yönelik olarak kurumsal çerçevede yeniden yapılanma ihtiyacı kuşkusuz gündemdeki yerini, zaman boyutunda sürdürecektir. Dinamik bir süreçler bütünü olarak niteleyebileceğimiz, kent ve içerdiği kent

toplumu, daha önce bahsedildiği gibi sürekli değişim içindedir. Kurumların ve yönetimlerin bu değişime cevap verecek yapıda olması şarttır. Çağın gereklerine uyarak, kendi iç organizasyonel şekillenme süreçlerini başarıyla tamamlamalıdır. Fiziksel olarak kentsel mekan üzerinde, donatılar ve diğer türevleri ile beraber mal ve hizmet sunumunda, dağılımında yaşam kalitesi kriterinin sağlanması aşamasında her ne kadar önemli olsa da, bu sürecin hali hazırda ve gelecek için etkin ve faydalı bir olgu haline dönüşebilmesi, yani kentsellik olgusunun var olabilmesi gerekliliği vardır. **Kentsellik, genel anlamda önceki bölümlerde ifade edildiği gibi, sanayi üretim aşamasında, sermaye ve emeğin karar verme mekanizmaları içinde yer alma talebinden doğan örgütlenme sürecidir. Bu noktada kentselliğin gereği olan bilinç ve beraberinde yaşam kalitesi süreci için başlıca unsur olan birey ve bireysel kalitenin ön planda yer almasıdır.** Söz konusu sorunsalı incelemeden önce, vurgulanması gereken bir araştırmadan bahsetmekte yarar vardır.

Bu çalışma kapsamında, incelenen konu ile ilgili olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Sosyal Doku Projeleri çerçevesinde "İstanbullu Olma Bilinci" adı altında bir kamuoyu araştırması yaptırılmıştır. Kentli olabilme, kentsellik olgusuna sahiplenme, vizyon birliği gibi unsurların kentsel yaşam kalitesi kavramının yerleşmesi ve yönetimine yönelik geçerliliği "İstanbul" düzleminde sorgulanmıştır. **Bu kamuoyu araştırması, tez ile savunulan kentli olabilme ve kente sahip çıkma gibi söylemlerin, olması gereken koşulları ortaya koymaktadır. Bu bağlamda tezle savunduğum düşüncelerin, teoriden çok pratik hayatta kullanılmasına yönelik bir örnek teşkil etmesi söz konusudur. Sonuç olarak, tezimde belirttiğim varsayımların, zaman içinde yerel yönetimlerce benimsenen bir görüş olmasının haklı gururunu yaşamaktayım.**

Bu araştırma ile; İstanbul'da yaşayan insanların kentle olan duygusal bağları, kente davranış biçimleri, kentliye davranış biçimleri, kent donanımlarına davranış biçimleri, ortak kullanım alanlarına davranış biçimleri, geldikleri yörelerle ilgili bağları, geldikleri yöreden kente taşıdıkları değerleri, kente dair gelecek tasarımları, kendilerine dair gelecek tasarımları, İstanbul algıları, İstanbul'da edindikleri değerler, kentteki -ben algıları-, kenti sahiplenme duyguları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden beklentileri, memnuniyet ve memnuniyetsizlikleri

,şikayetleri ve kentte kendilerini temsil biçimleri ölçülmeye çalışılmıştır. ¹⁵²(Bknz. Ek- 5)

Söz konusu bulgular göstermektedir ki, kentsel çevre planlamasında toplam kalite yönetimi ve yaşam kalitesine yönelik çalışmaların başarılı olabilmesi için gereken birey profili henüz İstanbul ölçeğinde oluşmamıştır. **Bu süreç, daha önce model olarak açıklandığı gibi bir vizyon birliği ile beraber kurumsal ve işlevsel olarak kentine sahip olma bilincini mutlak kılmaktadır. Sorunun, makro düzeyde, Türkiye açısından çelişkiler içermesi daha çok niteliksel bazda sınıfsal ayrımın, sosyal dengesizliklerin çok derin olmasından kaynakladığı vurgulanmalıdır.** Diğer yandan ise, bireyin modern, post-modern süreçler içinde ulaştığı ve benimsediği bazı insani erdemleri ile çatışmaların dışavurumudur. Örneğin, basit anlamda, kamuya açık herhangi bir yerin kirletilmesi, o mekanın bir başkası tarafından kullanılması esnasında birey için sorun; içgüdüsel olarak kirlenmesi değil, o bireyin çıkarlarına ters düşmesidir. Bireyler arası algılama farklılıkları, yaklaşım tarzları, hayat görüşü, büyüme, gelişme çevresi, vb buna etken olmaktadır. Bu bağlamda, yönetsel, ekonomik, sosyal, kültürel olarak dengesizliklerin giderilerek, bölgesel kalkınmanın sağlanması, bireyin göçünü engelleyecek, yapısal değişimlerin gerçekleşmesi, sosyal adalet ve refah toplumu kriterlerine, yaşadığı ve sahip çıktığı mekanda bulabilmesine olanak verilmelidir. Bireylerin yaşamsal ihtiyaçları optimum düzeyde olsa dahi karşılandığı takdirde olanaklar dinamik şekilde gelişecek ve sorunlara çözüm gelecektir. İnsanlar, yaşadıkları mekan sınırları içinde yaşamaya devam eder, iç göç oranı azalır. İstanbul ölçeğinde ise öngörülen sorunsalın, hem iç göçün odak noktası olması, hem de makro bazda her alanda merkezi konumda olması çözümü zorlaştırmaktadır. Hatta, örneğin, varolan siyaset, tarikat ve yasadışı oluşumların varlığı, kentsel yaşam kalitesinin oluşmasına, bireyin kent mekanı üzerindeki donatılardan faydalanmasını önlemektedir. İhtiyaçlara yönelik donatıların bazı noktalarda toplanması, yukarıda bahsedilen unsurların, planlı, sağlıklı ve sağlam bir altyapıya dayalı gelişmelere olanak vermemesi, çözümsüzlüğü beraberinde getirmektedir.

¹⁵² İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kentim İstanbul Sosyal Doku Araştırması, <http://www.kentimistanbul.com/arastirmasonuclar.asp>

GENEL DEĞERLENDİRME, ÖNERİ VE SONUÇ

Toplam Kalite Yönetiminin kentsel çevrede gerçekleştirilmesiyle birlikte, kentsel fiziksel çevre, kentsel hizmet üretimi ve sunumunda kalitenin artırılması, yaşanabilir kentsel çevresinin oluşması , bireylerin ve grupların etkinliğini artırarak her kesimden destek sağlanması, kaynakların etkin kullanılması ve yaratılması, sürekli iyileştirilmesi ve gelişmesi sağlanacaktır. **Kentsel çevre toplam kalite yönetiminin ele alınmasında öncelikle kentsel yaşam kalitesi üzerinde durulması gerekmektedir.** Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi için kentin dinamik bir ilişkiler süreci olduğunun bilincine varılması, kaliteli çevreler üretebilmek için fiziksel niteliklerin yanı sıra sosyo-kültürel niteliklerin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla yaşam kalitesinin fiziki, sosyal ve ekonomik yönlerden incelenmesi zorunluluğu vardır. **Tatmin edici bir yaşam kalitesinin elde edilmesi aynı zamanda mekansal çevrenin tasarımının da önemini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede kentsel tasarım çok önemli bir düzenleme aracı olarak gözükmektedir.** Kentsel tasarımın getireceği kentsel çevre kalitesi, ulaşım, enerji, doğal çevre, çevre kirliliği, sosyo-ekonomik ilişkilerle çok yakından ilgilidir. Bunların tümünün kentsel çevre kalitesiyle bütünleşmesi gerekmektedir.

Mal ve hizmetlerin etkin şekilde ve çevre açısından en zararsız teknolojiler kullanarak üretilmesi, toplumların sürdürülebilirliğe yönelik adımlara vesile olacak ancak sürekliliğinin sağlanması gerekir. Tüketimin artması, ihtiyaçların değişmesi, toplumsal , kültürel, teknolojik , ekonomik, vs. gelişmeler, etkinlik ve verimlilik sağlanması sayesinde elde edilen başarıları ve toplam kaynak kullanımının olumlu yönde etkileyecektir. .

Ekonomik veriler ulusal ve uluslararası bazda, hangi değerlendirmeler öngörülürse görülsün, gelecek kuşakları göz ardı ederek elde edilen, ekonomik başarılar önemli sayılmamalıdır. Şu anda miras bırakacağımız dünyanın, gelecek kuşakların ihtiyaçları karşılayıp karşılayamayacağı sorunu gündemdedir. Politikacılar, temel olarak bugünü düşündüklerinden, gelecek kaygısı yaşamamışlardır. Yeni iş olanakları yaratmak, büyümeyi, yatırımları teşvik etmek,

rasyonel ve etkin kaynak kullanım programları ortaya koymak gibi hedeflere yeni bir sürdürülebilir gelişme anlayışının, vizyonunun eklenmesi gereklidir.

Sürdürülebilir gelişme, “Çevre koruma anlayışı” ve kalkınma gayretlerinin ayrılmaz bir parçası kabul edilmesiyle olasıdır. Bu sebeple özellikle gelişmekte olan ülkeler, kalkınma çabaları esnasında, sürdürülebilir nitelikte olmayan üretim ve tüketim modellerini azaltmalı veya ortadan kaldırmalı, uygun demografik politikalar geliştirmelidirler. Bu bakımdan sorun küreselleşme süreci çerçevesinde ele alınırsa, çevre konuları en iyi şekilde ve sadece ilgili tüm toplum bireylerinin ve kesimlerinin katılımı ile yönetilir. Ülkeler geniş çapta çevre bilgilendirmesi yaparak kamuoyunu aydınlatmalı ve katılımını gerçekleştirecek, teşvik edecek projeler üretmelidir. **Ayrıca ülkeler arasında bütün dünyada sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya önderlik edecek açık bir uluslar arası ekonomik sistem ortaya çıkarmak amacıyla işbirliği yapmalıdır.** “Nasıl?” sorusuna cevaben ise, AB , OECD, Dünya Bankası gibi oluşumlar aslında bu misyonu üstlenebilir, ancak varolan sistem farklı bakış açıları ile faaliyetlerini sürdürmelerine neden olmaktadır.

Sürdürülebilir gelişme sorunların bilimsel olarak daha iyi anlaşılmasını gerektirmektedir. Ülkeler sürdürülebilir gelişme amaçlarına ulaşabilmek için gerekli bilgiyi ve yeni teknolojiyi paylaşmalıdırlar. Toplumun her yaştan, ırktan, dinden, cinsiyetten, kesimden bireylerinin katılımı şarttır. Örneğin, gençliğin yaratıcılığı idealizmi ve cesareti yanı sıra yerli halkın bilgisine de ihtiyaç vardır. Yerel ve merkezi hükümetler farklı halkların kimlik, kültür ve çıkarlarının farkında olmak ve desteklemek zorundadır.

İnsan yerleşmelerinde yaşam kalitesini arttırmak için, birçok durumda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, zamanla artan sorunlar ile mücadele için yeni modeller, politikalar ortaya konulmalıdır. Bu amaç için, global ölçekte şu konular üzerinde durulmalı ,

-Özellikle sanayileşmiş ülkelerde – sürekli artan tüketim ve üretim düzenleri; nüfus değişimleri- yapı ve dağıtım dahil olmak ve aşırı nüfus yoğunlaşması eğilimi öncelikle göz önünde bulundurulmak üzere - evsizlik; artan yoksulluk; işsizlik; toplumsal dışlama aile dengesizliği; yetersiz kaynaklar; altyapı ve hizmet yokluğu; yeterli planlama eksikliği büyüyen emniyetsizlik ve şiddet; çevresel gerilime ve felaketler karşısında artan korumasızlık gibi sorunlar. İnsan yerleşmelerinin sorunları

küreseldir, ancak ülkeler ve bölgeler de ayrıca özel çözümler gerektiren belirli sorunlarla karşı karşıyadırlar. Tüm dünya da, özellikle durumun daha da ciddileştiği ekonomik süreç içinde gelişmekte olan ülkelerde, kentlerin, kasaba ve köylerin yaşam şartlarını iyileştirmek için işbirliği konusunda çabalar gösterilmelidir. Bu bağlamda, dünya ekonomisinin küreselleşmesinin gelişme süreci için risklerin ve belirsizliklerin yanı sıra yeni farklı fırsatların doğduğunu ve gelişmenin finansmanı yönünde, dış kredi imkanları, uluslararası ticaret, teknoloji transferi konularından olumlu, yapıcı eylemlere ihtiyaç gösterdiği unutulmamalıdır. Kentlerimiz insanların güvenlik, sağlık, mutluluk ve huzur içinde üretken bir hayat sürdürdükleri yerler olmalıdır.

Bu görüşler çerçevesinde yeniden yapılanma sürecinde, model olarak temel alınacak yöntem ise hiç kuşkusuz **Toplam Kalite Yönetimi** ve içerdiği tüm eylem plan projeleridir. Bu toplumsal olarak yeniden yapısal değişimi ifade etmekte olan hem bireysel hem de kurumsal olarak sürekli değişim ve gelişimdir. Bu çalışmada yer alan yeni kent modeli bu felsefeye dayanmaktadır ve önerilen model de bu anlayışın çıkarımıdır. Ancak bu yapısal dönüşümün bir anda olması beklenemez; ancak, gelecek kuşaklara yaşam kalitesi yüksek, yaşanabilir mekanlar bırakmak istiyorsak, bugünden tüm eylemlerimizi bu temel vizyona yönelik belirlemeliyiz. Özellikle eğitim, adalet, sağlık alanlarında, mevcut tüm olumsuz şartları, dengesizlikleri ortadan kaldırmalı, çevresel ve ekolojik olası tehlikeleri önleyici politikalar geliştirmeliyiz.

Kentleşmiş, kentle kendisini özdeş kabul eden toplumlar ancak kalkınmayı gerçekleştirebilir. Kentleşme olgusu, aileden itibaren tüm yeni nesillere ve toplumun her kesimine yerleştirilmeli. Bireyler kentli olma bilinci içinde kentini, kentsel arazisini, çevresini korumayı bilen bireyler olarak toplumda yer almalıdırlar.

Unutulmamalıdır ki, gelişmiş tüm uluslar , kentleşme süreçlerini tamamlamış ülkelerdir. Kentleşme; gelişmenin, büyümenin, kalkınmanın anahtarıdır.

KAYNAKLAR

- ARMAOĞLU, Fahir “ 19.yy Siyasi Tarihi”, (1789-1914)”, *T.T.K Basımevi*, Ankara 1997
- ARONSON, J.Richard ve SCWARTZ Eli,” Management Policies in Local authority Finance”, *International City Management Association Publication*, 1990
- BALDASSARE, Mark,” Citizen Preferences for Spending and Taxes in a Suburban Context” ,*Research in Urban Policy*, Vol.3, 1989
- BAŞ, İ.Melih , “Dalgalarla Gelen Gelecek Kurgubilimci Guru: Alvin Toffler”,*AD Business Notebook*, Mart 1998
- BERNIER, Lynne Louise ve BINGHAM, Richard D.,” Budgetary Stress and Urban Fiscal Management: A longitudinal Perspective” ,*Research in Urban Policy*, Vol.3, 1989
- BLAKELY, Edward J.,” Planning Local Economic Development; Theory and Practice”, Second Edition, *Sage Publications*, 1994
- BLAND, Robert ve NUNN, Samuel, “ The impact of capital spending on municipal operating budgets..”, Vol.12, *Public Budgeting & Finance*, 06.01.1992
- Board of Albemarle County,”Approved Capital Improvement Program 1997/98 to 2001/2002”, Albemarle, VIRGINIA, USA, 1997
- Board of Ramsey County,” 1998 Ramsey County Capital Improvement Plan”, Ramsey, MINNESOTA, USA, 1997
- BROWN,Doug “Post Modernizme Kurumsal Yaklaşım”, *Journal of Economic Issues*, Vol.XXV, No.4, December 1991
- BYCZKOWSKI, Wieslaw,” The Privatization of City-owned Enterprises: Gdynia’s Experience”, *The Urban Age*, Vol.2, No.4, October 1994
- CASTELLS, Manuel, “The Informational City is a Dual City: Can it be Reversed”, MIT Colloquium on Advanced Information Technology, *Low Income Communities and The City*, 1996
- CASTELLS,Manuel.”The Information Age, Economy, Society and Culture”, Volume 1: *The Rise of Network Society*. Oxford: Blackwell., 1996
- CASTELLS,Manuel.,“The Informational City : Information Technology, Economic Restructring and Urban-Regional Process”, *Oxford: Blackwell.*, 1989
- Charter of European Citier and Towns Towards Sustainability, The Aalborg Center, 1994
- CILGA, İbrahim. “Gençlik ve Yaşam Niteliği” , *T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yay*, Ankara, 1994
- City of Edinburgh Council,” Capital Investment Programme 1997/98 to 1999/2000 - Review Report”, Edinburgh, SCOTLAND, 1997
- City of Edinburgh Council,” Capital Planning Group - Project appraisal Framework”, Edinburgh, SCOTLAND, 1997

- CLARK, C ve WALTER, B. Oliver,” City Fiscal Strategies: Economic and Political Determinants”, *Research in Urban Policy*, Vol.2, 1986
- CLARK, J. “Kalkınmanın Demokratikleşmesi Gönüllü Kuruluşların Rolü”, Ankara: *Türkiye Çevre Vakfı Yayını*, 1996
- Comission of the European Communities, “European Governance-White Paper”,Brussels, 25.7.2001
- ÇUBUK, Mehmet, “Kentsel Çevrede Toplam Kalite Yaklaşımı”, *Marmara ve Boğazlar Belediyeleri Birliği Semineri*, 9 Şubat 1998
- ÇOBAN, Hasan : “Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş”, *Yeni Türkiye*, Sayı : 19, Ankara, Ocak-Şubat 1998
- DAVEY, Ken ve EMREALP, Sadun, ”Kentsel Mali Kaynakların Yönetimi”, *IULA-EMME Yerel Yönetim serisi*, 1991
- DILLINGER,William,”Urban Management and Municipal Finance, Decentralization and its Implications For Service Delivery”, *The Urban Management Programme by The World Bank Publication*, Washington, 1993
- DOPP, M. “Etudes su le Développement du Capitalizm”.*Ed.Maspero*, Paris, 1971
- DÖKMECİ, Vedia, “İstanbul, Ankara ve İzmir’de Yaşam Kalitesinin Sosyal Uyuma Göre Dğerlendirilmesi”, 4.Türkiye Şehirçilik Kongresi, Kent-Kültür ve Toplumsal Uyum ve Habitat II Sonuçlarının Değerlendirilmesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası, İstanbul , 1997
- DUNCOMBE,William,”Public expenditure research: What have we learned?”,Vol.16, *Public Budgeting & Finance*, 06.01.1996
- EMREAL, Sadun, ve HORGAN, Drew,”Belediyelerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri”, *Yerel Yönetimin Gelistirilmesi Programı*, IULA-EMME, 1994
- ERAYDIN, A.“Regional Policies at the Crossroads: New Strategies in the Long Challenge For Cohension”, *Research Paper*, Ankara, 2001
- EREN, T. “Kırsal Kalkınmada Bir Model: Köylere Hizmet Götürme Birliği Malkara Uygulaması”, *DPT Yayınları* No: 2312, 1992, Ankara
- ERTUNA,Burcu,”Avrupa’nın geleceği Yönetişime bağlı”, *Finansal Forum*, 26.09.2001
- European Commission, The EU compendium of Spartial Systems and Policies, Office of Official Pub.of European Comminities, Luxemburg, 1997
- FOSTER, Derek, “Can We Have Communities in (Cyber)Space?” *Carleton University Working Papers in Communication Technology and Culture*, March, 1995
- FREUD, Sigmund “Civilization and its discontents”, Dover Publications, New York, 1994
- GOTTIENER,Mark “Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksis’e Doğru”, *Praksis*, Sayı:2 Bahar 2001
- GÖRMEZ, Kemal; "Türkiye'de Anakent Yönetimi Sorunları", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S 1, Ocak 1993
- GÜLER, Birgül Ayman,”Yerel Altyapı Yatırımı ve Finansmanı”,*Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 30 , SAYI 1, Mart 1997

- HALL, Peter, “Changing Geographies Technology and Income”, *MIT Colloquium on Advanced Information Technology, Low Income Communities and The City*, 1996
- HALL, Peter. 1999, “Cycles of Creativity”, *Urban Age*, World Bank Publications, Fall 1999
- HARDT, Michael-Negri, Antonio: İmparatorluk, 2. baskı, çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, 2001
- HARVEY, David, "Justice, Nature and the Geography of Difference", *Blackwell*, Oxford , 1996
- HARVEY, David, “ Sosyal Adalet ve Şehir (Social Justice and the City)”, *Metis Yayınları*, Mart 2003, İstanbul
- HARVEY, David., “The Postmodern Condition: an Enquiry into the Origins of Cultural Change “, *Cambridge Mass.: Basil Blackwell*, 1989
- Human Development Report 2002, Deepening democracy in a fragmented world, United Nations Development Programme, Oxford University Press, New York, 2002
- HUNT, E.K, “Economic Scholasticism and Capitalist Ideology”, *A Critique of Economic Theory, Penguin Modern Economic Readings*, 1972
- IULA,” Financial Management for Local authority: A study in comparative Management in the Netherlands, Germany and Norway”, March 6 - April 28 1989
- İŞYAR, Ömer Göksel , “Avrupa Örgütlenme Ve Bütünleşme Arayışları Örneğinde Uluslararası Entegrasyon Modelleri”, *Uludağ Üniversitesi IIBF Dergisi*, Cilt: 16 Sayı: 2 Yaz Dönemi Ağustos 1998
- JOHNSON, Ronald W. ve RAHMAN, Sydedur, ”Improved Budgeting and Financial Management as a Tool for Enhancing the Performance of Local authority in Developing Countries”, *Center For International Development*, Staff Working Paper, March 1992
- KANT, I., “*Pratik Aklın Eleştirisi*”, Çev: İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları , Ankara, 1994
- KANT, I., “*Seçilmiş Yazılar*”, Çev.: Nejat Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984
- KAUFMAN L. Jerome ve JACOBS, M. Havey “A Public Planning Perspective on Strategic Planning”, *Readings in Planning Theory*. Cambridge, MA.: Blackwell, 1996
- KAYA, Güzin, “Yaşam Kalitesi ve Planlama”, 5. *Kentsel Tasarım ve Uygulama Sempozyumu 12 - 13 Mayıs 1994*, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
- KAZGAN, Gülten “İktisadi Düşünce veya Politik İksadın Evrimi”, *Remzi Kitabevi*, İstanbul, 2000
- KELEŞ, Ruşen; "Türkiye'de Anakent Yönetimi", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 18, S. 2, Haziran 1985
- KELEŞ, Ruşen; “Yerinden Yönetim ve Siyaset”, *Cem Yayınları*, İstanbul, 1992

- KEYDER, Çağlar ve ÖNCÜ, Ayşe,” Globalization of a Third-World Metropolis: Istanbul in the 1980s”, *The Friedrich Ebert Foundation Publication*, Review, XVII, 3, Summer 1994,
- KING C. Joseph ve JOHNSON A. David,” Oak Ridge, Tennessee::Strategic Planning For a Strategic City”, *Readings in Planning Theory*. Cambridge, MA.: Blackwell 1996
- KONGAR, Emre ,”Kalkınma ve Gelişme stratejilerinde kültür politikalarının yeri, Türkiye örneği”, *Kültür Girişimi, Kültür Politikaları Uluslararası Sempozyumu*, Ekim, 1998, İstanbul
- LEFEBVREef, Henri, “Le pansé e et la ville”, Ed.Casterman, Paris, 1972
- Livable Cities for the 21st Century, The World Bank Publication, November, 199
- LYNDON B. Johnson , “Policymaking in a Redemocratized Brazil”, School of Public Affairs The University of Texas at Austin , *A report by the Policy Research Project on Public Policies in Brazil*,Number 119, 1997
- MANDEL, Ernest”Marksist Ekonomi Kuramına Giriş”, *Toplumsal Dönüşüm Yayınları*, İstanbul, Ekim, 1998
- MARK R. Walbridge ve GARY, Moll “Urban Ecosystems - Transdisciplinary Perspectives on Ecology and Management”, Department of Biology, *George Mason University, Fairfax, VA, and American Forests.*, Washington, D.C., 1995
- Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kentleşme Komisyonu, “Türkiye’de Kentleşme”, Ankara, Ocak 1971
- Ministry of Housing, Spatial Planning and Environment Agency, “Summary: Making Space, Sharing Space, 5th National Policy Document on Spatial Planning 2000-2020”, Communications Directorate, Netherlands, June 2001
- MITCHELL, J. William, “The City of Bits Hypothesis”, MIT Colloquium on Advanced Information Technology, *Low Income Communities and The City*, 1996
- MORGAN,David R.,”Municipal expenditures and Group Influence”, *Research in Urban Policy*, Vol.3, 1989
- MOTTLEY,Charles M.”Strategic Planning, Management Highlights “, Release No:56, *Office of Management Research*, U.S, Dept. of the Interior,1967
- NADIN, V, “British Planning and Ist European Context”, British Planning: 50 years of Urban and Regional Policy, B. Cullingworth, *The Athlon Press*, London, 1999
- NEWMAN,P, “Changing Patterns of Regional Governance in the EU”, *Urban Studies*,37 / 5-6,2000
- OKYAY, İsmet, “Osmanlı Tarzı Mekan Organizasyonu ve Kır-Kent ilişkisi”, *700.yılında Osmanlı 'ya bakış*, M.S.Ü,1999
- OKYAY, İsmet, “Merkantilist Süreçte Metropolleşme”, *Metropoliten Alanlar Planlama Sorunları Sempozyumu*, Y.T.U,1998
- PETERSON, E. George,” What Kind Of Financing Systems Support Decentralization?”, *The Urban Age*, Vol.3, No.3, September 1995

- PICUR, Ronald D., "The Chicago Approach to Management Planning and Control", Research in Urban Policy, Vol.2, 1986
- PIERSE, Neal R., "The New Workplace", Urban Age The World Bank Publications, Autumn 1998
- Results Roadmap, "A Plan for implementing quality in Multnomah County, Oregon, USA, February, 1996
- ROUPNEL, Gaston, "La ville et la campagne au XVI eme siecle, Etudes sur la population du pays dijonnais. A.Colin, Paris, 1953
- LESTER R. Brown ve FLAVIN, Christopher ve POSTEL, "Gezenimizi Kurtarmak, Küresel Ekonominin Çevresel Olarak Sürdürülebilirliği", TÜBİTAK, 1998
- Bremen Declaration, International Conference on Business and Municipality, Bremen, Germany, 13- 15 March 1997
- SHARON, Beder, "The Hidden Messages Within Sustainable Development", *Social Alternatives*, vol.13, no. 2, July 1994, pp. 8-12.
- STEPHEN, Ashworth, "Have American Planners Lost Their Values?" *Published in Land Lines*, May 1996, Volume 8, Number 3
- Ross, Andrew, Ed. "Introduction. In Universal Abandon Minneapolis" *University of Minnesota Press*, 1988
- SARICA, Murat, "100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi", *Gerçek Yayın.*, İstanbul, 1983
- SAVAŞ, Vural F. "İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu", *Avcıol Matbaacılık*, İstanbul, 1997
- SCHWOUCH, Suzan, "Interest group tactics and public sector labor relations policy...", Vol.15, *Journal of Labor Research*, 09.01.1994
- SMITH, Adam, "Ulusların Zenginliği", *Alan Yayıncılık*, İstanbul, 2001
- SOHAIL, Inayatullah, "Empirical, Civilizational and Critical Approaches to Sustaining And Transforming the World for Future Generations" *The Communication Centre Queensland University of Technology*, 1996
- T.C.Dışişleri Bakanlığı Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, 2001, www.mfa.gov.tr
- TANİLLİ, Server, "Uygurlık Tarihi", *Adam Yayınları*, İstanbul, Ekim 2000
- TEKELİ, İlhan, "Plancının Meşruiyetini Oluşturmada Etik Sorunlar", 1.Planlama Kongresi, Planlamanın Meşruiyeti ve Plancıların Konumları, *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, Ankara, 2001
- TEKELİ, İlhan, "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine". Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne. Ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım. İstanbul: *Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Yay.*, İstanbul 1996
- TEKELİ, İlhan, "Küreselleşen Dünya'da Yerleşmeler İçin Yeni Bir Temsil Biçimi ve Yeni Bir Ahlak", *Modernite Aşılırken Siyaset*, der. 1996
- TEKELİ, İlhan., "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, *Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı ortak yayını*, İstanbul, 1998
- TEKELİOĞLU, Muammer, "İktisadi Düşünceler Tarihi", *Çukurova Üniversitesi Basımevi*, Adana, 1993
- TOFFLER, Alvin: 3. Dalga, çev: Ali Seden, *Altın Kitaplar*, İstanbul, 1981

- Tokyo Metropolitan Government, “ Services for Today and Challenges for Tomorrow”, Tokyo, 1997
- TUNCAY, Mete “Kentsel Haklar-Karşılaştırılmalı Bir Çerçeve de Türkiye”, *WALD, İnsan Hakları Serisi*, İstanbul, 1994
- TUSİAD, Coğrafya 2001 Tükiye Raporu, Kent ve Kentleşme, TY/304/, İstanbul, 2001
- TANYELİ, Uğur,”Köylü Kenti İşgal Etti”,20 Kasım 2001, <http://www.arkitera.com/diyalog/ugurtanyeli/makale03.htm>
- UNESCO M.O.S.T. Colloquium 28-30 September 1998. The Cape Metropolitan Council Campaign Goal & Focus Earth Council Strategy, 1997-2000 "Making Sustainability Work"
- World Bank Publication, “ Development in Practice, Better Urban Services”, The World Bank, Washington, 1995
- World Bank Publication,” Urban Policy and Economic Development: An agenda for the 1990s “, World Bank, Washington, 1990
- YİĞİTCANLAR,Tan, “Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci”, *Planlama Dergisi*, 2001/4, Ankara

EKLER

EK-1 Avrupa Birliği (AB) Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçütlerinin İstanbul'un Mevcut Kentsel Yaşam Kalitesi Koşullarıyla Karşılaştırılmalı Analiz sonuçları

- **Nüfus Oranları**
- **Nüfus Yapısı**
- **Ekonomi**
- **Eğitim**
- **Doğal Çevre ve Altyapı**
- **Doğal Çevre ve Altyapı 2**
- **Sağlık ve Güvenlik**
- **Kültür ve Sanat**
- **İstihdam**

EK-2 Toplam Kentsel Yaşam Kalitesi Yönetim Modelleri

- **Berlin – ALMANYA**
- **Helsinki – FİNLANDİYA**
- **Madrid – İSPANYA**

EK-3 Türkiye ve İstanbul İstatistikleri

EK-4 Analizlerde kullanılan bazı istatistiki verilerin tanımları

Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)

Yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısı

Bebek Ölüm Hızı (%)

Belirli bir dönemde veya yılda, doğumundan sonraki ilk bir yıl içinde ölen toplam bebek sayısının, aynı dönem veya yılda meydana gelen toplam canlı doğum sayısına oranı

Kaba Doğum Hızı (%)

Belirli bir dönemde meydana gelen toplam doğum sayısının o dönem ortasındaki toplam nüfusa oranı.

Kaba Ölüm Hızı (%)

Belirli bir sürede meydana gelen toplam ölüm sayısının o süre ortasındaki toplam nüfusa oranı

Nüfus Artış Hızı (%)

Belirli bir dönemde nüfus büyüklüğünün ortalama yıllık artışı.

Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)

Bir kadının doğurganlık çağı boyunca halen mevcut yaşa özel doğurganlık hızlarına maruz kalması durumunda doğurganlık çağının sonuna geldiğinde sahip olacağı ortalama çocuk sayısı.

Kişi Başına Gayri Safi Milli Hasıla (\$)

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'ya Dış Alem Net Faktör Gelirleri değerinin eklenmesiyle elde edilir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde, yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin üretim değerleri toplamından, bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının düşülmesi sonucu elde edilen değerdir. Kişi başına GSMH, GSMH'nin yıl ortası nüfusa bölümüdür.

İşsizlik Oranı (%)

Belirli bir dönemde işsiz olarak sınıflanan ekonomik açıdan aktif nüfusun toplam işgücü nüfusuna oranıdır.

İşgücüne Katılma Oranı (%)

15 ve daha yukarı yaştaki her 100 kişi içinde işgücünde olan kişi sayısıdır. Bir başka deyişle işgücündeki nüfusun 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusa oranıdır. İşgücü, istihdam edilenler ve işsizlerin oluşturduğu nüfusu kapsamaktadır.

İlköğretimde Kaba Okullaşma Oranı (%)

İlköğretime kayıtlı toplam çocuk sayısının yasal düzenlemelere göre ilköğretim çağına olan toplam çocuk sayısına oranı.

İlköğretimde Net Okullaşma Oranı (%)

Yasal düzenlemelere göre ilköğretim çağına olup ilköğretime kayıtlı olan toplam çocuk sayısının yasal düzenlemelere göre ilköğretim çağına olan toplam çocuk sayısına oranı.

Sağlıklı Suya Ulaşabilen Hanehalkı Oranı (%)

Kendi evinde veya yakın bir mesafedeki sağlıklı bir su kaynağına (şehir şebeke suyu, şişe, damacana vb.) ulaşabilen hanehalkı sayısının toplam hanehalkı içindeki oranıdır.

Yeterli Kanalizasyon Hizmetlerine Ulaşan Hanehalkı Oranı (%)

Kendi evinde modern bir kanalizasyon sistemi bulunan hanehalkının toplam hanehalkı içindeki oranı.

EK-5 İstanbulluluk ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Projesi¹⁵³

****Deneklerin Yalnızca 1/3'ü İstanbullu Olduklarını İfade Etmiştir***

****Deneklerin Yalnızca Yüzde 44'ü Kendini İstanbullu Hissettiğini Belirtmiştir***

****Deneklerin Yalnızca Yüzde 24'ü Çocuklarının Kendisini İstanbullu Olarak Tanımlamasını İstemektedir***

****Deneklerin Büyük Çoğunluğu İstanbul'a Ekonomik Sebeplerle Göç Etmiştir***
İstanbul'a geliş sebebi sorulduğunda, deneklerin yüzde 78.4'ü ekonomik (iş bulma, iş kurma, ticaret) sebeplerle geldiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, deneklerin yüzde 3.7'i çocuğunun eğitimi, yüzde 6.4'ü kendi eğitimi, yüzde 6.5'i evlilik, yüzde 4.7'si zorunlu göç (kan davası veya terör) gibi nedenlerle İstanbul'a geldiğini belirtmişlerdir.

****Deneklerin Üçte Birinin İstanbul Konusunda Somut Bir Beklentileri Bulunmamaktadır***

"Sizce İstanbul gelecekte nasıl bir şehir olmalı?" sorusuna deneklerin yüzde 29.6'sı "güzel, iyi bir şehir olmalı" şeklinde soyut bir ifadeyle cevap vermiştir. Bu durum, deneklerin yaklaşık üçte birinin İstanbul'un geleceği konusunda somut bir beklentilerinin olmadığını göstermektedir. Bu cevabı düzenli, temiz, yaşanabilir rahat bir şehir, nüfusu az olmalı, metropol, modern, hayat şartları kolay bir şehir olmalı gibi cevaplar izlemektedir. Eski İstanbul gibi olmalı cevabı ise yüzde 4.4 düzeyinde kalmaktadır.

****İstanbul Denince Deneklerin Yalnızca % 33'ü Olumlu Düşünceye Sahip***
Deneklerin üçte ikisi İstanbul konusunda kalabalık, stres, ulaşım, pislik, yoksulluk, rezillik, eziyet, başa çıkılmaz bir köy ve başa çıkılmaz bir kent gibi cevaplarla olumsuz görüşlere sahiptir. Ayrıca yüzde 4,5'lik bir denek hiçbir şey cevabını vermiştir. Bu durum, bu oranda bir deneğin sosyal çözülme sürecinde olduğunu göstermektedir.

****Deneklerin Yüzde 17.5'i İstanbul'un Hiçbir Şeyini Sevmediğini Belirtmişlerdir***
"İstanbul'un en çok nesini seviyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ilk sırada "hiçbir şeyini" cevabının yer aldığı görülmektedir. Bu durum, deneklerin sürekli olarak ekonomik zorluklarla karşı karşıya olmaları nedeniyle, İstanbul'da aradıklarını bulamadıklarını göstermektedir. Verilen olumlu cevaplar içinde ise, boğazını, denizini, her şeyini, tarihi mekanlarını, iş mekanlarını, piknik alanlarını, büyüklüğünü, hayatının renkli olmasını, özgürlüğünü, eğlence yerlerini gibi cevaplar yer almaktadır. Her şeyini cevabı yalnızca yüzde 8.2 düzeyindedir.

¹⁵³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kentim İstanbul Sosyal Doku Araştırması, <http://www.kentimistanbul.com/arastirmasonuclar.asp>

****İstanbul "Kimsenin Vazgeçemeyeceği Bir Şehir mi?", "Zorunlu Olarak Yaşanılan Bir Şehir mi?"***

Deneklerin yüzde 48'i İstanbul'u "Kimsenin Vazgeçemeyeceği Bir Şehir" olarak tanımlarken, yüzde 52'si "Zorunlu Olarak Yaşanılan Bir Şehir" olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla, az farkla da olsa İstanbul'a uyum sağlayamayan deneklerin, uyum sağlayanlardan daha çok miktarda olduğu görülmektedir. Bu durum da deneklerin İstanbul'a genellikle ekonomik sebeplerle göç ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, İstanbul'un ulaşım sorunu, kalabalıklığı ve gürültüsünün olumsuz düşüncelere sebep olduğu söylenebilir.

****Deneklerin Yüzde 11.5'i Boğaz'a Hiç Gitmemiş***

****Deneklerin Yüzde 17'si Adalar'a Hiç Gitmemiş***

****Deneklerin Yüzde 28'i İstanbul'un Tarihi ve Turistik Yerlerini Gezmediğini Belirtmişlerdir***

****Hafta Sonları Genellikle Evde Geçiriliyor***

Deneklerin beşte ikisi hafta sonlarını dinlenmek, televizyon izlemek, ailesiyle ilgilenmek, temizlik yapmak suretiyle evde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Burada ekonomik faktörün önemli rol oynadığı söylenebilir.

****Deneklerin Yüzde 37'si Atatürk Kültür Merkezi, Cemal Reşit Rey veya Lütfi Kırdar gibi salonlara herhangi bir program için gitmediğini belirtmiştir***

****İstanbul, Deneklerin Büyük Çoğunluğunun Hayat Tarzını Değiştirmiş***

Deneklerin yaklaşık yüzde 70'i İstanbul'a göçün hayat tarzlarını değiştirdiğini ifade etmiştir. Bu durum, İstanbul'a göçün önemli bir sosyal değişme faktörü olduğunu göstermektedir. Bu sosyal değişim yaşanırken, İstanbul'a gelen ailelerin yaklaşık 1/3'ü menfi yönde bedel ödemektedirler. Ancak, İstanbul'a göçün ne gibi değişikliklere yol açtığı sorgulandığında, deneklerin siyasi görüşlerinde önemli bir değişikliğin olmadığı, yalnızca yüzde 28'lik bir grubun siyasi görüşlerinin değiştiği görülmektedir. Bununla birlikte İstanbul'a göç deneklerin ekonomik durumu ve konuşması-şivesi üzerinde önemli sayılabilecek değişikliklere neden olmuştur. Deneklerin yaklaşık yarısı konuşmasının-şivesinin değiştiğini, yüzde 74'ü ise ekonomik durumunun değiştiğini belirtmiştir.

****Deneklerin Yaklaşık Yüzde 53'ü Memleketine Gittiğinde İstanbul'u Özlüyor***

****Deneklerin Yalnızca Üçte Biri Memleketine Geri Dönmek İstiyor***

Deneklerin yüzde 49'u memleketine geri dönmek istemediğini, yüzde 19'u ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, deneklerin yalnızca 1/3'ü memleketine geri dönmek istemektedir.

****Deneklerin Yalnızca Yüzde 13'ünün Memleketine Ait Bir Vakıf Veya Derneğe Üyeliği Vardır***

Böyle bir dernek ya da vakıfa üye olduklarını söyleyenler ise, dernek ya da vakıf hizmetlerinin büyük çoğunluğunun memleketlerine yönelik olduğunu belirtmişlerdir. İstanbul'a yönelik hizmetler ise yalnızca yüzde 16 düzeyindedir.

****Deneklerin Yüzde 77'si Çocuklarının Memleketinden Biriyle Evlenmesi Konusunda Tarafsızdır***

****Denekler İstanbul'da Oturacakları Yeri Seçerken Ekonomik Durumuna ve İşyerine Yakınlığına Göre Hareket Ediyor***

****İstanbul'da En Çok Görüşülenler Arasında Köylüler ve Hemşehriler İlk Sırada Yer Almıyor***

"İstanbul'da en çok kimlerle görüşüyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ilk sırada akrabalar, arkadaş grubu, iş arkadaşları ve mahalle grubu, kendi dünya görüşünden olan kişiler gelmektedir. Hemşehriler ve köylüler ise bunları takip etmekte olup ilk sıralarda yer almamaktadır. Bu durum, şehre entegrasyon sürecine yavaş yavaş girilmeye başlandığını göstermektedir.

****Komşular Hemşehri, Köylü Ya Da Akrabalara Göre Değil, Rasgele Oluşmuştur***

****Bayram ve Tatil Günleri Genellikle Akraba, Komşu, Arkadaş Ziyareti ile Geçirilmekte***

Memleketine gidenler ise üçüncü sırada yer almaktadır. Bu durumu da ekonomik zorluklarla açıklamak mümkündür.

****Yıllık Tatiller Ağırlıklı Olarak İstanbul'da Geçirilmektedir***

Bu durum da genellikle ekonomik nedenlere dayanmaktadır.

****Deneklere Göre İstanbullu Olmanın En Önemli Özelliği Kültürlü, Kibar ve Görgülü Olmaktır(İstanbul Beyefendisi, İstanbul Hanımefendisi v.s.)***

Ancak, bu cevabı, fikrim yok, bilmiyorum, tanımlayamıyorum cevabı takip etmektedir. Bu durum, yüzde 25 oranında bir denek'in "İstanbul'lu Olma" hakkında hiçbir düşünsel tasarımının olmadığını göstermektedir.

****Deneklerin Yalnızca Yüzde 9'u Hemşehri Kuruluşları Dışında Herhangi Bir Vakıf Veya Derneğe Üyedir***

****Deneklerin Yüzde 67.4'ü Mahalle veya Semtlerini Güzelleştirme Derneği Kurulsa Bu Derneğe Üye Olabileceklerini İfade Etmişlerdir***

****İstanbul Ev Olarak Düşünüldüğünde Denekler Kendilerini Nasıl Hissediyorlar***

Deneklerin yüzde 48.5'i kendini İstanbul'un sahibi gibi görmekte iken, yüzde 26.1'i kiracı olarak, yüzde 17.3'ü misafir olarak, yüzde 7.7'si yabancı olarak görmektedir.

EK-6 “GELİŞME”NİN KENTSELLİK OLGUSU BAĞLAMINDA TARİHSEL SÜRECİ

Gelişme ekonomik ve politik söylemleri içermektedir. Bu nedenle tarihsel süreç içinde ortaya konan ve toplumsal hareketlere yöne veren bu fikirlerin, düşüncelerin incelenmesi gerekliliği vardır. Bu bağlamda esas incelenecek olan 19.yy sonrası “**gelişme**” kavramıdır. Avrupa’nın gelişme kökenleri bu söylemler çerçevesinde olmuştur.

1- Merkantilizm bağlamında Kentsellik

Bu dönem, sermaye birikimini ve piyasa ekonomisi şartlarını hazırlayan ticari kapitalizmin geliştiği çağdır. Merkantilizm, yeni ticari kapitalist sınıfın kentsoylu veyahut burjuva olarak tanımlanan, ideolojisini yansıtan bir “politik iktisat sistemi” olarak,devletlerin iktisat politikalarına yön vermiştir.(Kazgan 2000)¹⁵⁴ Tarihsel süreçle beraber, gelişen ticari burjuva sınıfı, daha güçlenebilmek yeni bir dünya kurabilmek için, sahip olduğu bu gücün devamlılığını mümkün kılacak bir üst kuruluşa, ulusal sınırlara, mal ve can güvenliğinin sağlanmasına, belli bir sınır içinde ölçü ve kanun birliğine gereksinimi vardı. Bu gereksinim, ancak “ulusal devlet” biçimindeki bir kuruluşça gerçekleştirilebilirdi.(Tanilli 2000)¹⁵⁵

Merkantilizm, temelinde 13.yy’dan itibaren öncelikle kendi coğrafyası dahilinde feodalitenin çözülmesiyle, kentlere doğru işgücü hareketiyle söz konusu dinamiklerin etkisinin zaman içinde 16., 17. yüzyıllar boyunca ve 18. yüzyılın başına kadar ticaret yapan ulusların büyük bir kısmında uyguladığı, geliştirdiği iktisat politikasıdır. Bu politikanın ana amacı, ihracatı teşvik yoluyla altın birikimini sağlamak ve ulusun servetini ve gücünü artırmaktır. İktisat alanındaki ilk sistematik düşüncenin iki temel ilkesi vardır;

1. bir ulusun zenginliği ve buna bağlı olarak gücü, o ülkenin sahip olduğu değerli madenlerin stoğu ile belirlenir.
2. kapitalist sistemin gelişebilmesi için devletin de ekonomik yaşama katılması gerekir ,

¹⁵⁴ Kazgan, Gülten,(2000) “İktisadi Düşünce veya Politik İksadın Evrimi”, Remzi Kitapevi, İstanbul,sayfa 43

¹⁵⁵ Tanilli, Server,(2000), “Uygurluk Tarihi”, Adam Yayınları, İstanbul, Ekim, sayfa 94

yani genel anlamda, ülkelerin hazinelerinin altın ve gümüş mevcutlarını artırmak için ihracata ağırlık vermesini ve devletin ekonomiye müdahale etmesini savunan bir düşünce akımıdır ancak sanayi devrimi ile geçerliliğini kaybetmiştir. Merkantilist gelişme üç temel faktöre dayalı olarak açıklanabilir: Bunlardan birincisi; milli ve güçlü devlet ilkesidir. İkincisi kazanç tutkusu ve kıymetli madenlere sahip olma tutkusudur. Üçüncüsü ise dış ticaretin gerekliliğidir. Ancak bu üç ilke birbirinden bağımsız değil, tam aksine birbirine bağlı olarak dikkate alınması gereken ilkelerdir. Bunun için kuvvetli bir ordu ve donanmaya güçlü ve büyük bir ticaret filosuna da ihtiyaç vardı. Bunu başarabilen ülkeler daha çok koloniye sahip olabilecek deniz ticaret yollarını ellerinde tutabilecek ve rakiplerine karşı üstünlük sağlayabilecektir.(Tekelioğlu 1993)¹⁵⁶ Merkantilist anlayış, milli ve müdahalecidir. Merkantilizmin esası devlet idaresine dayanır ve ekonomi politikası hem ekonominin ve hem de devletin birlikte büyümesini ve güçlenmesini sağlayacak temel bir araç olarak görülmüştür. Bu dönemde güçlü olmanın kriterlerinden bir tanesi de hazinenin büyümesi idi ve bunun için de dış ticaret dengesinin pozitif olması, yani ithalattan çok ihracat yapılması gerektiği için hükümdar ile tacirler arasında bir çıkar birliği olmuştur(Savaş 1997)¹⁵⁷ Esas felsefesi, milli servetin tek kaynağı sömürgeci. Bu noktada, ortaya çıkan çelişki, batı dünyası elde ettiği zenginliği toplumsal paylaşımına olanak sağlayamamış, devamında gruplar arası çatışmalar çıkmıştır. Çağın ticaret burjuvazisinin çıkarlarını temsil eden merkantilizm sanayi kapitalizminden önceki döneme adını vermiştir. Sistem, parasal zenginlikle özdeşleşmiştir. Merkantilistlere göre zenginliğin temel kaynağı, maddi değer kaynaklarının üretimi alanında değil, ihracat ve iç ticaretin düzenlenmesiyle paranın ve eşyanın dolanımı alanındaydı.

Merkantilistler, Orta Çağ düşüncesini karşı çıkararak, bu söylem yerine daha akılcı ilkeler belirlemeye çalışmışlardı. Bu döneme merkantilizm ismini veren Adam Smith'tir.(Smith 2001) “Ulusların Zenginliği” adlı ünlü eserinde dönemin düşüncesini eleştirirken kullandığı bu terim bilahare söz konusu iktisadi devrin tanımlayıcısı olmuştur.

¹⁵⁶ Tekelioğlu, Muammer,(1993),”İktisadi Düşünceler Tarihi”, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana,sayfa 13

¹⁵⁷ Savaş, Vural F,(1997),“İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu”, Avcıol Matbaacılık, İstanbul ,sayfa 138

2- Aydınlanma Devri bağlamında Kentsellik

Ortaçağ'ın kapanmasından sonra Rönesans ve ardından Reformist akım, düşüncede büyük değişikliklere neden olmuş , "Aydınlanma Devri" ile tanımlanan 18. yy. ile yeni bir dönem insanın yaşamına yön vermiştir. Akıl ve bilimi ön planda tutan ve dogmatik düşünceyi red ederek o zamana kadar egemen olan söz konusu dünya görüşü yeni bir dinamik süreç başlamıştır. **Kant**'ın tanımı aşağıdaki gibidir;

*“Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmayış durumundan kurtulmasıdır. Aydınlanma için özgürlükten başka bir şey gerekmez. Bunun için gerekli olan özgürlük de özgürlüklerin en zararsız olanıdır. Akli her yönüyle ve her bakımdan çekinmeden kitlenin önünde apaçık olarak kullanmak özgürlüğü”.*¹⁵⁸

Bu söylemden çıkarım olarak ortaya konan varsayım ise “Aydınlanma”nın temelinde akıl yer almaktadır. Esas amaç, akıl ve buna dayalı bilimler yolu ile insanın ve tüm canlıların varlığını düzenleyen doğa kanunlarını ortaya konulması ve böylelikle insanlığın gelişimi, ilerlemesi sağlanmasıdır. Aklın, siyasal ve sosyal alanda yer alması, düşünen insanı dogmatik, dar kalıplı düşünce sisteminden çıkararak, serbest düşünme ve inceleme yöntemine götürmüş, böylece özgürlük fikrine ulaştırmıştır. Özgürlük fikri ise, mevcut mutlakıyetçi düzenin karşısında yer aldığından, insanlığın kurtuluşu ve mutluluğa kavuşması şeklinde değerlendirilmiştir (Armaoğlu 1995)¹⁵⁹. Aydınlanma, Fransız Devrimi'nin çıkmasında etkili olmuş ve düşünsel ve sosyal hareketlere yön vermiş, Avrupa'da ve bütün dünyada daha sonraları büyük değişimlere yol açmıştır. 1789 Fransız Devrimi yeni toplumsal yapı oluşturarak sanayi toplumunun oluşumunda, sosyal şartları temin etmiştir. Tarım toplumunun son dönemlerinde yaşanan dönüşümlerle ortaya çıkan sanayi toplumu; teknolojisi, ekonomisi, sosyal ve kültürel sistemleri ile eskisinden tamamen farklı yeni bir toplumsal ve devlet yapısına neden olmuştur.(Çoban 1998)¹⁶⁰ Bu yeni devlet anlayışının kökenleri, bahsedildiği gibi 1789 Fransız devrimine dayanmaktadır. Devlet işlevsel olarak sermaye birikimi ve piyasa ekonomisinin yasal koşullarını ve

¹⁵⁸ Kant, I.,(1984), “*Seçilmiş Yazılar*”, Çev.: Nejat Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul,sayfa 213

¹⁵⁹ Armaoğlu,Fahir,(1997), “ 19.yy Siyasi Tarihi”, (1789-1914)”, T.T.K Basımevi, Ankara,sayfa 35

¹⁶⁰ Çoban, Hasan,(1998),“ Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş”, Yeni Türkiye, Sayı:19,Ankara,Ocak-Şubat,sayfa 252

kurumlarını oluşturan bir iktidar, aygıtı olarak yer alırken, Devrim sonrası kentsoylu devleti niteliğine bürünmüştür, bu süreci aşağıdaki şekilde tanımlayabiliriz (Okyay 1998),

“...bir yandan kentsoylu elde etmekte olduğu hak ve özgürlüklerle yetinmemekte beraberinde, yandan tüccarların deniz aşırı faaliyetlerden yararlanabilmeleri, kuvvetli bir merkezi devleti, ilgili kurumlarını ve orduyu gerektirmekte, devletin kudretini sağlayan donanma ve ordu için silah üretimi gibi iktisadi faaliyetleri ise kentsoylu üstlenmektedir.”¹⁶¹

Yukarıdaki açıklanan süreç zaman içerisinde, birçok altyapı yatırım ihtiyacını doğmuştur. Bu bağlamda, oluşan bu iç dinamikler, devlet tarafından piyasaya sunulan para arzının artması ve üretime, ticarete ivme vermesi ve buna paralel kamu yatırım harcamalarından yararlananların sermayelerinin büyümesi demektir. (Kazgan 2000)¹⁶² Bu farklı sermaye hareketliliği ve değişimi toplumsal çözümlere yol açmıştır. Farklı sosyal sınıfların oluşumundan doğan taleplerin esas kaynağı sorgulandığında, bu olgu, bir yandan kentsel üretimin maliyetinin düşmesi, dolayısıyla kentsel sermayenin hızla büyümesi, diğer yandan feodal dönemden arta kalan büyük toprak sahiplerinin mülklerini kent sermayesi lehine kaybetmeleri sonucu yapısal olarak yeniden çözümlerini, buna karşılık yeni bir kentsoylusu sınıfının ülkenin sosyo-ekonomik ve politik arenasında egemen olmaları gerçeğini içerir.(Roupenel 1953)¹⁶³ Sonuçta, özet olarak, 16.yüzyılda Rönesans'ın etkisiyle toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel ölçüleri değişikliğe uğramış, kapalı ekonomik düzenden, kentler dışına taşan açık ekonomi düzenine geçilmiştir. 17.yüzyıla gelince, ticaretin daha da gelişmesi sanayinin kurulması sonucunu doğurmuş ve böylece toplumdaki üretim güçleri, yürürlükteki feodal mülkiyet biçimi ile çelişkiye düşmüştür.(Sarica 1983)¹⁶⁴ Günümüze kadar etkilerini, iktisadi akımlara yön vererek gösteren ve çağımıza damgasını vuran kentsoylu(burjuvazi), süreç içerisinde

¹⁶¹ Okyay, İsmet,(1998), “Merkantilist Süreçte Metropolleşme”, Metropolitan Alanlar Planlama Sorunları Sempozyumu, Y.T.U, sayfa 5

¹⁶² Kazgan, Gülten,(2000), “İktisadi Düşünce veya Politik İksadın Evrimi”, Remzi Kitapevi, İstanbul, sayfa 45

¹⁶³ Roupenel, Gaston, (1953),“La ville et la campagne au XVI eme siecle, Etudes sur la population du pays dijonnais. A.Colin, Paris

¹⁶⁴ Sarica,Murat,(1983), “100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi”, Gerçek, Yayın. , İstanbul, sayfa 67

söz konusu çelişkiyi ortadan kaldırmak ve kendi düzenini kurmak istemiştir. (Smith 2001) ¹⁶⁵

3- Sanayi Devrimi bağlamında Kentsellik

Aydınlanma ve Fransız devriminin etkilerinin ardından gelen “Sanayi Devrimi”, tekniğin, sınaî üretimin ve ulaşım imkanlarının gelişmesi ile 18.yy.dan itibaren çağdaş dünyada ortaya çıkan değişimleri ifade eder. Bu dönemin, genel olarak analizinden önce, Adam Smith’in düşüncelerini vurgulamak gerekir. Smith’in değerlendirmesi, bireysel güdülerin en etkili olduğu alan iktisadi hayattır. Her birey kendisi için en büyük kârı ancak tabii toplum düzeninde elde edebilir.(Hunt 1972)¹⁶⁶ Sanayi Devrimi’nin en basit tanımı, buhar kuvvetinin sanayiye uygulanması, buharla işleyen makinelerin çoğalması, az zamanda çok mal yapan , üreten tesislerinin kurulması ile sanayi ve ticaret dünyasında birtakım değişikliklerin olmasıdır. 18.yy ortasında sanayi devriminin süreçleri nüfus artışı, artan sanayi üretim sistemlerinin makineleşmesi de dahil olmak üzere İngiltere’de başlayıp değişik hızlarla Avrupa’nın diğer ülkelerine yayıldı. Üretimde makinenin kullanımı, üretilen ürünlerin fiyatlarını ucuzlattı.(Smith 2001)¹⁶⁷ Fazla üretim geliri artırdı. Diğer yandan sömürgeciliğin gelişmesi ticarete de mekansal pazar genişliği sağladığından, talebe bağlı olarak üretimi artırma zorunluluğunu ortaya çıkardı. Ernest Mandel’in (1998), kısaca ifade ettiği gibi;

“Demek ki meta doğrudan tüketilmek için değil, tersine bütünüyle pazarda değişilmek amacıyla yaratılan üründür”¹⁶⁸.

Bilahare, sanayi üretimin artırılması, sanayinin hem makineleşmesine, hem de fabrika denilen büyük üretim tesislerinin kurulmasına gerektirdi. Fabrikaların kuruluşu ile işçilerin sayıları birdenbire artmış ve kısa zaman içinde "göç" olarak ifade edilen kırsaldan kentte insan hareketliliği başlamıştır. Şöyle ki;

“Özellikle, sanayi devriminin başladığı İngiltere’de bu kentsel dönüşüm çarpıcı şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Hızlı sanayileşme ile birlikte, kentte

¹⁶⁵ Smith, Adam,(2001), “Ulusların Zenginliği”,Alan Yayıncılık, İstanbul, sayfa 183 - 201

¹⁶⁶ Hunt, E.K,(1972), “Economic Scholasticism and Capitalist Ideology”, A Critique of Economic Theory, Penguin Modern Economic Readings,sayfa 186- 187

¹⁶⁷ Smith, Adam,(2001), A.g.e, sayfa 50-55

¹⁶⁸ Mandel, Ernest,(1998),”Marksist Ekonomi Kuramına Giriş”,Toplumsal Dönüşüm Yayınları,İstanbul,Ekim, sayfa 12

sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yer alması ve kente gelen yeni kullanım biçimlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için yeni düzenlemelere gidilmiştir. Kente, sanayide çalışmaya gelen işgücününün ikamet sorununu çözmek için, üretim alanlarına yakın alanlarda işçi konut bölgeleri inşa edilmiş, gitgide artan çalışan sayısı ve maliyetin minimize edilmesi gerekçeleriyle, sonraları bu konut alanlarının kaliteleri, sağlık koşulları ve büyüklükleri minimize edilmiştir. Bu değişimler sonucunda, yüksek yoğunlukta ve sağlıklı mekanlarda, ciddi sağlık, çevre ve köhneme sorunları yaşanmaya başlanmıştır”¹⁶⁹

Fabrikalarda çalışan ve sayıları artan işçiler, yeni bir sınıfın ortaya çıkmasına ve böylece işçi- işveren ilişkilerinin başlamasına neden olmuşlardır. Ancak kentleşmeyi nüfusun yalnızca mekanda yer değiştirmesi olarak görmektense daha geniş bir açımla, kentleşme süreci,ekonomik,toplumsal ve kültürel düzeylerde bir dizi çarpıcı değişimle birlikte yaşanmaktadır.Bu değişim esas olarak,tarıma dayalı ilişkilerin egemen olduğu bir toplum yapısından özellikle sanayi ve ticaretin egemen olduğu bir toplum yapısına geçişi ifade etmektedir. Bu anlamda kentleşme,19.yüzyılda Sanayi Devrimi'yle başlayan köklü değişimlerin bir ürünüdür. (Tüsiad 2001)¹⁷⁰

Bu süreç 13.yy' dan beri ilk kez Avrupa'daki kent sistemini niteliksel ve niceliksel boyutlarıyla değiştirdi. Kent mekanı üzerindeki maddi değişiklikler, hem halkın hem de eğitimli insanların hayal güçlerinde hüküm süren yenilikçi girişimci ruh, toplumsal hayatta yeni oluşumların doğmasına yol açtı. Bu çağı belirleyen teknik ilerleme ve diğer olgular altyapının yeniden düzenlenmesine duyulan gereksinmeyi ortaya çıkardı. Ayrıca sanayi devrimi ile birlikte üretim ve ulaşım alanında ortaya çıkan değişimler kentlerin sosyal ekonomik yapıların değişmesine yol açmıştır. Ortaçağ kentlerinin sınırları dışına taşan kent, fabrikalar ve işçi mahalleleri ile genişleyip büyümüş sonunda bu süreç fabrika sisteminden etkilenecek şekillenen yeni tip bir kent oluşumu meydana getirmiştir. Sanayi kentinde "sanayi" olgusu kentin üzerine merkez işlevi yüklemekte ve tüm etkinlikler bu merkezin etrafında sürdürülmektedir. Böylece sanayi kentinde ekonomik işlev ön plana çıkarken politik ve yönetsel işlev geri planda kalmaktadır. Ayrıca sanayi öncesi

¹⁶⁹ Yigitcanlar,Tan,(2001),“Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci”, Planlama Dergisi,Ankara, sayfa 55-58

¹⁷⁰ TUSİAD,(2001),“Coğrafya 2001 Türkiye Raporu, Kent ve Kentleşme”, TY/304, İstanbul, sayfa 208

kentlerde istenmeyen ögeler olarak tanımlanan çeşitli kültürel, sosyal, ticari etkinlikler sanayi kentinde hızla önem kazanmaya başlamıştır. Sanayi kentlerinde sanayileşmenin belirli bir aşamasından sonra merkezileşme eğilimi ile birlikte yönetim ve denetim işlevlerinin merkezde, üretim işlevinin kent dışında olması sonucu arazi kullanımında yüksek düzeyde bir farklılaşma ve uzmanlaşma görülmektedir. Sanayi devriminden günümüze kadar yaşanan gelişim süreci sonunda teknolojiye ortaya çıkan gelişme ile giderek artan otomasyon ve makineleşme kentsel mekanın gelişme ve biçimlenmesinde etken olmuştur. Bu hızlı gelişmenin fiziksel mekandaki yansıması ise metropoliten kent kavramıdır. Bir başka ifadeyle sanayileşme "kentleşme" ve "kentlileşme" sürecinin en temel fonksiyonudur.

Sanayi ile ülke gelişmesi arasında çok sıkı bir ilişki mevcuttur. Ancak ülkelerin gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi ve istenilen sonuca ulaşılması sürecinde bölgeler arasında gelişme farklılığının olması doğaldır. Kalkınma planlarının temel amacı bu bölgeler arası farkı en aşgari düzeye indirebilmektir. Bu farkın giderilmesi ile iki temel sonuç ortaya konabilir, sosyo-ekonomik olarak her kesimin yaşam düzeyinin yükseltilmesi ve sosyal devlet ilkesinin gerçekleştirilmesi. Aksi takdirde, politik çıkarların kullanılmasına zemin oluşur, devletin iç ve dış güvenliğini etkileyici sonuçlar doğurabilir, ekonomik ve sosyal olarak istikrarlı büyümeyi engeller, işsizlik ve içgöçü artırır. Günümüzde, Türkiye açısından bu süreç içinde, söz konusu sorunların tümüyle karşı karşıya kalmaktayız. Ayrıca ülke genelinde bölgeler arası gelişme farkı zamana bağlı olarak, sermayenin, kalifiye emeğin, tek taraflı ve dengesiz ölçüde belirli kentsel mekanlarda yoğunlaşmasına yol açmıştır.

18.yy' ın ortasında başlayan ve teknolojinin hızla ilerlemesiyle eşgüdümlü olarak dinamik bir yapıya sahip olan "sanayileşme" süreci ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal yapılarında hızlı değişimlere sebep olmuştur. Sanayinin gelişmesiyle kalkınma hem ekonomik hem sosyal açıdan kendisini göstermektedir. Artan sınıai faaliyetler muhtemel köyden kente doğru içgöçlere, talebin yapısında ve yatırımların çeşitliliğinde etkiler yaratmaktadır.

Sanayi Devrimi'nin bir diğer önemli etkisi de üretimi hacmini artırmış olmasıdır. Artan üretime pazar bulmak için dış ticaret faaliyetleri başlamıştır. Dış ticaret, Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olduğu gibi, aynı zamanda da onun nedenini

oluşturmuştur. Bir başka deyişle, deniz aşırı ülkeleri ellerine geçiren Avrupalılar, bu geniş pazarların ihtiyacını karşılamak için, yeni buluşlara ve teknik ilerlemeye yönelmişlerdir. Sanayi Devrimi'nin bir diğer özelliği de fazla gelir getirmiş olmasıdır yani sermaye birikimi sağlamış olmasıdır. Bu nedenle sermaye sahibi ülkeler, sanayiye önem vermişlerdir. Sanayide devrim, yolların, kanalların yapılmasına, demiryollarının ve yeni teknolojilerle işleyen gemilerin ulaşım vasıtası olarak kullanılmasına, uluslararası ticaretin gelişmesine, büyük sermaye birikimine, sosyal bünyede ve fikir hayatında önemli değişikliklere neden olmuştur.(Kazgan 2000)¹⁷¹ Sanayi Devrimi ile ilgili siyasi, sosyal, ekonomik bir takım akımlar, 19.yy'ın özelliğini oluşturmuş, 20.yy.'da da etkili olmuştur.

¹⁷¹ Kazgan, Gülten,(2000) “İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi”, Remzi Kitapevi, İstanbul, sayfa 52

ÖZGEÇMİŞ

CEM BÜLENT ÜNAL

Adres: İnönü Cad. Palmiye Apt. No: 59/2 D:4 81090 Erenköy İstanbul

Tel: Ev: 216 350 24 39 İş: 212 259 22 37 Cep 542 534 34 08

E-Mail: avonocelle@turk.net

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Tarihi : 16-07-1972

Doğum Yeri : Erzurum

EĞİTİM

1995-1999

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ

Kentsel Planlama Yüksek Lisansı

“Kentsel Çevre Planlamasında Toplam Nitelik Yönetimi Yaklaşımı”

Temel Konular:

- Kentsel Planlama Yönetimi ve İlkeleri
- Kent Ekonomisi
- Bölgesel Planlama ve Kalkınma

1994 -1998

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Finans Muhasebe Yüksek Lisansı (İngilizce)

“*Capital Budgeting As A Management Tool For Local Authorities And An Analysis Of Turkish Experience*”

Temel Konular:

- Finansman Yönetimi
- Yönetim Muhasebesi
- Finansal Kurumlar
- Araştırma Metodları

1990 - 1994

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

İşletme Fakültesi – İşletme Bölümü

1983 - 1990

Kadıköy Anadolu Lisesi

İŞ TECRÜBESİ

12/1998 – halen **MULTIMA INFORMATION SYSTEMS**

Proje Uygulama ve Destek Müdürü

01/1996 - 03/1997 **CARGOTECH LOGISTICS**

Bütçe ve Planlama Şefi

YAYINLAR

“Sanayileşme, Kalkınma ve Küreselleşme Üçlemi”, Liberal Bakış, 7.1.1998, sayfa 11

“Alacakaranlıktan sonraki şafak ve doğan eski yarınlar”, İnsan Merkezli olmayan İnsalık Ütopyası, Mimar Sinan Üniversitesi yayınları, 2001

“Total Quality Management Model for Local Authorities”, Quality of Urban Life Congress, I.T.U,3-5 Dec.2003, İstanbul